

Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV

En kartleggingsundersøkelse

MIRA AABOEN SLETTEN, ANDERS BAKKEN & HANS CHRISTIAN SANDLIE

RAPPORT

NR 13/13

Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV

En kartleggingsundersøkelse

MIRA AABOEN SLETTEN
ANDERS BAKKEN
HANS CHRISTIAN SANDLIE

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 13/2013

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal **fokuser**e på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2013
NOVA – Norwegian Social Research
ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-484-4
ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-485-1
ISSN 0808-5013 (trykt)
ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.no
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

NOVA har fått i oppdrag fra Kunnskapsdepartementet å gjennomføre prosjektet «Forskningsbasert evaluering av Oppfølgingsprosjektet i NY GIV: Kartlegging av deltakelse, organisering og opplevelse». Evalueringen skal kartlegge og vurdere de tre innsatsområdene i Oppfølgingsprosjektet: 1) utprøving av opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål, 2) styrking av samarbeidsrelasjoner og 3) kompetanseheving for ansatte i Oppfølgingstjenesten. Denne rapporten er en underveisrapport, basert på data for skoleåret 2012/13. Prosjektet sluttføres mot slutten av 2014.

Arbeidet med evalueringen har vært et samarbeid mellom flere på NOVA. Anders Bakken har vært prosjektleder, og Mira Aaboen Sletten har hatt ansvar for å koordinere innsamlingen av data. Sletten har skrevet meste parten av rapporten, sammen med Bakken og Hans Christian Sandlie. Silje Hartberg og Lars Fredrik Pedersen har bistått forskningsteamet med å samle inn data, og Christer Hyggen har bidratt med sin kompetanse gjennom hele prosjektperioden.

En evaluering som denne ville ikke være mulig å gjennomføre uten den hjelpen vi har fått, særlig fra de som har førstehånds kjennskap til dette feltet. Vi vil derfor først rette en stor takk til fylkenes kontaktpersoner, som har bistått med å samle inn opplysninger om de ulike tiltakene som er rettet mot målgruppen for Ny GIV. Også kontaktpersoner for tiltakene, som har hjulpet til med å gjennomføre ungdomsundersøkelsen, fortjener en stor takk. En takk går også til ansatte i Oppfølgingstjenesten og NAV og skoleledere i grunnopplæringen for at dere har brukt av deres tid til å delta i spørreundersøkelsen. Vi vil takke Nils Vibe ved NIFU for bistand i forbindelse med innsamling av data fra skoleledere.

Tale Hellevik og Per Erik Solem har lest manuset i sluttfasen og har gitt gode og konstruktive kommentarer. Torhild Sager har redigert manuskriptet.

Vi vil gjerne få takke Kunnskapsdepartementet for et godt samarbeid.

Oslo, november 2013

Mira Aaboen Sletten, Anders Bakken & Hans Christian Sandlie

Innhold:

Sammendrag	7
1 Innledning	15
1.1 Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV	16
1.2 Oppfølgingstjenesten	21
1.3 Utdyping av rapportens problemstillinger	22
1.4 Rapportens struktur	25
2 Hva vet vi om målgruppen for Oppfølgingsprosjektet	27
2.1 Frafall, slutttere, bortvalg og marginalisering	27
2.2 Målgruppen og årsaker til frafall	29
2.3 Tiltak for ungdom i målgruppen	31
3 Datagrunnlaget	33
3.1 Tiltakskartlegging	33
3.2 Undersøkelser blant ansatte i OT og i NAV	36
3.3 Undersøkelse blant skoleledere	38
3.4 Undersøkelse blant deltakere på videreutdanning	39
3.5 Undersøkelse blant ungdom i tiltak	39
4 Tiltak for ungdom – en oversikt	43
4.1 Organisering og sammensetning av tiltak	44
4.2 Læreplanmål og annen dokumentert kompetanse	48
4.3 Andre målsettinger i tiltakene	52
4.4 Innholdet	53
4.5 Oppsummering	55
5 Om alternative opplæringsløp	57
5.1 Skoleledere om bruk av alternative opplæringsløp	58
5.2 OT-ansatte om alternative opplæringsløp	59
5.3 NAV-ansatte om alternative opplæringsløp	61
5.4 Oppsummering	63
6 Hvordan ungdom opplever tiltakene	67
6.1 Om ungdommene i undersøkelsen	67
6.2 Rekruttering inn i tiltak og motivasjon for å delta	71
6.3 Innhold	73

6.4 Målsettingen med tiltaket	76
6.5 Tilfredshet med tiltakene	77
6.6 Opplevelse av utbytte	81
6.7 Oppsummering	85
7 Samarbeidsrelasjoner	87
7.1 Avklaringsmøter og oppfølgingsplaner	88
7.2 Samarbeidsaktører	92
7.3 Prioritering av arbeidet med økt gjennomføring	95
7.4 Definerings av ansvarsområder	96
7.5 Vurdering av samarbeidsrelasjoner	98
7.6 Barrierer for samarbeid	100
7.7 Oppsummering	101
8 Skolene, OT og NAV: Om hva Oppfølgingsprosjektet så langt har bidratt til	103
8.1 Kjennskap til Oppfølgingsprosjektet	103
8.2 Endring i arbeidet som følge av Oppfølgingsprosjektet	104
8.3 Har Oppfølgingsprosjektet bidratt i retning av målene?	111
8.4 Begrensninger i arbeidet med målgruppen	113
8.5 Oppsummering	116
9 Kompetanseheving	119
9.1 Videreutdanningene	119
9.2 Om kompetanseheving – fra OT og NAV-undersøkelsene	132
9.3 Oppsummering	137
10 Avslutning	139
10.1 Tiltak og utprøving av opplæringsmodeller	140
10.2 Samarbeid	144
10.3 Hva OT- og NAV-ansatte mener Oppfølgingsprosjektet har bidratt til så langt	147
10.4 Kompetanseheving	148
10.5 Avsluttende kommentar	149
Summary	151
Referanser	153

Sammendrag

For å øke gjennomføringen i videregående opplæring igangsatte regjeringen i 2011 en treårig innsats – Ny GIV. Den overordnede målsettingen er å øke andelen som fullfører og består videregående opplæring til 75 prosent innen 2015 (fra 69 prosent i 2010). Ny GIV-satsningen omfatter tre underprosjekter: 1) *Statistikkprosjektet*, 2) *Overgangsprosjektet* og 3) *Oppfølgingsprosjektet*. Dette er første delrapport fra NOVAs evaluering av Oppfølgingsprosjektet.

Oppfølgingsprosjektet retter seg mot Oppfølgingstjenestens (OT) målgruppe – ungdom i alderen 15–21 år som står utenfor utdanning og arbeid. Ambisjonen er å styrke Oppfølgingstjenesten og å omprioritere arbeidet med målgruppen. Prosjektet har tre nasjonale og felles innsatsområder: 1) Utprøving av opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål, 2) Styrking av samarbeidsrelasjoner mellom blant andre OT, NAV og skolene – med en særskilt innsats rettet inn mot tidlig oppfølging, og 3) Kompetanseheving for ansatte i Oppfølgingstjenesten.

Alle fylkeskommuner og NAV-kontorer på fylkesnivå deltar i Oppfølgingsprosjektet. I alle 19 fylker er det ansatt fylkeskommunale prosjektledere for Oppfølgingsprosjektet og etablert kontakter for prosjektet i NAV. Målsetningene i Oppfølgingsprosjektet skal nås gjennom en omprioritering av de ressursene som allerede brukes i fylkene, og ta utgangspunkt i eksisterende virkemidler og tiltak. Kunnskapsdepartementet har den nasjonale prosjektledelsen, og finansierer fylkesvis prosjektledelse med én million kroner. Med prosjektkontaktene i NAV følger det ingen øremerket finansiering. Det følger heller ingen egne tiltaksmidler med Oppfølgingsprosjektet.

Om rapporten

NOVA evaluerer Oppfølgingsprosjektet i skoleårene 2012/13 og 2013/14. Denne delrapporten omfatter arbeidet som er gjort i skoleåret 2012/13. Rapporten gir for det første en oversikt over nye og allerede igangsatte tiltak overfor målgruppa for Ny GIV. Rapporten gir også svar på hvordan ansatte i OT og NAV og skoleledere opplever tiltakene, og samarbeidet mellom ulike aktører på feltet. I tillegg gir rapporten et bilde av hvordan ungdom opplever

tiltakene de deltar i, og hvordan videreutdanningstilbudet som er igangsatt innenfor rammene av Oppfølgingsprosjektet, fungerer. Resultatene fra underveisrapporten vil senere bli oppdatert for skoleåret 2013/14, og mot slutten av 2014 vil vi gi en samlet vurdering av hvordan Oppfølgingsprosjektet har fungert.

Hovedkonklusjoner

Rapportens hovedkonklusjoner er som følger:

- Tiltaksinnsatsen overfor ungdom som står utenfor utdanning og arbeid er stor. Mange av de igangsatte tiltakene har som målsetting å heve ungdommenes formelle kompetanse. Rundt 30 prosent av alle tiltak i fylkene har en kombinasjon av læreplanmål og arbeidspraksis som målsetting.
- Langt de fleste tiltak er et samarbeid mellom flere aktører. Samarbeidet foregår oftest mellom OT og NAV, og ansatte i de to etatene er i stor grad fornøyd med hvordan samarbeidet fungerer – både når det gjelder planlegging av tiltak, veiledning og oppfølging av ungdommene.
- Kartleggingen tyder på at Oppfølgingsprosjektet så langt har hatt størst betydning for samarbeid mellom aktuelle aktører. Dette poenget er nokså samstemt i vurderingene fra ansatte både i OT og NAV, og kommer også fram i evalueringen av kompetansehevingen.

Tiltak og utprøving av opplæringsmodeller

Gjennom evalueringen har vi utarbeidet en oversikt over nye og allerede igangsatte tiltak for Oppfølgingsprosjektets målgruppe. Kartleggingen er avgrenset til opplærings-, motivasjons- og aktiviseringstiltak som den fylkeskommunale Oppfølgingstjenesten enten selv er involvert i eller har kjennskap til. Totalt har vi kartlagt 137 slike tiltak for skoleåret 2012/13. Tilbudet varierer en god del mellom fylkene. Mye av opplæringen i tiltakene finner sted i bedrifter eller på alternative læringsarenaer. Det finnes også en god del skolebaserte tiltak, men dette er mindre utbredt sammenliknet med opplæring i bedrifter og alternative læringsarenaer.

Et stort antall av de igangsatte tiltakene har som målsetting å heve ungdommenes formelle kompetanse. Fire av ti tiltak har som mål at alle deltakerne skal nå læreplanmål (helt eller delvis), og halvparten har som mål at ungdommene skal få andre typer dokumentert kompetanse, som for

eksempel truckførerbevis, eller et dokument som viser hva de har lært for eksempel i arbeidspraksis. Mange av tiltakene kombinerer disse målsettingene, mens fire av ti tiltak verken har som mål å oppfylle læreplanmål (for alle) eller gi andre former for dokumentert kompetanse.

Tiltak som involverer fylkeskommunal opplæring og bedrifter har oftest oppfylning av læreplanmål som målsetting, mens tiltak som involverer NAV og andre kommunale instanser sjeldnere har denne typen dokumentert kompetanse som mål.

Opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål

Rundt 30 prosent av alle tiltak i fylkene har kombinasjon av læreplanmål og arbeidspraksis som målsetting, som for eksempel praksisbrev- og/eller lære-kandidatordningen. Spørreundersøkelsen til ansatte i OT viser at tiltak som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål er utformet på forskjellige måter med tanke på hvor mye av opplæringsløpet som skjer på skolen. Noen løp er utformet med to dager i skole og tre dager i bedrift, mens det i andre løp er slik at hele opplæringen gjennomføres i bedrift.

Undersøkelsen viser at Oppfølgingstjenesten er den viktigste pådriveren for å etablere alternative opplæringsløp. Det store flertallet av OT-ansatte kjenner til at fylket tilbyr kombinerte opplæringsløp. Samtidig er det 16 prosent som svarer at slike tilbud ikke finnes og ti prosent er usikre på om dette finnes i eget fylke. Det er ikke gitt hvordan dette skal tolkes. Selv om utprøving av løp som kombinerer læreplanmål med arbeidspraksis er en prioritert innsats i Oppfølgingsprosjektet, ligger det ingen konkrete føringer i prosjektet for hvordan, når og i hvilket omfang fylkene skal utvikle og tilby tiltak. Når noen OT-ansatte svarer at fylket ikke tilbyr opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål, kan det skyldes at fylket primært tilbyr andre typer av kombinasjonstiltak som ikke nødvendigvis oppfyller læreplanmål.

Drøyt fire av ti av de videregående skolene og tre av ti av ungdomsskolene har brukt alternative opplæringsløp for å forebygge frafall. Undersøkelsen viser at frafallsforebygging i skolene primært skjer med andre virkemidler, og kan dermed tyde på et stort potensiale for at flere tar i bruk alternative løp i dette arbeidet.

Ungdommenes vurdering av tiltak

Spørreundersøkelsen til ungdom som deltar i tiltak viser at de fleste ble med i tiltaket fordi de tenkte at det ville øke sjansen for å få jobb. Samtidig er det relativt mange som har deltatt fordi de ønsket å gjennomføre videregående opplæring. Hver tredje ungdom i undersøkelsen har deltatt i tiltak som understøtter skolefaglige kvalifikasjoner (opplæring i fag fra videregående/opplæring i grunnleggende ferdigheter). Enda flere (mer enn halvparten) opplever at tiltaket er et steg på veien til å fullføre videregående opplæring.

Ungdom i tiltak er gjennomgående fornøyd med tiltakene de har gått på, og opplever at de har hatt et positivt utbytte av deltakelsen. Åtte av ti tror det skal bli lettere å få en jobb, seks av ti har fått mer orden på livet og halvparten har blitt mer motivert for videregående opplæring. Tiltak som er innrettet mot gjennomføring av videregående kan se ut til å ha en merverdi – ikke bare på sikt, men også for ungdommene «her og nå». Andelen fornøyde er størst blant ungdom som deltar i tiltak som innebærer skolefaglig opplæring og på tiltak der målet er at de på sikt skal fullføre videregående.

En dreining mot formell kompetanseheving og gjennomføring av videregående opplæring bør imidlertid ikke fortrenge annet innhold som er viktig for ungdom i målgruppen. Ungdom som har vært utenfor opplæring og arbeid over lengre tid ønsker klart oftere enn andre «tiltaksungdommer», en vanlig jobb de tre neste årene – framfor å fullføre videregående opplæring. Tiltaksdeltagelsen for denne gruppen er dessuten sjeldnere motivert av ønsket om å gjennomføre videregående. Hvis motivering av de mest risikoutsatte i målgruppen skal vektlegges i utforming av tiltak, er det dermed viktig å sørge for at innslag av formell kompetanseheving er praksisnær og ligger tett opp mot ordinært arbeid.

Samarbeid

Undersøkelsen viser at tiltakene som er rettet mot ungdomsgruppa i all hovedsak involverer flere aktører. I bare hvert tiende tiltak er det kun én aktør som er involvert, og i flertallet av tiltakene er det tre eller flere aktører med. OT og NAV samarbeider i større eller mindre grad om langt de fleste tiltakene, og det er også disse aktørene som i størst grad bidrar med ressurser. OT og NAV har litt ulik profil på sine samarbeidsrelasjoner til andre aktører. OT jobber oftere sammen med skolene og PPT, og NAV oftere med bedrifter og andre kommunale instanser.

Spørreundersøkelsen til OT- og NAV-ansatte viser at OT noe oftere samarbeider om veiledning og oppfølging, enn om planlegging av tiltak. Hovedinntrykket er likevel at samarbeid finner sted om alle tre arbeidsoppgaver. Dette gjelder også for NAV.

Relativt stor enighet om rollefordeling og prioriteringer

Kartleggingen viser at ansatte i OT og NAV og skoleledere i videregående, er relativt samstemte når det gjelder aktørenes roller for å øke gjennomføring i videregående. Dette er et godt utgangspunkt for tverretattlig samarbeid. Flest mener at OT og skolene har et tydelig ansvar. Skolelederne skiller seg noe fra de to andre gruppene ved at en lavere andel mener NAV har et tydelig ansvar.

Ansatte i OT og NAV er relativt enige om partenes prioriteringer av dette arbeidet. I begge grupper er det OT og skolene som rangeres høyest. Undersøkelsen indikerer imidlertid en viss misnøye hos OT med NAVs prioriteringer, og motsatt noe misnøye med de fylkeskommunale utdanningsadministrasjonenes prioriteringer fra NAV.

Ansatte i OT og NAV er fornøyd med samarbeidet dem imellom

De ansatte i OT og NAV som jobber med ungdom er i stor grad fornøyd med hvordan samarbeidet dem imellom fungerer. Tett opp mot ni av ti er svært eller ganske fornøyd med samarbeidet dem i mellom. Det ser derimot ut til være et potensiale for mer og bedre samarbeidet mellom NAV og skolene, og for mer samarbeid med fagopplæringen både for OT og NAV. Få opplever imidlertid samarbeid som en viktig begrensning i det daglige arbeidet. Koordineringsarbeidet er likevel tidkrevende, og det er mange OT- og NAV-ansatte som opplever tiden de har til rådighet i jobben som en sentral utfordring for å få til et godt samarbeid.

Tidlig inn – et tydeligere ansvar for å involvere OT i skolen

Kartleggingen tyder på at skolene i stor grad involverer OT tidlig i frfallsprosesser, men at de fremdeles har en del å gå på når det gjelder å etablere denne typen samarbeid for alle elever som står i fare for å slutte i videregående opplæring. Totalt oppgir sju av ti skoleledere at skolen i de aller fleste tilfeller tar kontakt med OT når de er bekymret for en elevs utvikling. Samarbeid av denne typen foregår oftest som ad-hoc møter som avtales når det trengs.

Videre oppgir åtte av ti skoleledere at det vanligvis avholdes formelle avklaringsmøter med OT når en elev skrives ut av videregående. I følge opplysninger fra OT-ansatte og skoleledere resulterer drøyt halvparten av disse avklaringsmøtene i en signert individuell oppfølgingsplan. Det er som oftest OT, representanter fra skolen og eleven selv som deltar på disse møtene.

OT og NAV om hva Oppfølgingsprosjektet har bidratt til

Ansatte i OT og NAV vurderer at Oppfølgingsprosjektet har hatt størst betydning for samarbeidsrelasjoner. Undersøkelsen viser at Oppfølgingsprosjektet er godt kjent ute i sektoren. Særlig gjelder dette blant ansatte i OT og skoleledere i videregående opplæring, men også de aller fleste NAV-ansatte (som jobber med ungdom i OTs målgruppe) kjenner til prosjektet.

En del opplever at de har endret måten de jobber på som et resultat av Oppfølgingsprosjektet, men få mener at endringene har vært spesielt store. To av tre OT-ansatte og drøyt fire av ti NAV-ansatte opplever at de har endret arbeidet sitt som en følge av Oppfølgingsprosjektet. Halvparten av de videregående skolene har endret sitt frafallsforebyggende arbeid i «noe grad».

Størst betydning for samarbeidsrelasjoner

Ansatte i OT beskriver at endringene først og fremst har handlet om innsatsområde nummer to – om styrket samarbeid mellom skolene, OT, NAV og andre kommunale aktører. De gir også uttrykk for å ha intensivert kartleggingsarbeidet og at de er tettere på ungdommene enn før. Dette stemmer godt overens med resultater fra Gjennomføringsbarometeret, som viser at andelen ukjente i målgruppa til OT er betydelig redusert siden Ny GIV startet. Også for NAV-ansatte ser endringene særlig ut til å handle om et bedre og tettere samarbeid, og da særlig med OT og de videregående skolene.

I tillegg til styrket samarbeid, mener mange av de ansatte i OT og i NAV, at prosjektet har ført til mer oppmerksomhet om målgruppen og om gjennomføring av videregående. Derimot er det færre som mener at prosjektet så langt har hatt særlig effekt på omfanget av tiltak som gir dokumentert kompetanse og tiltak som prøver ut opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål. Det er også relativt få som mener at Oppfølgingsprosjektet i stor grad har påvirket arbeidet med de mest risikoutsatte (de som har vært uten for opplæring og arbeid mer enn ett år).

Kompetanseheving

I underkant av 50 studenter har deltatt på videreutdanning i regi av Oppfølgingsprosjektet skoleåret 2012/13. Hovedinntrykket er at studentene er godt fornøyd med utdanningene. En gjennomgang av pensumlistene viser at litteraturen dekker problemstillinger som er relatert til samarbeid med andre aktører og for veiledning av ungdom. Pensum inkluderer i mindre grad forskningslitteratur om konkrete tiltak og evalueringer av disse. Studentene gir også uttrykk for at utdanningen har vært nyttig for samarbeidet med andre aktører. Relativt få mener at de i særlig større grad har fått kunnskap om alternative opplæringsmodeller etter å ha deltatt på videreutdanningene.

Avsluttende kommentar

Mandatet til Oppfølgingsprosjektet har vært å forsterke eksisterende samarbeidsstrukturer og arbeidsmåter, og ikke nødvendigvis å innføre nye og omfattende tiltak. Oppfølgingsprosjektet finansierer fylkeskommunal prosjektledelse og kompetanshevingstiltak. Utover dette følger det ikke egne tiltaksmidler verken til Oppfølgingstjenesten eller til NAV. Kartleggingen av aktiviteten i fylkene og vurderingen av Oppfølgingsprosjektets bidrag til endringer må sees i lys av dette.

De senere årene har det vært en trend i retning av at stadig færre av ungdommene i Oppfølgingstjenesten har ukjent status. Samtidig er en klart større andel registrert å være i aktivitet, det vil si at de deltar i tiltak, har kommet i arbeid eller er under opplæring. Sett i sammenheng med funnene i denne rapporten, er det rimelig å konkludere med at Oppfølgingsprosjektet så langt har bidratt til å styrke fokuset mot det omfattende arbeidet som må gjøres dersom fylkene skal lykkes med å nå mål om få flere unge til å fullføre videregående. Det er likevel et gjennomgående funn i spørreundersøkelsene til de som jobber med ungdommene til daglig at prosjektet så langt har handlet mest om å styrke samarbeidsrelasjoner. Selv om en vesentlig del av tiltakene for ungdom i OTs målgruppe har til hensikt å gi ungdom dokumentert kompetanse i kombinasjon med arbeidspraksis, opplever relativt få av de som jobber med ungdommene til daglig at Oppfølgingsprosjektet har bidratt til mer bruk av opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål. Dette poenget er nokså samstemt i vurderingene fra ansatte både i OT og NAV. En vektlegging av samarbeid framfor utprøving av

tiltaksmodeller, vises også i pensumlitteraturen på videreutdanningene som er gjennomført i regi av Oppfølgingsprosjektet (skoleåret 2012/13) og det utbytte studentene sitter igjen med.

I neste runde av evalueringen skal aktiviteten i skoleårene 2012/13 og 2013/14 sammenlignes. Vi vil da kunne få indikasjoner på om samarbeidet styrkes ytterligere gjennom prosjektperioden for Ny GIV, og om bruken av opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis og læreplanmål øker.

1 Innledning

Alle norske ungdommer har etter fullført grunnskole rett til tre års videregående opplæring. Likevel står drøyt 30 prosent av avgangselevne uten studie- eller yrkeskompetanse fem år etter at de gikk ut av grunnskolen (Utdanningsdirektoratet 2013a). Andelen som fullfører og består har ligget stabilt mellom 67 og 70 prosent det siste tiåret (Utdanningsdirektoratet 2013a). Oppmerksomheten om og bekymringer rundt ungdom med lav formell kompetanse har økt de senere årene, og videregående opplæring regnes i dag som «selve portalen» til et produktivt voksenliv (Hernes 2010). For unge med lite utdanning er mulighetene for arbeid få, og mange jobber som tidligere var åpne for denne gruppen har forsvunnet de senere årene (Thomas et al. 2005; Utdanningsdirektoratet 2012, 2013a).

For å øke gjennomføringen i videregående opplæring igangsatte regjeringen i 2011 en storstilt treårig innsats – Ny GIV, der den overordnede målsettingen er å øke andelen som fullfører og består videregående opplæring til 75 prosent innen 2015 (fra 69 prosent i 2010). For å nå målsettingen er det iverksatt både nasjonale og lokale tiltak som intensivopplæring, tett oppfølging, sommeraktiviteter, yrkesretting av fellesfag, utvikling av statistikkgrunnlag og styrking av prosjektledelse i fylkene. Foruten at Ny GIV-satsningen også omfatter *Statistikkprosjektet*, der målet er å utvikle et felles datagrunnlag og statistiske indikatorer for å vurdere i hvilken grad målene i Ny GIV oppnås, består Ny GIV av to hovedprosjekter – Overgangsprosjektet og Oppfølgingsprosjektet. Mens *Overgangsprosjektet* retter seg mot ungdom som på slutten av ungdomsskolen står i fare for å falle fra videregående, omfatter målgruppen for *Oppfølgingsprosjektet* ungdom i alderen 15–21 år som står utenfor utdanning og arbeid.

NOVA har fått i oppdrag av Kunnskapsdepartementet å evaluere Oppfølgingsprosjektet. Målet med evalueringen er å belyse i hvilken grad og på hvilken måte Oppfølgingsprosjektet bidrar til å realisere hovedmålet i Ny GIV om økt gjennomføring i videregående opplæring. Dette skal skje gjennom å vurdere de tre nasjonale og felles innsatsområdene i Oppfølgingsprosjektet: 1) utprøving av opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis

med læreplanmål, 2) styrking av samarbeidsrelasjoner mellom blant andre Oppfølgingstjenesten (OT), NAV og skolene – med en særskilt innsats rettet inn mot tidlig oppfølging og 3) kompetanseheving for ansatte i Oppfølgings-tjenesten.

Evalueringen skal dekke skoleårene 2012/13 og 2013/14 og vil gi en samlet oversikt over tiltak som rettes mot målgruppen i denne perioden. Det skal kartlegges hvordan ulike aktører (ansatte i Oppfølgingstjenesten, NAV og skoleledere i videregående opplæring) opplever at eksisterende samarbeidsrelasjoner fungerer og aktørenes utfordringer i arbeidet overfor målgruppen. I tillegg skal evalueringen undersøke hva ungdom som deltar i tiltak mener om tiltakene de deltar i og hva som kjennetegner dem. Evalueringen skal også gi en vurdering av hvordan kompetansehevingstiltak i regi av Oppfølgingsprosjektet fungerer.

Evalueringsprosjektet skal avsluttes ved utgangen av 2014. I denne underveisrapporten vil vi gi en første oversikt over tiltak rettet inn mot målgruppen for Ny GIV basert på data for skoleåret 2012/13. Vi vil undersøke hvordan ansatte i Oppfølgingstjenesten, NAV og skoleledere i videregående opplæring oppfatter at arbeidet med målgruppen og samarbeidsrelasjonene fungerer, hvordan ungdom vurderer tiltakene de deltar i og hvordan deltakere på kompetansehevingstiltak vurderer undervisnings-tilbudet de har fått. Rapporten baserer seg på data samlet inn for skoleåret 2012/13, og i sluttrapporten vil vi sammenlikne med oppdaterte data for skoleåret 2013/14 for å vurdere om det har skjedd en styrking av de tre nasjonale innsatsområdene for Oppfølgingsprosjektet.

Før vi utdyper rapportens problemstillinger vil vi gi en nærmere beskrivelse av Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV og Oppfølgingstjenesten.

1.1 Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV

Oppfølgingsprosjektet skal jobbe for at de som faller fra (eller ikke begynner) motiveres og kvalifiseres tilbake til videregående opplæring eller til ordinært arbeid (Kunnskapsdepartementet 2012). Prosjektet har altså samme målsetting som det generelle målet for Ny GIV, men i tillegg er det et delmål at ungdom skal kvalifiseres til ordinært arbeid, det vil si lønnet arbeid som er regulert av en ordinær individuell arbeidskontrakt.

Prosjektet retter seg mot den fylkeskommunale Oppfølgingstjenestens målgruppe, dvs. alle mellom 15–21 år med ungdomsrett som ikke er i videregående opplæring eller arbeid (jf. § 13-2 i forskrift til opplæringsloven). Oppfølgingstjenesten (OT) er en fylkeskommunal tjeneste opprettet etter Reform 94. Tjenesten skal sørge for at all ungdom som har rett til videregående opplæring (etter § 3-1 i opplæringsloven) får tilbud om opplæring, arbeid eller annen sysselsetting. Organiseringen av OT varierer mellom fylkene, både når det gjelder antall årsverk og stillinger, stillingsprosenter og plassering i fylket. I noen fylkeskommuner er OT-funksjonen lagt til skolen og dens rådgivere, andre tjenester er plassert sammen med PP-tjenesten, mens OT andre steder er organisert sammen med utdanningsadministrative myndigheter (NOU 2009: 18).

En viktig bakgrunn for Oppfølgingsprosjektet har vært behovet for å styrke Oppfølgingstjenestens rolle og ansvar. På slutten av 1990-tallet ble OT evaluert av FAFO¹ i forbindelse med en større evaluering av Reform 94 (Grøgaard et al. 1999). Evalueringen konkluderte med at det var stor variasjon både i implementering, organisering av Oppfølgingstjenesten og rolleforståelse i fylkene. Mens noen OT-ansatte primært inntok en omsorgsrolle, oppfattet andre at deres oppgave var å formidle ungdom til riktig hjelpeinstans (koordinatorrolle). FAFO-forskerne mente at Oppfølgingstjenesten stort sett hadde god oversikt over ungdomsgruppen, men at formidlings-effektiviteten var relativt lav. Blant ungdom som takket ja til oppfølging ble bare om lag halvparten formidlet til tiltak (praksisplass, skoleplass eller kombinerte opplegg). Evalueringen viste videre til at mange av OT-koordinatorne som ble intervjuet mente mange ungdommer først og fremst hadde behov for skolemotiverende eller skoleforberedende tiltak, framfor korte kompetansehevende tiltak. Videre etterlyste de delkompetanseløp (grunnkompetanseløp) og et helhetlig tilbud til ungdom som trenger hjelp og støtte på det personlige planet i tillegg til opplæring. Når det gjaldt samarbeid med andre etater, viste evalueringen at OT savnet forpliktende avtaler med

¹ Forskerene fulgte ungdom i kontakt med Oppfølgingstjenesten i syv fylker fra 1995–98.

arbeidsmarkedsetaten, kommunen og fagopplæringen. Særlig gjaldt dette samarbeid om ungdom med store og sammensatte problemer.

Senere har SINTEF gjennomført en kartlegging av Oppfølgingstjenestens arbeid (Buland & Havn 2004; Buland & Mathiesen 2008). I likhet med FAFOs evaluering viste også denne studien at tjenesten var preget av organisatorisk mangfold. Forskerne pekte på at Oppfølgingstjenesten brukte mye tid på identifisering og kartlegging av målgruppen, og derfor hadde færre ressurser til å jobbe med forebygging og oppfølging. Det de ansatte så som en særlig utfordring når det gjaldt arbeidet med å få ungdom over i aktivitet, var mangel på alternative læringsarenaer i videregående opplæring.

Tre innsatsområder

Oppfølgingsprosjektet innebærer både en styrking av Oppfølgingstjenesten, en omprioritering av arbeidet med målgruppen i fylkene og en dreining mot formalisering og dokumentasjon av kunnskap og kompetanse hos de unge. Mandatet er ikke å innføre store, nye tiltak, men snarere å forsterke eksisterende lokale strukturer og arbeidsmåter. For å nå målet med Oppfølgingsprosjektet har Kunnskapsdepartementet definert tre nasjonale og felles innsatsområder:

- 1) utprøving av opplæringsmodeller
- 2) styrking av samarbeidsrelasjoner – tidlig inn med oppfølging
- 3) kompetanseheving

Under *innsatsområde 1* ønsker departementet å stimulere fylkene til å iverksette tiltak som hever målgruppens formelle kompetanse. I prosjektperioden skal fylkene prøve ut opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål. Tiltak der bedrifter benyttes som alternativ læringsarena og som gir dokumentert kompetanse på et lavere nivå enn full studie- eller yrkeskompetanse, er særlig relevante i denne sammenheng.

Også før oppstart av Oppfølgingsprosjektet har elever som ikke klarer å følge ordinære løp hatt mulighet til fullføre videregående opplæring med grunnkompetanse. I opplæringsloven (§ 3-3) viser grunnkompetanse til all opplæring som ikke fører til full studie- eller yrkeskompetanse, og som doku-

menteres gjennom et individuelt kompetansebevis. Grunnkompetanseløp kan både være planlagte og ikke planlagte løp. *Lærekandidatordningen* er eksempel på et grunnkompetanseløp med individuelle læreplanmål og med individuelt kompetansebevis som resultat. *Praksisbrevordningen* er en videreutvikling av lærekandidatordningen, utformet som et toårig grunnkompetanseløp hvor elevene er ansatt i bedrift samtidig som de får undervisning i fellesfagene norsk, matematikk og samfunnsfag én dag i uka. I motsetning til lærekandidatordningen er praksisbrevordningen basert på en felles læreplan, men kravene er færre enn i den ordinære læreplanen. Etter to år avlegges en prøve som munner ut i et praksisbrev.

Utprøvingen av opplæringsmodeller skal bygge på eksisterende tilbud i fylkene og utvikles i samarbeid med skole, fagopplæring og NAV. Videre er det lagt som føring at den mest risikoutsatte delen av målgruppen (de som har vært utenfor skole og arbeid i ett år eller mer) skal gis høyest prioritet. Det ligger ellers ikke klare føringer i prosjektet for hvordan fylkene velger å utvikle og tilby tiltak. Det er heller ikke oppgitt noe mål for hvilken sluttkompetanse som skal oppnås eller for hvor mange som skal oppnå formell kompetanse i prosjektperioden.

Innsatsområde 2 knytter seg til målsettingen om å etablere varige strukturer for å styrke samarbeidsrelasjonene. I forskrift til opplæringsloven kapittel 13 § 13-4 «Samarbeid og koordinering» presiseres følgende:

«Oppfølgingstenesta skal sikre tverretatleg samarbeid mellom kommunale, fylkeskommunale og statlege instansar som har ansvar for målgruppen, og formidle, eventuelt samordne, tilbod frå ulike instansar. Aktuelle instansar for samarbeid er særleg grunnskolorne og dei vidaregåande skolorne, den pedagogisk-psykologiske tenesta, opplæringsadministrasjonen i fylkeskommunen, arbeids- og velferdsforvaltninga og helse- og sosialtjenestene. Oppfølgings-tjenesta kan bistå i arbeidet med å redusere fråfallet frå vidaregåande opplæring gjennom samarbeid med grunnskole og vidaregåande opplæring».

Oppfølgingsprosjektet skal bidra til at det utvikles varige samarbeidsrelasjoner mellom skoler, OT, NAV og opplæringskontor i fylkeskommunen når det gjelder avklaring, veiledning, tiltaksutprøving og oppfølging av ungdom.

Gjennom prosjektet skal det også legges til rette for samarbeid med andre relevante aktører (kommunale etater med sosialfaglige oppgaver og andre).

En av målsettingene er at tiltak skal settes inn så raskt som mulig. Oppfølgingsprosjektet skal prøve ut en modell som gir skolen ansvar for å involvere OT i oppfølgingen allerede før eleven slutter og formelt skrives ut av skolen. Avklaringsmøter og oppfølgingsplaner er viktige elementer i denne modellen. Avklaringsmøtet skal involvere OT og finne ut av motivasjonen for fortsatt opplæring og eventuelle behov for tilrettelegging. Det skal videre lages en signert individuell oppfølgingsplan som gir konkrete beskrivelser av partenes ansvar og de tiltak som iverksettes.

Innsatsområde 3 handler om kompetanseheving av ansatte som jobber med ungdom. Målgruppen er først og fremst ansatte i Oppfølgingstjenesten, men også NAV-ansatte og ansatte ved skolene med sosialpedagogiske oppgaver er aktuelle. I løpet av høsten 2011 ble det gjennomført kompetanseheving for ansatte i OT og NAV. Kompetansehevingen ble tilbudt som regionale samlinger fordelt på tre opplæringsregioner (nord, sør/vest og øst). Det ble holdt to samlinger i hver region, til sammen seks regionale samlinger. Deltakerne på samlingene var primært førstelinjeansatte i OT og NAV lokalt. Skoleåret 2012/13 har fylkene fått tilbud om videreutdanning gitt ved Høgskolen i Telemark og Høgskolen i Finnmark. Fylkene skulle selv rekruttere og prioritere mellom søkere til videreutdanningen.

Organisering

Alle fylkeskommunene og Arbeids- og velferdsetatens NAV-kontorer på fylkesnivå, deltar i Oppfølgingsprosjektet. Kunnskapsdepartementet har den nasjonale prosjektledelsen, og finansierer fylkesvis prosjektledelse med én million kroner. Tilskuddet skal dekke ledelse, koordinering og utvikling av Oppfølgingsprosjektet i fylket. Departementet arrangerer fire prosjektleder-samlinger i året og tilbyr kompetanseheving for ansatte i OT og NAV. I alle 19 fylker er det ansatt fylkeskommunale prosjektledere for Oppfølgingsprosjektet. Mange av prosjektlederne kommer fra Oppfølgingstjenesten i fylkene, men i noen fylker er prosjektlederne rekruttert fra posisjoner utenfor OT, for eksempel fra NAV. Utover finansiering av fylkeskommunal prosjektledelse og kompetanseheving følger det ingen egne tiltaksmidler med Oppfølgingsprosjektet. Målsettingene i Oppfølgingsprosjektet skal altså nås gjennom en

omprioritering av de ressursene som allerede brukes i arbeidet med målgruppen i fylkene og ta utgangspunkt i eksisterende virkemidler og tiltak.

I tillegg til de fylkeskommunale prosjektlederne er det oppnevnt egne kontaktpersoner for Oppfølgingsprosjektet i NAV for hvert av fylkene. Med prosjektkontakter i NAV følger det imidlertid ingen øremerket finansiering.

1.2 Oppfølgingstjenesten

I følge forskrift til opplæringsloven kapittel 13 skal fylkeskommunen gjennom Oppfølgingstjenesten ha oversikt over alle i målgruppen. Registrering av ungdom som ikke har plass i videregående opplæring skal skje gjennom hele året. Tjenesten skal etablere kontakt med hver enkelt i målgruppen med formål om å veilede, følge opp og gi tilbud om opplæring, arbeid og andre kompetansefremmende tiltak, eventuelt en kombinasjon av disse. Dette skal skje i samarbeid med andre aktører og Oppfølgingstjenesten skal etter behov følge opp ungdom i tiltak. I prosjektperioden for Oppfølgingsprosjektet er OT-forskriften endret slik at det er presisert at tiltak utover videregående opplæring eller arbeid skal være kompetansefremmende – framfor kun sysselsettende (Kunnskapsdepartementet 2012).

For å bedre informasjonen om målgruppen og effekter av det arbeidet OT gjør, er det – i regi av Oppfølgingsprosjektet – implementert et oppdatert statuskodeverk og et indikatorsystem for det arbeidet OT gjør. Utdanningsdirektoratets analyser av tall innhentet fra Oppfølgingstjenesten per 15. juni 2013 viser at 19 900 ungdommer var i Oppfølgingstjenestens målgruppe skoleåret 2012/13 per juni 2013 (Utdanningsdirektoratet 2013b). Dette er omtrent 400 færre enn forrige skoleår, men tallene har vært nokså stabile siden 2009 (Utdanningsdirektoratet 2013a).

Før Oppfølgingsprosjektet ble satt i gang hadde en stor andel av ungdommene i OTs målgruppe ukjent status og i 2009 utgjorde antallet ukjente mer enn 8 000 ungdommer (Utdanningsdirektoratet 2012). En sammenligning av statistikk fra tidligere år viser at andelen med ukjent status er lavere enn noen gang. I juni 2013 hadde OT etablert kontakt med 92 prosent av ungdommene i målgruppen. Siden Oppfølgingsprosjektet startet er andelen ukjente i OT redusert fra 23 prosent i 2011 til åtte prosent i 2013. Nedgangen i antall ukjente startet allerede i 2010 og i juni 2013 har 1 500 ungdommer i OTs målgruppe ukjent status.

Blant de øvrige var det 27 prosent av ungdommene i OTs målgruppe som OT ikke jobbet aktivt med. Dette gjelder ungdom som ikke kan delta i opplærings- eller jobbtilbud. Det kan skyldes fysisk eller psykisk sykdom, rus eller andre forhold, som for eksempel fengselsopphold eller omsorg for barn. Videre var 20 prosent i en oppfølgings- og veiledningsprosess med OT.

I juni 2013 var 45 prosent (9 000 ungdommer) kommet i aktivitet ved hjelp av OT eller NAV (Utdanningsdirektoratet 2013b). Tallet er betydelig høyere enn ved oppstart av Oppfølgingsprosjektet i 2011, da 26 prosent av OTs målgruppe var registrert i aktivitet (Utdanningsdirektoratet 2012). Utdanningsdirektoratets analyser viser videre stor variasjon mellom fylkene i andelen unge i målgruppen som kommer i aktivitet. Oslo, Sør-Trøndelag og Telemark ligger lavest med drøyt 30 prosent i aktivitet, mens mellom 50 og 60 prosent var i aktivitet i fylkene Akershus, Nord-Trøndelag, Nordland, Vestfold og Oppland.

«Ungdom i aktivitet» omfatter de som er i tiltak (NAV, fylkeskommunalt eller kombinasjonstiltak), som har kommet i arbeid ved hjelp av OT, som har startet videregående skole ved hjelp av OT, som har startet som lærling ved hjelp av OT og ungdom som har startet grunnkompetanseløp ved hjelp av OT. Aktivitet i målgruppen registreres tre ganger i skoleåret (november, februar, juni). Mens andelen som kommer over i videregående opplæring, fylkeskommunale tiltak eller kombinasjonstiltak er relativt uforandret over de tre registreringstidspunktene, øker andelen NAV-tiltak etter den første datainnsamlingen i november. Sammenlignet med forrige skoleår har andelen i NAV-tiltak totalt imidlertid gått noe ned.

1.3 Utdyping av rapportens problemstillinger

Oppfølgingsprosjektet har pågått siden 2011 og er nå i slutfasen av den treårige prosjektperioden. Dette er første delrapport fra evalueringen av prosjektet. Rapporten gjelder skoleåret 2012/13 og skal kartlegge arbeidet i fylkene rettet inn mot de tre nasjonale og felles innsatsområdene i Oppfølgingsprosjektet: 1) utprøving av opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål, 2) styrking av samarbeidsrelasjoner – tidlig inn med oppfølging og 3) kompetanseheving.

Utprøving av opplæringsmodeller

Når det gjelder *utprøving av opplæringsmodeller* som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål, finnes det per i dag begrenset med kunnskap om hvor omfattende slike tiltak er. Riktignok registrerer Oppfølgingstjenesten i sitt administrative register, OTTO, alle ungdommer som er i tiltak i regi av OT, NAV eller en kombinasjon om disse. Utover det finnes det lite informasjon om innholdet i tiltaket og om andre aktører enn OT og NAV er involvert. Denne rapporten vil supplere dette kunnskapsgrunnlaget og gi en oversikt over opplærings-, motivasjons- og aktiviseringstiltak rettet mot ungdom i Oppfølgingstjenestens målgruppe skoleåret 2012/13. Oversikten skal gi informasjon om målsetting og innholdet i tiltakene og hvordan de er organisert. Formålet er primært å undersøke i hvilken grad tiltakene har læreplanmål og annen dokumentert kompetanse som målsetting, og hvordan dette varierer mellom fylkene og i forhold til andre kjennetegn ved tiltakene.

Vi vil også undersøke i hvilken grad tiltakene inneholder elementer av motivasjonstrening, behandling og trening i mestring av hverdagen. Bakgrunnen er at dette er innhold som det kan være særlig grunn til å tro har betydning for de mest risikoutsatte i målgruppen (de som har vært utenfor opplæring og arbeid lenge).

Som nevnt er det ikke gitt noen sentrale føringer for hvilke tiltak som skal tilbys i fylkene og hvor mange som skal oppnå formell kompetanse i prosjektperioden. Kartleggingen kan derfor vanskelig bygge på en klar forventning når det gjelder hvorvidt omfang, innhold og organisering av de tiltakene som tilbys er over eller under ett gitt eller forventet nivå. Gjennom spørreskjemaundersøkelser til skoleledere og til ansatte i OT og NAV, gir rapporten gir imidlertid innblikk i deres vurdering av Oppfølgingsprosjektets bidrag. Hvis Oppfølgingsprosjektet skal bidra til økt gjennomføring gjennom endringer i den måten OT, NAV og skolene jobber, bør vi også forvente at de som jobber med ungdommene til daglig opplever at det har skjedd en endring.

I hvilken grad er alternative opplæringsløp (som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål) et element i skolenes forebyggende arbeid og i hvilken grad bruker OT og NAV dette virkemiddelet i sitt arbeid? Rapporten gir også et innblikk i tiltakene fra ungdommenes perspektiv. Påvirker muligheten for å oppnå dokumentert kompetanse og utsikten til å oppfylle

læreplanmål ungdommenes opplevelse av tiltakene de har gått på? Fungerer tiltakene ulikt for ungdom som har vært lenge utenfor opplæring og arbeid, eller som har problemer knyttet til svak helse – sammenlignet med tiltaksdeltagere flest?

Samarbeidsrelasjoner

Det andre hovedtemaet i rapporten er *samarbeid*. Oppfølgingsprosjektet skal bidra til at det utvikles varige samarbeidsrelasjoner mellom skoler, OT, NAV og opplæringskontor i fylkeskommunen når det gjelder avklaring, veiledning, tiltaksutprøving og oppfølging av ungdom. I rapporten spør vi blant annet hvor stor andel av opplærings-, motivasjons- og aktiviseringstiltakene som innebærer et samarbeid mellom OT og NAV, og i hvilken grad tiltakene også involverer aktører som PPT, fagopplæringen skolene, bedrifter, andre kommunale instanser og frivillige organisasjoner eller sosiale entreprenører. Er det en sammenheng mellom hvilke aktører som samarbeider og tiltakenes målsetting – om de har læreplanmål eller annen dokumentert kompetanse som mål?

Videre undersøker vi hvilke deler av arbeidet med ungdom i målgruppen, OT og NAV vanligvis samarbeider med andre aktører om – er det planlegging av tiltak, veiledning av ungdommene eller oppfølging av ungdom i tiltak? Vi ser også på de OT- og NAV-ansattes vurderinger av samarbeidet og av sentrale barrierer for å få til et godt samarbeid om målgruppen.

Oppfølgingsprosjektet skal prøve ut en modell som gir skolen ansvar for å involvere OT i oppfølgingen allerede før eleven slutter og formelt skrives ut av skolen. Avklaringsmøter og oppfølgingsplaner er viktige elementer i denne modellen. Rapporten undersøker i hvilken grad skolen tar initiativ til å involvere OT i det frafallsforebyggende arbeidet, og OTs deltagelse i oppfølgingsmøter og bruk av oppfølgingsplaner.

Rapporten gir videre et innblikk i OT, NAV og skolenes vurdering av Oppfølgingsprosjektets bidrag til å styrke samarbeidet mellom ulike aktører, og til det frafallsforebyggende arbeidet. Ut over dette kan kartleggingen så langt ikke si noe om endringer i samarbeidet i løpet av prosjektperioden. Dette spørsmålet vil belyses ytterligere i sluttrapporten for evalueringen, der vi vil ha opplysninger om samarbeidsrelasjoner for to skoleår; 2012/13 og 2013/2014.

Kompetanseheving

Det siste temaet i rapporten er *kompetanseheving*. I prosjektperioden skal Kunnskapsdepartementet i samarbeid med fylkeskommunene og fagmiljøer utvikle kompetansetilbud for ansatte i OT og eventuelt andre som jobber med målgruppen i fylkene. Skoleåret 2012/13 har fylkene fått tilbud om nettbasert videreutdanning for ansatte i OT og NAV. Videreutdanningen vurderes i forhold til målsettingene i Oppfølgingsprosjektet. Er videreutdanningenes innhold og organisering slik at OT- og NAV-ansatte som deltar øker sin kompetanse om konkrete verktøy og tiltak som munner ut i formalisering av kompetanse? Gir videreutdanningen en kompetanseheving som har betydning for samarbeidet mellom ulike instanser som jobber med ungdom i målgruppen? Videreutdanningene er en relativt omfattende kompetanseheving for et lite antall ansatte. For at videreutdanningen skal få betydning ut over disse enkeltpersonene, må kunnskapen videreformidles. Vi undersøker derfor om fylkene har planer for at studenter på videreutdanningen skal formidle det de har lært til andre som jobber med målgruppen i fylket. Endelig undersøker vi også omfanget av kompetanseheving generelt blant OT- og NAV-ansatte og i hvilken grad de etterspør mer kompetanseheving på områder som er særlig relevant for de øvrige innsatsområdene i Oppfølgingsprosjektet.

1.4 Rapportens struktur

I det neste kapittelet gir vi en kortfattet gjennomgang av noen begreper og forskning omkring frafall og tiltak rettet mot målgruppen for Oppfølgingsprosjektet. Deretter presenterer vi i kapittel tre denne rapportens datagrunnlag. I kapittel fire gir vi en oversikt over tiltak som er rettet inn mot ungdom i målgruppen for Oppfølgingsprosjektet. I kapittel fem utdyper vi bruken av alternative opplæringsløp. Kapittel seks viser resultater fra en undersøkelse til ungdom som deltar i tiltak. Kapittel sju handler om samarbeidsrelasjoner og hvordan skoleledere, NAV-ansatte og ansatte i Oppfølgingstjenesten opplever disse. I kapittel åtte drøfter vi hva de samme aktørene mener at Oppfølgingsprosjektet så langt har bidratt til. Kapittel ni presenterer resultatene fra en evaluering av to videreutdanningstilbud fra høyskolene i Telemark og Finnmark. I kapittel ti samler vi trådene og gir en samlet vurdering av rapportens hovedfunn.

2 Hva vet vi om målgruppen for Oppfølgingsprosjektet

Som et bakteppe for kartleggingen gjør vi i dette kapittelet rede for noen av de begrepene som brukes for å beskrive målgruppen for Oppfølgingsprosjektet. Vi vil deretter gjennomgå noe av det forskningsgrunnlaget som finnes omkring ungdom som ikke fullfører videregående opplæring og tiltak rettet mot målgruppen for Oppfølgingsprosjektet.

2.1 Frafall, sluttere, bortvalg og marginalisering

I den offentlige debatten, i politikkkutforming og i forskning brukes ulike begreper for å beskrive ungdom som ikke gjennomfører videregående opplæring og som står utenfor opplæring og arbeid. Dette er begreper som kan ha betydning for hvordan man kan forstå situasjonen. For eksempel kan begrepet *fracfall* signalisere at den unge «faller fra» et opplæringsløp som det er forventet at de aller fleste skal gjennomføre. Snakker vi derimot om ungdom som *slutter* får vi i større grad inntrykk av at det å avbryte utdanning er en aktiv handling. Endelig signaliserer begrepet *bortvalg* at det å ikke gjennomføre videregående er et bevisst, og kanskje til og med legitimt valg. Det viktige i denne sammenheng er å være bevisst at de begrepene vi bruker kan legge føringer for hvordan vi tenker om ungdommene, om forebygging og om tiltak. Ungdom utenfor opplæring og arbeid er også aktører i sine liv. I denne gruppa finnes det individer med ulike historier. Noen har gode grunner til å velge bort videregående opplæring for en stund, og noen finner alternative veier inn i voksenlivet. Det er uansett grunn til å tro at de fleste har et ønske om å opparbeide seg et grunnlag – enten i form av utdanning eller arbeidspraksis – som øker sjansen for deltagelse i arbeidslivet.

Videre er *marginalisering* et flerdimensjonalt (man kan for eksempel både være marginalisert fra arbeidsmarkedet, familieetablering, i sosiale relasjoner og i boligmarkedet) og i mange tilfeller kumulativt fenomen. Marginalisering som starter i utdanningssystemet kan få alvorlige konsekvenser for senere muligheter til deltagelse i arbeidsmarkedet, i sosialt liv, for mulighet til

å etablere seg i boligmarkedet, for å etablere seg med familie og å forsørge egne barn. Det viktige i denne sammenheng er at det å stå utenfor opplæring og arbeid i ungdomstiden handler om mer enn den situasjonen ungdommene er i der og da. Det er for mange del av en marginaliseringsprosess som kan lede til varig utenforskap.

Forskning viser at frafall fra videregående skole kan være ledd i en slik marginaliseringsprosess. Frafall øker sjansene for dårlige levekår, dårlig helse (De Ridder et al. 2013; Hernes 2010) og svak arbeidsmarkedstilknytning og avhengighet av offentlig forsørgelse (Falch et al. 2011; Fekjær & Brekke 2009; Støren et al. 2007). For eksempel finner Bäckmann et al. (2011) i en nordisk studie at frafall fra videregående opplæring – særlig tidlig i opplæringsløpet – øker risikoen for økonomisk og utdanningsrettet inaktivitet på sikt. I en annen studie finner Falch & Nyhus (2011) at sjansen for å motta uføretrygd er to til fire ganger høyere for de som droppet ut av skolen sammenlignet med de som fullførte. Videre finner de at sjansen for å være arbeidsløs er tre til fem ganger høyere, og sannsynligheten for å motta sosialhjelp er nesten ti ganger høyere blant de som ikke gjennomfører skolegangen, sammenlignet med de som gjør det.

Lengden på perioden ungdom står utenfor skole eller arbeid er en sentral faktor. Forskning viser at ungdom som står utenfor opplæring og arbeid utover ett år, har betydelig økt risiko for senere marginalisering, sammenlignet med ungdom som kommer i utdanning eller jobb tidligere (Raaum et al. 2009). I denne sammenheng gir begrep som *unge utenfor*, *utenforskap* eller *unge på kanten* ulike forståelser av ungdom utenfor opplæring og arbeid. Sistnevnte har et dynamisk element. Dette er unge som ikke har vært lenge utenfor og som både har potensiale til å hente seg inn igjen, og som står i fare for å havne varig utenfor. Unge utenfor og utenforskap betegner i større grad en statisk situasjon der noen allerede er utelukket fra det «gode selskap» – dette er begreper som ligner på *sosial eksklusjon*. Sosial eksklusjon oppfattes som regel som utfall av en marginaliseringsprosess, det er å ha «tippet over kanten» (Halvorsen et al. 2012). Sosial eksklusjonslitteratur preges av et sterkt normativt element; sosial deltagelse og sosiale bånd oppfattes generelt som et gode. Det er imidlertid, i følge Daly & Silver (2008), også «a dark side to social inclusion». Et eksempel kan være inkludering i arbeidsmarkedet gjennom

marginale, lavt betalte, usikre jobber, under dårlige arbeidsforhold. Selv om aktivisering i seg selv kan være et poeng fordi lengden på den perioden ungdom blir gående utenfor opplæring og arbeid i seg selv øker sjansen for varig marginalisering, bør ulike typer inkludering og aktivisering være framtidsrettet og inneha elementer av kvalifisering slik at de ikke bidrar til å låse ungdom fast i en marginalisert posisjon.

2.2 Målgruppen og årsaker til frafall

Målgruppen for Oppfølgingsprosjektet er ungdom i alderen 15–21 år som er utenfor arbeid og utdanning. Dette er ungdom som har rett til skoleplass etter opplæringsloven, men som av ulike grunner ikke benytter seg av retten. Selv om forskning tyder på at årsakene til at ungdom i tenårene faller utenfor skole og arbeidsliv er sammensatte og kan oppstå i ulike faser av livet (Görlich et al. 2011; Wrede-Jäntti 2010), er det også noen trekk som går igjen. Forskningslitteraturen trekker fram forklaringer både på individuelt-, institusjonelt- og på samfunnsnivå. Når det gjelder trekk ved ungdommene og deres familier, har tidligere forskning vist at familiebakgrunn, og særlig foreldres utdanningsnivå, har stor betydning for hvordan barna lykkes i skolesystemet (Falch et al. 2010; Markussen 2010). Vi vet også at den viktigste direkte årsaken til frafall i videregående er svake skoleprestasjoner i ungdomsskolen, og særlig når dette faller sammen med lav skolemotivasjon (Falch et al. 2010; Markussen 2010; Raaum et al. 2009).

På institusjonelt nivå har man særlig undersøkt betydningen av hvordan fagopplæringen er organisert. I alle de nordiske landene er frafallet klart størst blant elever i yrkesfaglige utdanninger (Markussen 2010). Flere forskere har knyttet dette til teorikrav og utforming av lærlingeordningen, men også mangel på lærlingeplasser for elever på yrkesfag kan påvirke gjennomføringsgraden (Bäckmann et al. 2011; Hernes 2010; Vogt 2008). Analyser av hvilke faktorer som påvirker sannsynligheten for å fullføre og bestå viser imidlertid at forskjellene i gjennomføring mellom studieforberevende og yrkesfag i stor grad kan forklares av at elevene som begynner på yrkesfag har et dårligere faglig utgangspunkt (systematisk færre studiepoeng) enn elevene som begynner i studieforberevende (Utdanningsdirektoratet 2013a).

Lokale forhold synes også å spille inn, og det er til dels store fylkesvise forskjeller når det gjelder andelen unge uten jobb og skoleplass. Gjennom-

føringsbarometeret fra 2013 viser at andelen unge mellom 15 og 21 år som står utenfor opplæring og arbeid er klart størst i de nordligste fylkene, hvor vi også finner den laveste gjennomstrømningsprosenten i videregående opplæring (Utdanningsdirektoratet 2013a). Forskning viser et høyere frafall i nord også når det tas hensyn til forskjeller i grunnskolekarakterer og familiebakgrunn (Karlsen et al. 2005; Ness et al. 2009; Wiborg & Rønning 2005). Det finnes studier som konkluderer med at antall tilgjengelige studieretninger i nærheten av bostedet og det å måtte bo borte fra hjemmet, øker sjansen for frafall (Falch et al. 2010; FinnutConsult 2003). Derimot har det ikke vært vanlig å finne at forskjellene i frafall kan tilskrives lokal næringsstruktur, variasjoner i lønnsgevinsten knyttet til å fullføre videregående utdanning eller ledighetsrater (Falch et al. 2010; Ness et al. 2009).

Bak de ulike forklaringene på hvorfor ungdom faller utenfor skole og arbeidsliv ligger det for mange en komplisert livssituasjon med problematiske familieforhold, omsorgssvikt og barnevernsproblematikk. Andre har et skoleløp preget av alvorlige lærevansker med gjentatte nederlag faglig og sosialt, eller de har særskilte tilleggsutfordringer knyttet til sosial angst, fysisk helse, ADHD, atferdsproblemer og rus. Oppfølgingsbarometeret viser dessuten at innvandrere fra ikke-vestlige land er overrepresentert blant de som tilmeldes OT. Det er grunn til å tro at flere av disse vil ha tilleggsutfordringer knyttet til språk og mangelfull grunnskoleopplæring fra hjemlandet (Frøyland 2012b; Sletten & Engebrigtsen 2011).

Det å stå utenfor skole og arbeidsliv i tenårene er for mange del av en marginaliserings- eller utstøtingsprosess, som har startet tidlig og som har en kompleks karakter. For de mest risikoutsatte vil det dessuten være nødvendig å tenke helhetlig og involvere et bredt tiltaksapparat i arbeidet for å motvirke frafall eller for å hjelpe de som har falt utenfor tilbake i utdanning eller arbeid (Kristiansen & Skårberg 2010; Lyng et al. 2011).

Kunnskapen om målgruppen og årsaker til frafall illustrerer viktigheten av å se iverksetting av tiltak i sammenheng med kjennetegn ved og historikk hos de unge. Ungdommer med et enklere problemkompleks vil kanskje kun ha behov for mindre justeringer ved opplæringen for å være i stand til å fullføre videregående utdanning, mens andre trenger tett oppfølging over tid der veien til målet er lang og tidvis preget av tilbakeslag (Follesø 2011).

Tilsvarende vil noen ungdommer kun ha behov for begrenset innsats fra en liten del av hjelpeapparatet, mens andre har behov for langvarig og tverrfaglig innsats der ulike deler av det kommunale og fylkeskommunale hjelpeapparatet mobiliseres over tid.

2.3 Tiltak for ungdom i målgruppen

Som en følge av målgruppens sammensatte karakter er det også en stor variasjon i eksisterende tiltak rettet mot å motivere 15–21-åringer tilbake til videregående opplæring eller over i ordinært arbeid. Tiltak kan settes inn på ulike tidspunkt i en marginaliseringsprosess; fra tiltak som skal forebygge frafall, til tiltak og innsatser for å få unge som har vært utenfor opplæring og arbeid lenge tilbake i aktivitet. Det kan også variere hvor bredt tiltakene sikter. Tiltakene varierer mellom aktiviteter som tar sikte på å hjelpe ungdommene til å oppnå ordinære opplæringsmål i videregående utdanning gjennom kombinasjoner av skole og praktisk arbeid (for eksempel ved at opplæring i bedrift benyttes som en alternativ læringsarena), via løp mot planlagt grunnkompetanse og praksisbrev, til korte og klart definerte kurs i praktiske og yrkesrettede ferdigheter (for eksempel webdesign, truckkjøring, bilmekanikk) og arbeidstrening i regi av NAV eller også praksisplasser i frivillig sektor (for eksempel Vålerenga jobbsjansen, RBK²-Ung i jobb). Enkelte steder tilbys dessuten egne skoletilbud i regi av OT (OT-skole). Det finnes også typiske lavterskeltilbud (for eksempel jobbsøkerkurs og trening i sosiale ferdigheter) og mer omfattende oppfølgings- og veiledningstilbud som tar sikte på å hjelpe de mest utsatte ungdommene til å mestre flere sider av livet enn de som er direkte relatert til skole og arbeid (for eksempel LOS-prosjektet).

Forskning og evalueringer av ulike tiltak for målgruppen viser ofte et todelt bilde. Evalueringer som følger enkelttiltak og lokale satsninger (gjerne med kvalitative metoder) konkluderer ofte med at tiltaket har hatt mange positive utfall. Her dokumenteres god treffsikkerhet og det rapporteres om at deltagere og ansatte opplever at tiltakene fungerer etter hensikten (se for eksempel Follesø 2011; Kristiansen & Skårberg 2010; Lyng et al. 2011). Denne typen studier er imidlertid ikke primært innrettet mot å analysere effekter av tiltakene. De handler i større grad om hva som er barrierer og

² Rosenborg Ballklub.

utfordringer, og hva som er virksomme metoder i arbeidet med ungdom – heller enn å skille mellom tiltak som virker og ikke virker. Når det gjelder virksomme metoder kan disse som regel oppsummeres i form av tidlig intervensjon, individuell tilpasning, tett oppfølging, samarbeid og en innretting mot helheten i de unges liv (se Sletten & Hyggen 2013 for en gjennomgang).

Systematiske effektanalyser av ulike aktiviseringstiltak for ungdom er relativt sjeldne (Bredgaard et al. 2011; Marselisborg 2011; Pilegaard Jensen & Lindegaard Andersen 2012). Denne typen studier konkluderer som regel med relativt små, om noen, effekter på senere sysselsetting eller tilbakeføring til utdanning. Studiene har som regel lite informasjon om hva som foregår i tiltaket (de har for eksempel sjelden detaljert informasjon om oppmøte), derimot er studiene ofte avanserte når det gjelder å kontrollere for seleksjon inn i tiltak. For de tiltakene som viser effekter er hovedkonklusjonen: jo mer et tiltak ligner på en ordinær jobb, jo bedre. Det kan ellers se ut som tiltak i form av veiledning og trening på jobbsøking har noe større effekt på unge ledige enn på ledige i andre aldersgrupper (se Sletten & Hyggen 2013 for en gjennomgang).

Svake effekter av aktiviseringstiltak står i kontrast til veldokumenterte positive effekter av ordinær utdanning. En evaluering av praksisbrevordningen tyder på at ordningen bidro til å redusere frafall og bedre gjennomføring for de som deltok (Høst 2011). En viktig forutsetning var at undervisningen i fellesfagene ble gitt med oppfølging i små grupper og med betydelige tilpasninger. Ordningen fungerte imidlertid i liten grad som et alternativ til fagbrev. Flertallet av kandidatene søkte seg til ordinær lærekontrakt etterpå. En lærdom var dermed at det kan være vanskelig å vite i forkant hvor langt den enkelte vil nå – motivasjon og muligheter endres underveis.

Generelt er mengden av ulike typer tiltak stor, noe som også medfører et aktørmangfold og til dels store regionale forskjeller (Lyng et al. 2011). Flere tidligere studier har pekt på nytten av samordning av ulike tiltak og koordinering av arbeidet mellom ulike aktører på feltet (Frøyland 2012a; Rambøll 2009; Rasmussen et al. 2010). Frøyland (2012b) gjør dessuten et poeng av at oppfølgingen og samarbeidet i større grad bør foregå *etter* at ungdom er formidlet inn i tiltak. Mens oppfølging av ungdommene selv og støtteapparatet rundt dem i mange tilfeller fungerer bra, er det rom for forbedringer når det gjelder proaktiv oppfølging av arbeidsgivere og skolepersonell.

3 Datagrunnlaget

Rapporten baserer seg på ulike datakilder, som alle er samlet inn spesielt for dette prosjektet. For det første har vi foretatt en kartlegging av tiltak rettet mot målgruppen. For det andre har vi gjennomført spørreskjemaundersøkelser blant ungdom som er eller har vært i tiltak og blant ansatte i Oppfølgingstjenesten og NAV. For det tredje har vi ved hjelp av Utdanningsdirektoratets jevnliggjede spørreundersøkelser til skolesektoren («spørringene») fått inn svar fra et utvalg skoleledere i grunnskoler med ungdomstrinn og et utvalg videregående skoler. Til slutt har vi gjennomført en undersøkelse blant deltagere på videreutdanningene i regi av Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV. I dette kapitlet skal vi beskrive datagrunnlaget nærmere og hvordan dataene er samlet inn.

3.1 Tiltakskartlegging

Tiltakskartleggingen gir en oversikt over opplæringstiltak og andre kompetansecfremmende tiltak for ungdom i målgruppen. Målet med kartleggingen er å undersøke hva som tilbys målgruppen. På sikt skal det også knyttes enkeltungdom til tiltakene i oversikten slik at det kan gjøres analyser av hvilke grupper av ungdom som deltar i de ulike tiltakene. Det skal gjennomføres en ny kartlegging for skoleåret 2013/14. Oversikten vil bli oppdatert med nye tiltak og det vil gi mulighet til sammenligning over tid.

Informasjon om tiltakene er primært innhentet via fylkeskoordinatorne for NY GIV. Fylkeskoordinatorne fikk i oppdrag å lage en oversikt over opplærings-, motivasjons- og aktiviseringstiltak i fylket for ungdom i alderen 15–21 år, som er utenfor videregående opplæring og ordinært arbeid, eller som er i ferd med å slutte i videregående opplæring. Oversikten skulle omfatte tiltak som var brukt i skoleåret 2012/2013, både nye tiltak og tiltak som var brukt i fylket over lengre tid. De fikk beskjed om å inkludere tiltak som fylkeskommunen finansierer og tiltak som involverer ressurser fra andre aktører (for eksempel NAV).

Nærmere bestemt skulle tiltakene oppfylle alle av følgende fire kriterier:

- Tiltaket skulle være tatt i bruk for å redusere frafall fra videregående opplæring eller for å hjelpe ungdom utenfor opplæring og arbeid over i kompetansefremmende aktivitet eller arbeid.
- Tiltaket måtte innebære aktiv deltagelse fra ungdom.
- Tiltaket måtte ha deltagere mellom 15 og 21 år.
- Tiltaket måtte ha en viss varighet og være del av en systematisk modell/et opplæringsprogram.

For å få en første oversikt over hvilke typer tiltak som ble brukt i fylkene og variasjonen dem imellom når det gjelder innhold og organisering, gikk vi gjennom fylkesvise statusrapporter som var sendt til den sentrale prosjektledelsen i Kunnskapsdepartement. Vi gjennomførte telefonintervjuer med flere av de fylkeskommunale prosjektlederene, og vi utarbeidet et forslag til rapporteringsskjema som ble presentert på prosjektledersamling for Oppfølgingsprosjektet i november 2012.

Etter en revisjon ble skjemaet sendt ut til fylkeskoordinatorene for rapportering av tiltak. For hvert tiltak skulle det registreres opplysninger om tiltaksnavn, hvem som var lokalt ansvarlig og hvilke aktører som var involvert i tiltaket. Når det gjelder innholdet i tiltaket skulle de registrere hvor mye av tiden i tiltak som gikk til opplæring i og utenfor skole, og hvor mye tid som gikk til opplæring i bedrift. De skulle svare på om tiltakene omfattet tett individuell oppfølging, bruk av sosiale tjenester, rene behandlingstilbud, systematisk motivering/veiledning, systematisk samarbeid med foreldre/foresatte og om det ble utarbeidet en langsiktig plan for den enkelte ungdom. For å undersøke målsetting ble de bedt om registrere om tiltaket var ment å oppfylle ordinære læreplanmål og om tiltaket skulle gi annen dokumentert kompetanse eller arbeidspraksis. Endelig skulle de registrere om målet var å motivere, veilede eller klargjøre for opplæring eller annen aktivitet og om tiltaket hadde som siktemål å hjelpe ungdommene til å mestre hverdagen. For at det skulle være mulig å sammenholde informasjon fra tiltaksregisteret med tiltakskoder som jevnlig rapporteres inn av OT til Utdanningsdirektoratet, ble

de også bedt om å oppgi hvilken tiltaks-/statuskode³ den enkelte aktiviteten/ tiltaket tilsvarte i OTTO⁴.

Tiltakskartleggingen gir ikke nødvendigvis en komplett oversikt over alle tiltak som gjennomføres i fylkene. Selv om vi utarbeidet en felles instruks og mal for rapportering av tiltak, har de ulike aktørene i fylkene gjort sine tolkninger av oppdraget. Dette har vært nødvendig fordi de til dels sitter på ulik informasjon om hvilke tiltak som brukes på lokalt nivå. Noen har satt i gang en grundig innhenting av tiltak via lokale aktører i forbindelse med NOVAs kartlegging, andre har rapportert den oversikten de allerede sitter på. Noen av fylkene har innhentet opplysninger per kommune, bydel eller OT-region. Dette har ført til at tilnærmet samme tiltak har blitt rapportert inn flere ganger fra det samme fylket. I slike tilfeller har vi slått sammen tiltak vi har grunn til å tro er de samme. En type tiltak kan naturlig nok ha lokale variasjoner, og tiltaket kan også ha litt ulik utforming fra ungdom til ungdom. Når vi har registrert opplysninger om tiltakene, har vi gjort det på en måte som, etter vår vurdering, gir det mest typiske bildet.

Noen av fylkene har inkludert NAV-tiltak som arbeidspraksis og AMO-kurs, andre ikke. Oppdraget til fylkene var å rapportere det OT hadde oversikt over og som ble brukt av tiltak mot deres målgruppe. Underveis har vi supplert med informasjon om typiske NAV-tiltak der vi har hatt grunn til å tro at disse manglet i oversikten. Det har imidlertid vært vanskelig å avgjøre hvilke av denne typen tiltak som faktisk er brukt mot målgruppen inneværende skoleår. Derfor har vi primært basert oversikten på tiltak innrapportert av kontaktpersoner i fylkene. Vi ser imidlertid at en slik suppleringsrunde i forhold til tiltak i regi av NAV med fordel bør organiseres mer på samme måte som innhenting av tiltak fra fylkeskoordinatorene, slik at vi har en bedre kontroll på om tiltaket faktisk er brukt overfor målgruppen. Når de fylkesvise tiltakene i neste omgang skal suppleres med informasjon om deltagere, vil vi imidlertid også få en bedre kontroll på dette.

Enkelte av de innrapporterte tiltakene er ikke inkludert. Dette gjelder tilbud om sommerjobb eller sommerskole. Videre har vi tatt ut tiltak som

³ Jf. <http://www.udir.no/Tilstand/Analyser-og-statistikk/Revidert-kodeverk-for-oppfolgingstjenesten>

⁴ OTTO er OTs elektroniske saksbehandlerværktøy.

primært gjelder elever som følger ordinær undervisning (fraværsoppfølging, oppfølging av elever med svake prestasjoner). I tillegg har vi ekskludert tiltak der vi har grunn til å tro at disse ikke primært er aktiviseringstiltak som det kan knyttes deltagere til. Totalt er 137 tiltak med i oversikten.

3.2 Undersøkelser blant ansatte i OT og i NAV

For å kartlegge hvordan samarbeidet mellom ulike instanser fungerer, og hvordan Oppfølgingsprosjektet vurderes av de som jobber med målgruppen lokalt, er det gjennomført spørreskjemaundersøkelser blant ansatte i OT og ansatte i NAV som hovedsakelig jobber med ungdom.

Undersøkelsene ble gjennomført elektronisk. For å innhente e-postadresser kontaktet vi primært fylkeskoordinatorene i Oppfølgingsprosjektet og sekundært ansvarlig leder for OT i fylkesadministrasjonen og de fylkeskommunale kontaktpersonene for Oppfølgingsprosjektet ved NAV. I enkelte fylker ble opplysninger om e-postadresser til OT-ansatte innhentet via fylkets nettsider. Når det gjelder e-postadresser til NAV-ansatte var vi mer avhengig av våre kontaktpersoners opplysninger, da sentralbordet ved NAV ikke oppgir kontaktopplysninger til sine ansatte. I NAV-kontorer der arbeidet med ungdom var samlet i egne ungdomsteam, var det enkelt å plukke ut respondenter til undersøkelsen. Ved andre kontorer var det ikke like åpenbart og vi ba derfor våre kontaktpersoner om å plukke ut ansatte der halvparten eller flere av brukerne de vanligvis jobbet med var under 25 år.

Spørreskjemaene inneholdt spørsmål om samarbeidsrelasjoner i arbeidet rettet mot målgruppen for Oppfølgingsprosjektet og informantenes vurdering av disse, herunder skolenes, fagopplæringens og den fylkeskommunale utdanningsadministrasjonens rolle i og prioritering av dette arbeidet. De fikk spørsmål spesielt om skolenes rolle, om bruk av tiltak som hadde læreplanmål eller annen formell kompetanse som mål, og om tilrettelegging for særlig risikoutsatt ungdom. Endelig var det inkludert spørsmål om erfaringer knyttet til utfordringer i lovverket, forvaltningspraksis og samarbeid på tvers av instanser – som hindret dem i å gjøre en god jobb i forhold til målgruppen. Undersøkelsene ble sendt ut per epost og besvart elektronisk i mai-juni 2013.

Oppfølgingstjenesten

Totalt besvarte 192 av 308 inviterte OT-ansatte undersøkelsen. Dette ga en svarprosent på 62. Deltagerne er relativt jevnt fordelt mellom fylkene. Det er flest deltagere fra Oslo og Vestfold, færrest fra Telemark, Oppland og Aust-Agder. Én av tre har hele stillinger i OT. Omtrent halvparten har 50 prosent stilling eller mindre. Mest vanlig er det at stillingen i OT er plassert ved en videregående skole. Dette gjelder 65 prosent. 20 prosent har en stilling som er samlokalisert med PPT utenfor den sentrale fylkesadministrasjonen, syv prosent oppgir at stillingen er plassert i en egen enhet utenfor den sentrale fylkesadministrasjonen, og tre prosent at den ligger til opplæringskontoret eller lignende i den sentrale fylkesadministrasjonen. Seks prosent har krysset av for annet. Ofte gjelder dette et veiledningssenter, eller samlokalisering med PPT i den sentrale fylkesadministrasjonen. På spørsmålet om de har en lederstilling i OT, svarte 23 prosent «ja».

NAV

Vi fikk inn 404 e-postadresser til NAV-ansatte, hvorav 240 besvarte undersøkelsen. Dette gir en oppslutning på 59 prosent. Målet var at NAV-ansatte som jobber med ungdom i samtlige fylker skulle få tilbud om å delta i undersøkelsen. Vår strategi var som nevnt å få tilgang til e-postadresser gjennom prosjektleder for Oppfølgingsprosjektet i fylkene og til NAVs kontaktperson for Oppfølgingsprosjektet. Denne strategien ga gode resultater i de fleste fylker. Selv etter purringer greide vi imidlertid ikke å få tak i e-postadresser til utvalgte NAV-ansatte i fylkene Rogaland og Sogn og Fjordane. Videre har ingen av de NAV-ansatte fra Troms fylke svart på undersøkelsen. Dermed er 16 av 19 fylker representert i undersøkelsen. Gjennomsnittlig antall respondenter per fylke er 16. Flest respondenter har sin arbeidsplass i Hedmark og Oppland. Fra disse fylkene har rundt 30 NAV-ansatte svart på undersøkelsen. Færrest respondenter finner vi fra Vestfold, Aust-Agder, Hordaland, Nord-Trøndelag og Nordland med i underkant av ti fra hvert fylke.

NAV-kontorene er ulikt organisert på tvers av fylkene. Noen har en generalistmodell (dato- og ytelsesbasert), mens andre har valgt ulike grader av en spesialistmodell gjennom opprettelse av egne team (Frøyland 2012a).

Respondentene fikk spørsmål om det fantes et eget ungdomsteam på det NAV-kontoret der de jobbet. Litt over halvparten (53 prosent) svarte «ja» til dette og nær alle (96 prosent) av disse igjen oppga at de jobbet i dette teamet hele eller deler av tiden. Kun 30 av 240 NAV-ansatte i undersøkelsen har en lederstilling. Når det gjelder hvilke brukergrupper respondentene vanligvis jobber med, svarte de aller fleste at de jobbet med ungdom. 44 prosent oppga at de aller fleste av brukerne de jobber med var under 25 år, 15 prosent mente det gjaldt omtrent halvparten, mens 40 prosent oppga at det gjaldt færre enn halvparten av brukerne de jobbet med til daglig.

Til slutt har vi også undersøkt variasjoner i hvilke kommunale tjenester som er lagt til NAV-kontorene respondentene jobber ved. Vi har spurt spesifikt om tiltak for rusmisbrukere, tiltak for flykninger, boligtiltak og støttekontaktordningen. Omtrent halvparten av respondentene oppga at de tre første typene av tiltak er lagt til NAV-kontoret der de jobber. Bare 14 prosent har svart at støttekontaktordningen sorterer under deres kontor.

3.3 Undersøkelse blant skoleledere

Data fra skoleledere i videregående opplæring og fra skoler med ungdomstrinn ble innhentet ved å legge inn spørsmål i Utdanningsdirektoratets spørringer til skolesektoren. Spørringene gjennomføres en gang i halvåret og det trekkes et utvalg der om lag en tredel av skolene blir invitert. Våren 2013 ble undersøkelsene gjennomført i perioden 6. mars til 24. april, med en svarprosent på 65 prosent på ungdomstrinnet og 79 prosent i videregående opplæring (Vibe & Hovdhaugen 2013). NIFU er ansvarlig for gjennomføringen av undersøkelsene og vi har fått utlevert data fra dem. Totalt inneholder filene svar fra 106 skoleledere i videregående og 260 skoleledere fra skoler med ungdomstrinn. I følge NIFU har datamaterialet svært god representativitet, både i grunnskolen og i videregående opplæring (Vibe & Hovdhaugen 2013).

I spørringene fikk vi lagt inn spørsmål til skolelederne om de kjenner til Oppfølgingsprosjektet, om samarbeid med Oppfølgingstjenesten og erfaringer med eventuelle avklaringsmøter og om alternative opplæringsløp. Skoleledere i videregående fikk egne spørsmål om hvilke konsekvenser de selv mente at Oppfølgingsprosjektet så langt hadde hatt på deres skole, og om hva slags ansvarsområder ulike aktører har i det frafallsforebyggende arbeidet.

3.4 Undersøkelse blant deltakere på videreutdanning

Skoleåret 2012/13 ble det gitt tilbud om videreutdanning gitt ved Høgskolen i Telemark og Høgskolen i Finnmark. Begge tilbudene var landsdekkende, og søkerne kunne selv prioritere utdanningssted. Utdanningene var nett- og samlingsbaserte.

Etter at videreutdanningene var avsluttet ble det gjennomført en elektronisk spørreundersøkelse til deltakerne. E-postadresser ble innhentet via de respektive lærestedene. Totalt svarte 32 av 45 forespurte studenter, noe som innebærer at 70 prosent har svart. Spørreskjema inneholdt spørsmål om studentenes motivasjon for å delta, hvordan de ble rekruttert til studiet, i hvilken grad de hadde deltatt og om innholdet i undervisningen. De skulle også gi en vurdering av utdanningsopplegget og hvilket utbytte de hadde hatt. I tillegg til spørreskjemaundersøkelsen har vi også gjennomført intervjuer med fagansvarlige for videreutdanningene, samt observert en nettsamling på hvert av studiestedene.

3.5 Undersøkelse blant ungdom i tiltak

For å få informasjon om motivasjon, forventninger, vurderinger og opplevelsen av utbytte blant ungdom som deltar eller har deltatt i ulike tiltak, er det gjennomført en surveyundersøkelse. Populasjonen var i utgangspunktet ungdom på tiltak i ni av 19 fylker: Akershus, Buskerud, Finnmark, Hedmark, Hordaland, Sør-Trøndelag, Telemark, Vest-Agder og Østfold.

Generelt er ungdom som deltar i tiltak i regi av det offentlige, en gruppe som det kan være vanskelig å få til å delta i spørreundersøkelser. Undersøkelsen ble derfor gjennomført ved hjelp av kontaktpersoner for de ulike tiltakene i fylkene. Vi tok utgangspunkt i tiltaksoversikten som ble innhentet fra fylkene, hvor det også fantes kontaktinformasjon for hvert tiltak (e-post til en eller flere kontaktpersoner). Kontaktpersonene for hvert enkelt tiltak ble spurt om vedkommende hadde mulighet til å bistå NOVA med å gjennomføre en spørreundersøkelse blant ungdom som deltok eller hadde deltatt på tiltaket, skoleåret 2012/13. Oppgaven innebar både å videreformidle informasjon om undersøkelsen og å forsøke å få ungdommene til å delta i undersøkelsen, gjerne i forbindelse med at de selv eller andre ansatte i tiltaket traff ungdommene. Alternativt skulle de undersøke med ungdommene om det

var greit at NOVA tok kontakt på telefon. Av personvern hensyn kunne vi ikke få oppgitt telefonnummer til ungdommene før de hadde samtykket (gjennom vår kontaktperson i tiltaket) til at NOVA ringte dem opp.

Totalt 91 kontaktpersoner fikk en henvendelse der de ble forespurt om å bistå NOVA med gjennomføringen av undersøkelsen blant ungdom på tiltak. Etter gjentatte purringer hadde vi fått svar eller oppnådd kontakt med kontaktpersoner for 54 tiltak. 39 av disse var villig til å bistå oss med gjennomføringene og fikk tilsendt brukernavn. Etter at undersøkelsen ble avsluttet hadde totalt 306 ungdom fordelt på 28 tiltak svart på spørreskjemaet. Tiltakene er gjengitt i oversikten i tabell 3.1.

Tabell 3-1 Oversikt over tiltak per fylke og antall ungdommer som har deltatt i spørreundersøkelsen blant ungdom på tiltak

Fylke	Tiltaksnavn	Antall svar
Akershus	Modus	18
	Forebygging av frafall	4
	Ung i jobb	3
Buskerud	Arbeidsinstituttet	71
	Aktiv ungdom 16–24 år (Arbeidsinstituttet)	100
	Pøbelprosjektet	3
	Aktiv mot læreplass	7
Finnmark	Arbeidspraksis	5
	Opplæringspraksis Tana	1
Hedmark	Finn din vei	5
	Ny Start – dobbelt innsats, tredobbelt utbytte!	6
	Praksisbrev	4
	Ungdom i farta	4
Hordaland	Lærekandidat 1	2
	Prekvalifisering	3
	Studieverksted i Ungdomsmottaket	5
Sør-Trøndelag	Den tredje vei	6
	NySjans!	3
	Oppfølging av elever med IV eller 1	1
	Praksisplass NAV/OT	13
	Praksisplass	1
Telemark	Allservice	8
	Jobb for sosialhjelp for ungdom	4
Vest-Agder	Grunnkompetanseløp2	10
	Prosjekt Vennesla	1
Østfold	Alt. Vg3 Halden vgs	1
	Jobbklubb 16–25 Sarpsborg	12
	Ung i arbeid Fredrikstad	3

Datamaterialet gir ikke nødvendigvis et representativt bilde av ungdom på tiltak. Utvalget er preget av seleksjon både når det gjelder hvilke tiltak som har valgt å hjelpe oss med å gjennomføre undersøkelsen og hvilke av kontaktpersonene som reelt sett har hatt mulighet til å gjøre det. Det er grunn til å tro at langvarige tiltak der elevene følges opp tett og som har en skolelignende opplæringssituasjon, har hatt best forutsetninger til å gjennomføre undersøkelsen. Videre har ungdommene kunnet velge selv om de ønsket å besvare spørreskjemaet eller ikke. Det er grunn til å tro at dette har gitt en overvekt av ungdom som er relativt godt fungerende og som har høy grad av deltagelse i tiltaket. Det er likevel grunn til tro at det største frafallet skyldes praktiske problemer med gjennomføringen. Enten ved at tiltakene har vært avsluttet eller at de vi har fått oppgitt som tiltaksansvarlig ikke har jevnlig kontakt med ungdommene. Det er ellers slik at den klart største gruppen av respondenter stammer fra Arbeidsinstituttet i Buskerud. Disse utgjør 171 av 306 ungdommer, altså over halvparten.

4 Tiltak for ungdom – en oversikt

Målet med dette kapitlet er å gi en oversikt over tiltak som ble tilbudt målgruppen i løpet av skoleåret 2012/13. Det skal undersøkes i hvilken grad tiltakene er innrettet på en måte som gjør at de understøtter målsettingene i Oppfølgingsprosjektet. Fylkene skal gjennom Ny GIV prøve ut opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål. Videre skal den mest risikoutsatte delen av målgruppen (de som har vært utenfor skole og arbeid i minst ett år) gis høy prioritet.

Når det gjelder innhold, har vi undersøkt spesielt om tiltakene tar sikte på å hjelpe ungdommene til å oppnå ordinære opplæringsmål i videregående utdanning eller om tiltakene på andre måter munner ut i en type formalisert/dokumentert kompetanse. I hvilken grad brukes alternative opplæringsløp som kombinerer opplæring i bedrift med opplæring i videregående skole? Siden den mest risikoutsatte delen av målgruppen ofte vil ha behov for tiltak som også inkluderer et fokus på helheten i ungdommenes livssituasjon (jf. Lyng m.fl. 2010, Kristiansen og Skårberg 2010, BLD 2009), skal vi undersøke hvor mange av tiltakene som innebærer tett individuell oppfølging av ungdommene (mentor, los- og fadderordninger etc.), og om tiltakene inneholder elementer av motivasjonstrening, behandling og terapi. Når det gjelder organisering av tiltakene, skal det undersøkes hvilke aktører som har ansvaret for aktiviteten; er det vanligvis skolen/fagopplæringen, OT, NAV eller andre kommunale etater? I hvilken grad er tiltakene et samarbeid mellom ulike aktører?

Oversikten over tiltak er basert på en kartlegging som er foretatt spesielt for dette forskningsprosjektet (beskrevet nærmere i kapittel 3). I og med at det ikke følger tiltaksmidler med Oppfølgingsprosjektet er det få av fylkene som har opprettet egne «Ny GIV-tiltak» som en del av Oppfølgingsprosjektet. Både «gamle» og eventuelle «nye» tiltak er altså med i oversikten. Som beskrevet i kapittel 3 er det viktig å presisere at tiltakene som er rapportert inn er de som Oppfølgingstjenesten enten er involvert i eller kjenner til i sitt fylke. Oversikten viser dermed ikke nødvendigvis alle mulige tiltak rettet mot målgruppen. Blant annet er det flere av de tradisjonelle NAV-tiltakene,

slik som arbeidspraksis og AMO-kurs, som i noen av fylkene ikke er med. Der fylkene har rapportert inn at slike tiltak brukes overfor OTs målgruppe er de imidlertid med i oversikten.

4.1 Organisering og sammensetning av tiltak

Kartleggingen resulterte i opplysninger om totalt 137 tiltak. Med unntak av tre tiltak er opplæring en sentral del av innholdet i alle tiltak. For å få et bilde av hvor selve opplæringen foregår, har vi innhentet opplysninger om hvor mye av tiden som går med til opplæring i skole, i bedrift og på alternative læringsarenaer utenfor skole og bedrift. Alternative læringsarenaer kan være mye forskjellig. Eksempler som kom fram gjennom kartleggingen var «AMO-kurs», «OT-skole», «Klart jeg kan»-kurs, «Arbeidsinstituttet» og «Pøbelprosjektet». Siden det viser seg at mange av tiltakene kombinerer opplæring i bedrift med alternative læringsarenaer, har vi inkludert en egen kategori for slike tiltak.

Tabell 4-1 viser hvordan de 137 tiltakene fordeler seg etter hvilke arenaer opplæringen hovedsakelig foregår på.

Tabell 4-1 Oversikt over hvilke arenaer opplæringstiltaket hovedsakelig foregår på. Antall og prosent

Arena	Antall tiltak	Prosent
Bedrift	44	32
Alternativ læringsarena (ikke skole)	33	24
Kombinasjon av bedrift og alternativ læringsarena	35	26
Skole	22	16
Opplæring ikke del av tiltaket	3	2
Total	137	100

Majoriteten av tiltakene innebærer opplæring i bedrift, enten at det skjer utelukkende i bedrift (32 prosent) eller i kombinasjon med en alternativ læringsarena (24 prosent). I 24 prosent av tiltakene foregår opplæringen hovedsakelig på alternative arenaer (ikke skole). Nokså få av tiltakene foregår hovedsakelig på skole (16 prosent). I tre av tiltakene som er kartlagt er ikke opplæring en del av tiltaket. LOS-prosjektet er ett eksempel på et slikt tiltak.

Det gjennomsnittlige antallet tiltak per fylke er sju. Tabell 4-2 viser hvordan tiltakene fordeler seg mellom fylkene og hvilke arenaer opplæringen

foregår innenfor. Oslo har flest tiltak i oversikten med 25 tiltak. Deretter følger Sør-Trøndelag og Telemark med 15 og Nordland med 11. Fylkene med færrest innrapporterte tiltak er Aust-Agder, Nord-Trøndelag, Rogaland og Sogn og Fjordane, som alle har tre tiltak.

Tabell 4-2 Fylkesvis fordeling av tiltak etter hvilke arenaer opplæringen foregår på. Antall tiltak

	Hvilken arena opplæringen primært foregår på					Totalt
	Skole	Alternativ læringsarena	Bedrift	Kombinasjon av bedrift og alternativ læringsarena	Opplæring ikke del av tiltaket	
Rogaland	1	0	1	1	0	3
Sogn og Fjordane	1	0	1	1	0	3
Vest-Agder	2	2	1	2	0	7
Nordland	3	5	2	1	0	11
Oppland	1	2	1	0	0	4
Vestfold	1	1	1	1	0	4
Sør-Trøndelag	3	3	5	4	0	15
Østfold	1	1	2	1	0	5
Akershus	1	1	1	3	0	6
Hordaland	1	3	2	0	0	6
Finnmark	1	0	5	1	0	7
Møre og Romsdal	1	0	0	6	0	7
Telemark	2	3	7	3	0	15
Aust-Agder	0	0	3	0	1	3
Buskerud	0	2	3	0	0	5
Hedmark	0	0	3	1	0	4
Nord-Trøndelag	0	1	0	2	0	3
Oslo	3	11	6	3	2	25
Troms	0	0	0	4	0	4
Totalt antall tiltak	22	33	44	35	3	137

Fylkene ble bedt om å registrere hvilke aktører som er involvert i tiltaket tabell 4-3 viser antall og andel tiltak der OT, NAV, skolene, bedrifter, kommunale instanser (f.eks. SLT, uteseksjon, barnevern, helse/BUP), fagopplæringen, PPT og frivillige organisasjoner eller sosiale entreprenører har en rolle.

Tabell 4-3 Antall og andel tiltak som involverer ulike aktører.

Aktører som er involvert i tiltaket	Antall tiltak	I prosent av alle tiltak
OT	111	81
NAV	101	74
Videregående skole	67	49
Privat/offentlig bedrift	64	47
Andre kommunale instanser	54	39
Fagopplæringen	32	23
PPT	18	13
Frivillig organisasjon/sosial entreprenør	11	8

OT og NAV er som ventet de viktigste aktørene i denne typen tiltak. Til sammen er de involvert i 93 prosent av tiltakene. OT er involvert i 81 prosent av tiltakene, mens NAV er involvert i 74 prosent. Etter OT og NAV kommer videregående skoler (49 prosent) og private eller offentlige bedrifter (47 prosent). Det er verdt å merke seg at i en betydelig andel av tiltakene er kommunale instanser involvert. Fagopplæringen er involvert i 23 prosent av tiltakene. Bare et mindre antall tiltak inkluderer PPT (13 prosent) og frivillige organisasjoner eller sosiale entreprenører (8 prosent).

De aller fleste tiltakene involverer mer enn én aktør, og bare i åtte prosent er utelukkende én av aktørene nevnt ovenfor med. 23 prosent av tiltakene involverer to aktører og 59 prosent tre eller flere.

Hvilke aktører er sammen om de ulike tiltakene? Det aller vanligste er at NAV og OT er involvert samtidig. Dette gjelder i 84 av de 137 tiltakene. NAV er med på 17 tiltak som OT ikke er med på, og OT er involvert i 27 tiltak som NAV ikke er med på. I tabell 4-4 (neste side) viser vi hvilke andre aktører OT og NAV samarbeider med, og vi skiller mellom tiltak der OT og NAV er involvert sammen og der de ikke er det.

Det er flest andre aktører involvert når OT og NAV er involvert samtidig. Når de begge er involvert, er i seks av ti tilfeller også private eller offentlige bedrifter involvert. I nær halvparten av tiltakene der både OT og NAV er med, er også videregående skoler involvert og i like mange tilfeller er andre kommunale instanser med i tiltaket. Også fagopplæringen er oftere med når OT og NAV samarbeider om tiltaket. Når det gjelder frivillige organisasjoner og/eller sosiale entreprenører, er de utelukkende med i tiltak der både NAV og OT er sammen om tiltaket.

Tabell 4-4 Andel tiltak som involverer andre aktører enn OT og NAV, i tiltak der både OT og NAV er involvert og der de ikke er involvert samtidig. Prosent.

Andre involverte aktører	Om tiltaket involverer OT og/eller NAV			Totalt	sig p
	Tiltaket involverer både NAV og OT	Tiltaket involverer OT, men ikke NAV	Tiltaket involverer NAV, men ikke OT		
Privat eller offentlig bedrift	58	26	24	47	p<0,01
Videregående skole	44	70	29	48	p<0,05
Andre kommunale instanser	46	26	29	40	p=0,09
Fagopplæringen	30	11	6	23	p<0,05
PPT	16	11	0	13	p=0,21
Frivillig organisasjon eller sosial entreprenør	13	0	0	9	p=0,05
N (antall tiltak)	84	27	17	128	

Note: I ni tiltak er verken OT eller NAV involvert. Disse er utelatt fra tabellen.

I tiltak som involverer OT uten at NAV er med, er videregående skole med i sju av ti tilfeller. Dette er bare tilfelle for ett av fire tiltak som involverer NAV uten OT. PPT er ikke involvert uten at OT er med. Utover det er det små forskjeller i hvilke aktører som er involvert når vi sammenlikner tiltak der OT og NAV er med uten at de to aktørene er involvert samtidig.

Tabell 4-5 gir en oversikt over hvilke aktører som bidrar med ressurser inn i tiltakene. I instruksjonen til fylkene var «ressurser» definert som økonomiske ressurser og personalressurser.

Tabell 4-5 Hvilke aktører som bidrar med ressurser inn i tiltakene. Antall og prosentandel

Aktører som bidrar med ressurser inn i tiltaket	Antall tiltak	I prosent av alle tiltak
Fylkeskommunal opplæring	74	54
NAV	73	53
Andre kommunale instanser	27	20
Private eller offentlige bedrifter	27	20
Frivillig organisasjoner/sosiale entreprenører	3	2

Fylkeskommunal opplæring (videregående skoler, OT, PPT, Fagopplæringen) og NAV er relativt likt representert. I overkant av halvparten av tiltakene har fylkeskommunal opplæring vært inne med ressurser. Det samme omfanget gjelder for NAV. Det er mindre utbredt at andre kommunale instanser enn NAV og bedrifter bidrar med ressurser. Dette gjelder bare

20 prosent av de 137 tiltakene i oversikten. Kun i tre tiltak har frivillige organisasjoner eller sosiale entreprenører bidratt på denne måten.

4.2 Læreplanmål og annen dokumentert kompetanse

For å kartlegge hvor mange tiltak som er innrettet på en slik måte at de hever målgruppens formelle kompetanse, innhentet vi først opplysninger om tiltaket skulle bidra til å oppfylle ordinære læreplanmål i videregående opplæring og deretter om tiltaket skulle gi deltakerne annen dokumentert kompetanse. Med læreplanmål menes her opplæring som skal innfri kravene i læreplanen helt eller delvis, slik at deltagelsen i tiltaket er et steg på veien til å gjennomføre videregående opplæring – enten med generell studie-/yrkeskompetanse eller med delkompetanse⁵ som mål. Med annen dokumentert kompetanse mener vi opplæring som ikke er innrettet for å oppfylle læreplanmål, men som likevel gir et dokument på hva de har lært. Dette kan være AMO-kurs der ungdommene for eksempel får truckførerbevis eller også arbeidspraksis der de får en tekst (attest) på hva de har lært og hva de er gode til (for eksempel å skifte dekk).

Tabell 4-6 viser først hvor mange av tiltakene som har som målsetting å bidra til å oppfylle ordinære læreplanmål i videregående opplæring. Fylkene ble bedt om å oppgi om læreplanmålene var tenkt å oppfylles helt eller delvis. De kunne videre merke av for om oppfylling av læreplanmål bare gjaldt noen av deltagerne.

Tabell 4-6 Om tiltaket skal bidra til å oppfylle ordinære læreplanmål. Antall og prosent

	Antall tiltak	Prosent
Skal tiltaket bidra til å oppfylle læreplanmål?		
Ja, helt (for alle deltakerne)	31	23
Ja, delvis (for alle deltakerne)	24	18
Ja, men bare for noen av deltakerne	22	16
Nei, for ingen av deltakerne	60	44
Totalt	137	100

⁵ Ungdom som sikter mot delkompetanse får utstedt fagkarakterbevis eller modulbevis for hvert kurs og et kompetansebevis som dokumentasjon etter avsluttet treårig opplæring.

Resultatene viser at 55 av de 137 tiltakene har som hensikt enten helt eller delvis å oppfylle ordinære læreplanmål for alle deltakerne. Ytterligere 22 tiltak har målsetting om å oppnå ordinære læreplanmål, men bare for et utvalg av deltakerne. 60 av tiltakene har ikke oppfyllelse av læreplanmål som målsetting for noen av deltakerne.

Tabell 4-7 viser hvor mange av tiltakene som er innrettet på en måte hvor deltakerne får annen dokumentert kompetanse. Tabellen viser også andelen tiltak der deltakerne skal få annen dokumentert kompetanse etter om tiltakene skal bidra til å oppfylle læreplanmål for alle eller ikke.

Tabell 4-7 Om tiltaket skal gi deltakerne annen dokumentert kompetanse, totalt og brutt ned etter om tiltaket skal bidra til å oppfylle læreplanmål. Prosentfordeling

	Totalt	Om tiltaket skal bidra til å oppfylle læreplanmål?	
		For alle	For noen eller ingen
Skal tiltaket gi deltakerne annen dokumentert kompetanse?			
Ja	53	74	39
Nei	47	26	61
Totalt	100	100	100
N (antall tiltak)	137	55	82

I overkant av halvparten av tiltakene (53 prosent) er det meningen at deltakerne skal få annen dokumentert kompetanse, mens dette ikke er en målsetting i 47 prosent av tiltakene. Målsettingen om annen dokumentert kompetanse er langt mer utbredt i tiltak der det er en målsetting å bidra til å oppfylle læreplanmål for alle. Dette viser at det er et nokså stort overlapp mellom tiltak som er innrettet mot læreplanmålene i videregående og andre former for dokumentert kompetanse.

Siden det ligger tydelige føringer i Oppfølgingsprosjektet om å prøve ut opplæringsmodeller der en kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål, vil vi i fortsettelsen analysere hva som kjennetegner tiltakene der det å oppfylle læreplanmål er en målsetting for alle, og sammenlikne med de andre tiltakene. Vi vil kontrastere disse med de tiltakene som har annen dokumentert kompetanse som målsetting og med de tiltakene som verken har læreplanmål eller dokumentert kompetanse som målsetting. Tabell 4-8 viser først hvor

mange av tiltakene i de ulike fylkene som henholdsvis har læreplanmål og annen dokumentert kompetanse som målsetting, og hvor mange som ikke har noen av delene som mål. Fylkene er sortert slik at de med høyest andel tiltak der målsetting enten er å oppfylle læreplanmål eller annen dokumentert kompetanse, er øverst.

Tabell 4-8 Antall tiltak som har som målsetting å oppfylle læreplanmål og annen dokumentert kompetanse etter fylke

	Er målsettingen med tiltaket å gi dokumentert kompetanse?			Totalt
	Ja, å oppfylle læreplanmål	Ja, å gi annen dokumentert kompetanse	Nei, ikke dokumentert kompetanse	
Rogaland	3	0	0	3
Sogn og Fjordane	3	0	0	3
Vestfold	1	3	0	4
Finnmark	6	0	1	7
Oslo	4	16	5	25
Nordland	6	2	3	11
Møre og Romsdal	4	1	2	7
Vest-Agder	3	2	2	7
Aust-Agder	2	0	1	3
Sør-Trøndelag	8	1	6	15
Østfold	3	0	2	5
Hedmark	1	1	2	4
Hordaland	1	2	3	6
Oppland	1	1	2	4
Telemark	6	1	8	15
Buskerud	0	2	3	5
Akershus	2	0	4	6
Nord-Trøndelag	1	0	2	3
Troms	0	0	4	4
Totalt antall tiltak	55	32	50	137

Fylkene med størst andel tiltak som har dokumentert kompetanse som målsetting, er Rogaland og Sogn og Fjordane. I disse fylkene har alle tiltak i oversikten oppfylld av læreplanmål (helt eller delvis) som en generell målsetting. Alle tiltak i Vestfold har også dokumentert kompetanse som målsetting. En av fire skal oppfylle læreplanmål, mens tre av fire tiltak har annen dokumentert kompetanse som målsetting. Fylkene med lavest andel tiltak

som sikter mot læreplanmål eller annen dokumentert kompetanse er Troms, Nord-Trøndelag og Akershus. Det er imidlertid verdt å merke seg at både fylkene som sorterer øverst og nederst i tabellen har relativt få tiltak. Det betyr at enkelttiltak gjør store utslag på andelene. Som nevnt tidligere er Oslo, Telemark og Sør-Trøndelag de fylkene som har innrapportert flest tiltak. Oslo skiller seg ut ved at mange tiltak er ment å gi dokumentert kompetanse. I Sør-Trøndelag og Telemark skal drøyt halvparten av tiltakene gi dokumentert kompetanse. For begge fylker dreier det seg hovedsakelig om å oppfylle læreplanmål.

Tabell 4-9 viser at alle tiltakene som innebærer opplæring på skole har dokumentert kompetanse som målsetting, hvorav de aller fleste er lagt opp for å bidra til å oppfylle ordinære læreplanmål. Rundt 40 prosent av tiltakene der opplæringen hovedsakelig foregår i bedrift eller i kombinasjon med alternative læringsarenaer, har dokumentert kompetanse som målsetting. Tiltak som kun foregår på alternative læringsarenaer skiller seg ut ved at de sjelden innebærer å oppfylle læreplanmål. Det er også på denne arenaen vi finner den laveste andelen tiltak med dokumentert kompetanse som målsetting totalt sett. Dette er tiltak av typen motivasjonskurs, «Klart jeg kan», jobbklubb i regi av NAV etc.

Tabell 4-9 Andel tiltak som har som målsetting å gi dokumentert kompetanse etter hvilken arena opplæringen primært foregår på. Prosent

Er målsettingen med tiltaket å gi dokumentert kompetanse?	Hvilken arena opplæringen primært foregår på			
	Skole	Alternativ læringsarena	Bedrift	Kombinasjon av bedrift og alternativ læringsarena
Ja, å oppfylle læreplanmål	95	9	36	43
Ja, annen dokumentert kompetanse	5	39	25	20
Nei, ikke dokumentert kompetanse	0	52	39	37
Totalt	100	100	100	100
N (antall tiltak)	22	33	44	35

Tabell 4-10 viser sammenhengen mellom tiltakenes målsetting og hvilke aktører som er involvert. Tiltak som involverer fylkeskommunal opplæring (OT, PPT, Fagopplæring, VGO) har oftere målsetting om dokumentert kompetanse, enn tiltak som ikke involverer fylkeskommunal opplæring. På

lignende måte har tiltak der bedrifter er aktører, oftere dokumentert kompetanse som en del av målsettingen, enn tiltak som ikke involverer bedrifter. Derimot er det særlig tiltak som involverer NAV og tiltak som involverer andre kommunale instanser som skiller seg ut ved at færre av tiltakene har dokumentert kompetanse som mål. Tiltak med NAV som aktør har sjeldnere dokumentert kompetanse som målsetting, mens tiltak som involverer andre kommunale instanser bare i enkelte tilfeller har oppfylning av læreplan som målsetting.

Tabell 4-10 Andel tiltak som har som målsetting å gi dokumentert kompetanse etter hvilke instanser som er involvert i tiltaket. Prosent

	Er målsettingen med tiltaket å gi dokumentert kompetanse?			Totalt	N (antall tiltak)
	Ja, læreplan-mål	Ja, annen dokumentert kompetanse	Nei, ikke dokumentert kompetanse		
Involverer fylket (OT, PPT, Fagopplæring, VGO)?					
Ja	44	24	32	100	124
Nei	0	15	85	100	13
Involverer NAV (fylke/lokalt)?					
Ja	34	24	43	100	101
Nei	58	22	20	100	36
Involverer andre kommunale instanser?					
Ja	20	37	43	100	54
Nei	53	15	32	100	83
Involverer private/offentlige bedrifter?					
Ja	42	26	32	100	65
Nei	39	21	40	100	72

4.3 Andre målsettinger i tiltakene

Selv om Oppfølgingsprosjektet har som mål å øke innsatsen slik at ungdom i større grad får ulike former for dokumentert kompetanse, har flere av tiltakene et videre sett av målsettinger. For å kartlegge hvilke andre målsettinger tiltakene hadde, ba vi fylkene om å svare på om tiltaket hadde som målsetting å gi 1) arbeidspraksis, 2) motivering og veiledning og 3) hjelp til å mestre hverdagen (få struktur og rutine på hverdagen, trening i sosiale ferdigheter etc.). Kartleggingen viser at de aller fleste tiltakene har flere av disse målsettingene, i tillegg til det å gi ungdommene dokumentert kompetanse

(se tabell 4.11). Den mest utbredte målsettingen handler om at tiltaket skal «motivere, veilede eller klargjøre ungdommen for opplæring eller annen aktivitet» (jf. formuleringen i kartleggings skjemaet). 85 prosent av tiltakene har en slik målsetting, 75 prosent av tiltakene har som målsetting å gi ungdommene arbeidspraksis, mens 61 prosent har som formål å hjelpe ungdom med å mestre hverdagen sin. Resultatene viser at de målsettingene som er trukket fram her har større utbredelse enn målsettinger om å oppfylle læreplanmål eller gi en eller annen form for dokumentert kompetanse.

Tabell 4-11 Andel av tiltakene som har ulike typer målsettinger, totalt og etter om målsettingen med tiltaket er å gi dokumentert kompetanse.

Målsetting med tiltaket	Er målsettingen med tiltaket å gi dokumentert kompetanse?			Totalt	sig p
	Ja, læreplanmål	Ja, annen dokumentert kompetanse	Nei, ikke dokumentert kompetanse		
Motivere, veilede/klargjøre for opplæring/annen aktivitet	73	91	96	85	p<0,01
Gi arbeidspraksis	73	84	70	75	p=0,33
Hjelp til å mestre hverdagen (struktur, rutiner, sosial trening)	53	69	66	61	p=0,24
N (antall tiltak)	55	32	50	137	

Tabell 4-11 viser at disse andre målsettingene er omtrent like mye utbredt uavhengig av om tiltaket har som målsetting å gi dokumentert kompetanse. Det er likevel slik at for tiltak der målet er å oppfylle læreplanmål, er det å motivere og veilede ungdommene noe mindre utbredt. Det er verdt å merke seg at i 73 prosent av tiltakene der målet er å oppfylle læreplanmål, skjer dette i kombinasjon med en målsetting om å gi arbeidspraksis. Denne målsettingen er enda mer utbredt i de tiltakene der målsettingen er å gi annen dokumentert kompetanse. Dette viser at i de fleste tiltak som har som målsetting å gi ungdommene dokumentert kompetanse, skjer dette i kombinasjon med arbeidspraksis.

4.4 Innholdet

For å få kunnskap om hva slags innhold det er i tiltakene, ble fylkene bedt om å registrere om tiltaket inneholdt systematisk veiledning, utarbeidelse av en langsiktig plan for den enkelte ungdom, systematisk samarbeid med

foresatte/hjemmet, tett oppfølging av enkeltungdom, sosiale tjenester (bostøtte/sosialhjelp) og om rene behandlingstilbud inngikk i tiltaket som understøttende element. De siste tre omfatter tilrettelegging for særlig risikoutsatt ungdom. For tiltak i Oslo er det ikke registrert opplysninger om særlig tilrettelegging for risikoutsatt ungdom⁶.

I tråd med opplysningene om målsettingene for tiltakene viser oversikten også at langt de fleste tiltak (112 av 137) inneholder systematisk motivering og veiledning. Over tre av fire tiltak innebærer utvikling av en langsiktig plan for den enkelte ungdom. Systematisk samarbeid med foreldre/hjemmet er mindre vanlig. Dette pågår i ett av tre tiltak.

Tabell 4-12 Antall og andel tiltak som bruker ulike typer virkemidler.

Innholdet i tiltaket	Er målsettingen med tiltaket å gi dokumentert kompetanse?			Totalt	sig p
	Ja, læreplan-mål	Ja, annen dokumentert kompetanse	Nei, ikke dokumentert kompetanse		
Systematisk motivering/veiledning	76	91	88	84	p=0,14
Utarbeide en langsiktig plan for den enkelte ungdom	75	81	80	78	p=0,71
Systematisk samarbeid med foresatte/hjemmet	35	47	28	35	p=0,22
Tett oppfølging av enkeltungdom (minst hver 14. dag)	78	75	73	76	p=0,84
Sosiale tjenester (bostøtte/sosialhjelp)	20	38	36	29	p=0,16
Rene behandlingstilbud som understøttende element*	16	13	22	18	p=0,59
N (antall tiltak)	51	32	50	133	

Når det gjelder innhold som har særlig relevans for de mest risikoutsatte av ungdommene, viser oversikten at ungdommene følges tett opp (minst hver 14. dag) i tre av fire tiltak. Understøttende element som sosiale tjenester (bostøtte/sosialhjelp) og rene behandlingstilbud er derimot nokså uvanlig. Henholdsvis 29 og 18 prosent av de innrapporterte tiltakene har et slikt

⁶ I Oslo ble det brukt et tidligere utkast av registreringskjemaet. Skjemaene var overlappende med skjema som ble sendt inn fra de andre fylkene, men manglet opplysninger om tett oppfølging, bruk av sosiale tjenester inn i tiltakene og rene behandlingstilbud.

innhold. Det er grunn til å tro at dette skyldes at ungdommenes behov varierer. Selv om mange av ungdommene i målgruppen for Oppfølgings-tjenesten har særlige utfordringer knyttet til hverdagsliv og helse, vil majoriteten sannsynligvis ikke være i en situasjon der de har rett på økonomisk støtte eller har behov for behandling som et element i tiltaket.

4.5 Oppsummering

Kartleggingen viser at det er igangsatt svært mange tiltak rettet mot ungdom i målgruppen for Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV. Totalt finnes det i skoleåret 2012/13 137 ulike opplærings-, motivasjons- og aktiviseringstiltak som den fylkeskommunale Oppfølgingstjenesten enten selv er involvert i eller har kjennskap til. I gjennomsnitt er det rundt sju ulike tiltak per fylke. Det er samtidig en del variasjon mellom fylkene, der Oslo, Sør-Trøndelag, Telemark og Nordland har flest innrapporterte tiltak.

Mange av tiltakene i oversikten har dokumentert kompetanse som målsetting. Bare i tre av 137 tiltak er opplæring ikke en del av tiltaket. I fire av ti tiltak er målsettingen for alle deltakerne å bidra til å oppfylle læreplanmål i videregående opplæring. Ytterligere to av ti tiltak har dette som mål for noen av deltakerne. Halvparten av tiltakene har som målsetting å gi ungdom annen dokumentert kompetanse. I mange av tiltakene overlapper disse målsettingene. Fire av ti tiltak har verken som målsetting (for alle) å oppfylle læreplanmål eller gi annen dokumentert kompetanse.

I Oppfølgingsprosjektet ligger det en føring om at fylkene skal prøve ut opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål. Oversikten viser i tråd med dette at arbeidspraksis og opplæring i bedrift er et element i over halvparten av tiltakene. Tre av fire tiltak har som målsetting å gi ungdommene arbeidspraksis. Seks av ti tiltak innebærer opplæring i bedrift. Videre er det slik at tiltak som følger læreplanmål i stor grad kombinerer dette med arbeidspraksis. I tre av fire tiltak der målet er å oppfylle læreplanmål, skjer dette i kombinasjon med arbeidspraksis.

Når det gjelder tilrettelegging for de mest risikoutsatte, har tidligere forskning blant annet pekt på individuell tilpasning, tett oppfølging og en innretning mot helheten i ungdoms liv som særlig virkningsfullt. Oversikten viser at flertallet av tiltakene har som mål å hjelpe ungdommene til å mestre

hverdagen (fokus på struktur og rutiner og sosial trening), å utvikle en langsiktig plan og å følge ungdom tett opp (minst hver 14. dag). Derimot har færre av tiltakene understøttende elementer som sosiale tjenester (bostøtte/sosialhjelp) og systematisk samarbeid med foreldrehjemmet. Rene behandlingstilbud er nokså uvanlig.

Tiltaksoversikten viser at tiltakene hovedsakelig er et resultat av samarbeid mellom flere aktører. Bare ett av ti involverer kun én aktør, og i seks av ti tilfeller er tre eller flere aktører involvert. Oppfølgingstjenesten og NAV er klart mest involvert, med OT involvert i åtte av ti tiltak og NAV i nesten like mange. Det er også disse aktørene som klart oftest bidrar med ressurser inn i tiltakene.

Videregående skole er involvert i halvparten av alle tiltak. Det samme er tilfelle for private og offentlige bedrifter. Andre kommunale instanser er involvert i fire av ti tiltak og fagopplæringen i om lag to av ti. PPT og frivillige organisasjoner er involvert i færrest tiltak. Det gjelder både for andre kommunale instanser og bedrifter at de relativt sjelden bidrar med ressurser inn i tiltakene. Det er ellers slik at OT noe oftere samarbeider med skolene og PPT og tiltak, mens NAV litt oftere enn OT samarbeider med andre kommunale instanser.

5 Om alternative opplæringsløp

Tiltaksoversikten som ble presentert i forrige kapittel viste at 38 prosent av alle opplærings-, motivasjons- og aktiviseringstiltak for ungdom i målgruppen til OT har oppfylning av læreplanmål som del av målsettingen for tiltaket. Dette kapitlet gir informasjon om bruk og organisering av alternative opplæringsløp. Selv om alternative opplæringsløp i utgangspunktet kan favne bredere, mener vi i denne sammenheng opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål. Analysene er basert på data fra spørreskjemaundersøkelser blant skoleledere og ansatte i OT og NAV.

Alternative opplæringsløp kan for noen være planlagte løp før oppstart i videregående. Avgangselever i ungdomsskolen som oftere presterer faglig svakt, er lite skolemotivert eller har andre utfordringer, kan for eksempel søke seg til planlagte delkompetanseløp. Opplæringen kan både foregå på skolene og i bedrift, eller i kombinasjon mellom de to. I denne sammenheng undersøker vi kun bruken av alternative opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål.

I tillegg til å være planlagte løp kan alternative opplæringsløp også være et frafallsforebyggende virkemiddel som tas i bruk overfor elever som starter i ordinære løp, men som sliter med motivasjon eller har faglige utfordringer. Endelig kan alternative opplæringsløp være en vei tilbake til videregående opplæring for unge som allerede står utenfor opplæring og arbeid, og som ikke er motivert eller vil ha vanskeligheter med å gjennomføre ordinære løp i videregående.

I dette kapitlet undersøker vi i hvilken grad ungdomsskolene tar initiativ til at avgangselever med dårlige forutsetninger for å gjennomføre videregående søker seg til alternative løp, og vi undersøker om de videregående skolene bruker denne typen opplæringsløp som tiltak for å forebygge frafall. Videre ser vi nærmere på bruk av alternative opplæringsløp i OT og NAVs arbeid, og vi undersøker hvilke aktører som vanligvis tar initiativ til at det opprettes et tilbud om opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål.

5.1 Skoleledere om bruk av alternative opplæringsløp

I skolelederundersøkelsen fikk ledere *i ungdomsskolen* spørsmål om deres skole i inneværende skoleår hadde hjulpet elever til å søke opplæringsløp som kombinerte arbeidspraksis med læreplanmål (f.eks. praksisbrevordningen). Bare et mindretall (31 prosent) av ungdomsskolelederne svarte «ja» på dette spørsmålet. I denne sammenheng er det verdt å merke seg at Oppfølgingsprosjektet ikke direkte har hatt kontakt og samhandling med ungdomsskolene som sitt mandat. En sammenligning av fylkene viser at Hedmark og Vestfold skiller seg noe ut ved at relativt flere skoleledere fra disse fylkene oppgir at deres skole har hjulpet elever å søke alternative opplæringsløp. Det er imidlertid jevnt over få ungdomsskoler per fylke med i undersøkelsen (gjennomsnittlig knapt 12–13 per fylke), noe som gjør at enkeltskolers svar har stor innvirkning på resultatet. En nærmere analyse viser ingen systematisk forskjeller i andelene som oppgir at skolen har hjulpet elever å søke alternative opplæringsløp etter om skolelederne kjenner godt til Oppfølgingsprosjektet eller ikke (tabellen vises ikke her).

Skoleledere *i videregående opplæring* fikk spørsmål om skolen hadde brukt alternative opplæringsløp (kombinasjon av arbeidspraksis og læreplan) som et tiltak i arbeidet for å forebygge frafall. Svarene er gjengitt i tabell 5-1.

Tabell 5-1 Skolelederes svar på spørsmål om tiltak for å forebygge frafall i videregående opplæring. Prosent

	Tenk på inneværende skoleår. Har skolen brukt ett eller flere av følgende tiltak for å forebygge frafall?	
	Opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål (f.eks. praksisbrevordningen)	Tett oppfølging av enkeltelever (for eksempel at skolen ringer opp eleven ved fravær, fysisk henter eleven i hjemmet, tett samarbeid med foresatte etc.)
Ja	44	92
Nei	56	8
Totalt	100	100
N	106	106

Totalt svarte 44 prosent at skolen hadde brukt alternative opplæringsløp i forebyggingsøyemed. Til sammenligning krysset hele 92 prosent av for at skolen brukte tiltak som tett oppfølging av enkeltelever (for eksempel ved at skolen ringer opp eleven ved fravær, fysisk henter eleven hjemme, samarbeider tett med foresatte etc.) som metode i det forebyggende arbeidet. For

mange videregående skoler handler frafallsforebygging dermed primært om andre virkemidler enn bruk av alternative opplæringsløp.

Tabell 5-2 Skoleledere i videregående: som skolen har brukt alternative opplæringsløp for å forebygge frafall etter skolestørrelse. Prosent.

Tenk på inneværende skoleår. Har skolen brukt opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål (f.eks. praksisbrevordningen) som tiltak for å forebygge frafall?	Skolestørrelse:			Alle
	De minste	De mellomstore	De store	
Ja	36	38	56	44
Nei	64	62	44	56
Totalt	100	100	100	100
N	33	34	39	106

Tabell 5-2 viser andelen av skolene som har brukt alternative opplæringsløp til frafallsforebygging etter skolestørrelse. Skoleledere ved store skoler oppgir oftere enn ved små og mellomstore skoler at skolen bruker alternative opplæringsløp på denne måten. Det er grunn til å tro at denne typen løp er lettere å få til på store skoler. Kanskje er det også slik at de store skolene ofte har en mer variert elevsammensetning og relativt sett flere elever med behov for særlig tilrettelagt opplæring.

5.2 OT-ansatte om alternative opplæringsløp

De OT-ansatte ble spurt om det ble gitt tilbud om alternative opplæringsløp som kombinerte arbeidspraksis med læreplanmål (for eksempel praksisbrevordningen) i fylket. Svaret vil både være betinget av det faktiske tilbudet i fylket og de OT-ansattes kjennskap til denne typen alternative løp. Totalt har 74 prosent svart at det gis et slikt tilbud, mens 16 prosent har svart nei. De siste 10 prosent er usikre.

Som et åpent oppfølgings spørsmål ble respondentene bedt om å gi eksempler på alternative opplæringsløp i fylkene. Spørsmålet gikk kun til de 141 respondentene som hadde svart «ja» på spørsmålet om det ble gitt tilbud om alternative opplæringsløp i fylket. Totalt svarte 97 av de 141 som fikk muligheten på det åpne spørsmålet (svarprosent på 69). Seks av respondentene er tatt ut, fordi de ikke har beskrevet alternative opplæringsløp, men heller brukt anledningen til å kommentere andre forhold ved sin arbeidssituasjon. Siden noen har oppgitt flere eksempler overstiger antallet alternative opplæringsløp i tabell 5-3 nedenfor, antallet respondenter.

Tabell 5-3 Kategorisering av de OT-ansattes beskrivelser av alternative opplæringsløp i fylket.

Type alternativt opplæringsløp	Antall respondenter som har oppgitt dette
Kombinasjonsløp – praksis og skole	58
Lærekandidat/praksisbrev	45
Delkurselev/nettundervisning/privatist	10
OT-skole/VG3 i skole	8
Ulike kurs, alternative tiltak	5
Totalt antall kategorier	126
Antall respondenter	97

Vi har bedt respondentene om å gi eksempler på alternative opplæringsløp som *kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål*. De er ikke bedt om å svare for andre typer av kombinasjonstiltak som kombinerer opplæringsselementer med arbeidspraksis og/eller midler gjennom NAV. Respondentenes svar på det åpne spørsmålet tyder i tråd med dette på at de i all hovedsak har inkludert tiltak som reelt sett innebærer oppfylling av læreplanmål. De OT-ansatte beskriver oftest ulike typer kombinasjonstiltak der ungdom får arbeidspraksis i kombinasjon med skole. Dette gjelder 58 av respondentene. Ut fra beskrivelsene av denne typen opplæringsløp ser det imidlertid ut til å variere i hvor stor grad ungdommene faktisk er på skolen. Noen beskriver opplæringsløp med to dager i skole og tre dager i bedrift, mens andre beskriver løp der hele opplæringen gjennomføres i bedrift. Videre har 45 nevnt praksisbrev- og/eller lærekandidatordningen spesielt. 18 av disse har samtidig beskrevet andre typer kombinasjoner av arbeidspraksis og videregående opplæring. I tillegg til disse hovedkategoriene har ti av respondentene oppgitt delkurselev, nettundervisning eller privatistordninger som alternative opplæringsløp og åtte har beskrevet ulike former for OT-skole eller mer alternative tiltak (motivasjon, mestring, avklaringstiltak).

For å undersøke de OT-ansattes oppfatning av ulike aktørers rolle i utformingen av alternative opplæringsløp ble de bedt om å vurdere i hvilken grad OT, ledelsen i de videregående skolene, fylkeskommunens utdanningsadministrasjon, lærebedriftene og NAV, tok initiativ til å opprette alternative løp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål.

Tabell 5-4 Spørsmål til OT-ansatte om hvem som tar initiativ til alternative opplæringsløp. Prosent.

Har følgende aktører i ditt fylke TATT INITIATIV til å opprette alternative opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål?	Ja	Nei	Vet ikke	Totalt	N
OT	79	6	15	100	134
Ledelsen i de videregående skolene	50	17	33	100	129
Fylkeskommunens utdanningsadministrasjon	44	11	45	100	129
NAV	40	18	42	100	130
Fagopplæringen	34	24	42	100	127
Lærebedriftene	17	24	58	100	127

I følge de OT-ansatte er OT, skolene, fylkeskommunens utdanningsadministrasjon og NAV de viktigste pådriverne for å etablere alternative opplæringsløp. Flest har svart «ja» på spørsmålet om OT har tatt initiativ til alternative løp. Dette gjelder 80 prosent. Halvparten har oppgitt at de videregående skolene tar initiativ, mens litt færre – henholdsvis 44 og 40 prosent – svarer at fylkeskommunens utdanningsadministrasjon og NAV gjør det samme. 34 prosent mener fagopplæringen tar initiativ, mens bare 17 prosent oppgir at lærebedriftene i deres fylke har tatt initiativ til å opprette denne typen opplæringsløp.

Det er verdt å merke seg at andelen som har svart «vet ikke» varierer en god del. Av åpenbare grunner har ansatte i OT større kjennskap til hva deres egen tjeneste har bidratt til, enn hva de andre aktørene det spørres om her har bidratt til. Andelen som har krysset av for «vet ikke» er gjennomgående høyest for de tjenestene der færrest har svart «ja». Når få ansatte i OT svarer ja på spørsmålet om lærebedriftene har tatt initiativ til å opprette alternative opplæringstiltak, kan det altså skyldes at de ikke har nok kjennskap til dette.

5.3 NAV-ansatte om alternative opplæringsløp

Også i NAV-undersøkelsen var det spørsmål som ga informasjon om omfanget av alternative opplæringsløp. Siden vi antok at alternative opplæringsløp ikke var et like godt innarbeidet begrep som blant OT-ansatte, ble de NAV-ansatte bedt om tenke på ungdom som var formidlet inn i aktivitet/ tiltak det aktuelle skoleåret og de skulle svare på hvor ofte aktivitetene/ tiltakene hadde dokumentert kompetanse (kursbevis, vitnemål e.l.) og oppfylling av læreplanmål (helt eller delvis) som målsetting.

Tabell 5-5 Spørsmål til NAV-ansatte om bruk av aktiviteter/tiltak som har dokumentert kompetanse/oppfylling av læreplanmål som målsetting.

	Tenk på ungdom som ditt NAV-kontor har formidlet inn i aktivitet/tiltak dette skoleåret. Hvor vanlig vil du si det er at aktivitetene/tiltakene har hatt følgende målsetting?	
	Dokumentert kompetanse (kursbevis, vitnemål e.l.)	Oppfylling av læreplanmål (helt eller delvis)
Svært vanlig	10	6
Ganske vanlig	41	37
Ganske uvanlig	40	47
Svært uvanlig	9	11
Totalt	100	100
N	237	234

Omtrent halvparten mener at det er svært eller nokså vanlig at aktiviteter og tiltak har hatt dokumentert kompetanse som målsetting. Litt færre (totalt 43 prosent) oppgir at oppfylling av læreplanmål er «svært vanlig» eller «ganske vanlig». At respondentene deler seg i to ulike grupper, og at vi dermed ikke ser noen klart tendens i den ene eller andre retningen, kan skyldes at de jobber på kontorer med en ulik praksis, men også at de til dels jobber med ulike typer brukere. Det er likevel slik at kun et fåtall har svart i ytterpunktene av skalaen. De fleste krysser enten av «nokså vanlig» eller «nokså uvanlig». Dette kan skyldes at målsettinger ved en del tiltak og aktiviteter varierer ut fra hvilke ungdommer som deltar, og at det derfor er vanskelig å svare på spørsmålet. En nærmere analyse viser ingen betydelig forskjell i bruk av aktiviteter/tiltak som har læreplanmål eller dokumentert kompetanse som målsetting etter hvordan ungdomsarbeidet er organisert ved kontoret – om kontoret har et eget ungdomsteam eller ikke (tabellen vises ikke her). Undersøkelsen gir ikke mulighet til å skille ut de 19 NAV-ansatte som har vært kontaktpersoner fra NAV inn i Oppfølgingsprosjektet.

NAV-ansatte ble også bedt om å vurdere i hvilken grad NAV selv tok initiativ til å tilby aktiviteter eller tiltak med *dokumentert kompetanse og oppfylling av læreplanmål* som målsetting.

Tabell 5-6 Spørsmål til NAV-ansatte om NAV selv tar initiativ til aktiviteter og tiltak med dokumentert kompetanse og oppfylling av læreplanmål som målsetting.

	Etter din mening, i hvor stor grad tar NAV selv initiativ til å tilby aktiviteter eller tiltak for unge (under 25 år) med følgende målsetting?	
	Dokumentert kompetanse (kursbevis, vitnemål e.l.)	Oppfylling av læreplanmål (helt eller delvis)
Svært stor grad	14	9
Ganske stor grad	37	27
Liten grad	43	54
Ikke i det hele tatt	6	9
Totalt	100	100
N	233	233

Selv om en del (51 prosent) av de NAV-ansatte mener at NAV initierer denne typen tiltak i «svært stor» eller «nokså stor grad», er dette på langt nær tilfelle for alle. Nær halvparten mener at NAV bare «i liten grad» eller «ikke i det hele tatt» selv tar initiativ til å tilby aktiviteter og tiltak for unge (under 25 år) som har dokumentert kompetanse (kursbevis, vitnemål eller lignende) som målsetting. Enda flere (63 prosent) mener NAV sjelden eller aldri selv setter i gang tiltak som innebærer oppfylling av læreplanmål.

Svarene fra NAV-ansatte understøtter dermed opplysningene fra de OT-ansatte tidligere i dette kapittelet. Selv om NAV er initiativtager en del steder, ser det ut til å være OT og skolene som i størst grad tar initiativ til tiltak med oppfylling av læreplanmål som målsetting.

5.4 Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett på bruk og organisering av alternative opplæringsløp. Vi har bedt skoleledere og ansatte i OT og NAV vurdere bruken av opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål spesielt.

Undersøkelsen til skolelederne viser at fire av ti skoler (VGO) har tatt i bruk opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål som et ledd i skolens arbeid med å forebygge frafall. Til sammenligning oppgir ni av ti skoleledere at skolen tar i bruk tett oppfølging av enkeltelever (for eksempel ved at skolen ringer opp eleven ved fravær, fysisk henter eleven hjemme, samarbeider tett med foresatte etc.) som metode i det forebyggende arbeidet. Også på ungdomstrinnet er det et mindretall av skolene som

arbeider frafallsforebyggende ut fra alternative opplæringsløp. En av tre skoleledere rapporterer at de i inneværende skoleår hadde hjulpet elever til å søke opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål.

Ikke uventet handler frafallsforebygging primært om andre virkemidler enn bruk av alternative opplæringsløp. Det er naturlig at skolene først setter inn virkemidler med ambisjon om å få elever til å fullføre ordinær løp. Når det gjelder ungdomsskolenes praksis spesielt, har kontakt og samhandling med ungdomstrinnet som nevnt ikke vært en prioritert del av Oppfølgingsprosjektet, det er derfor heller ikke å forvente at prosjektet i særlig grad har påvirket frafallsforebyggende arbeid på ungdomstrinnet (utover det som skjer i andre deler av Ny GIV-satsningen gjennom Overgangsprosjektet). For å undersøke en eventuell endring burde bruk av alternative opplæringsløp i forfallsforebyggingsøyemed ideelt sett vært sammenlignet med bruken tidligere år. I denne delrapporten kan vi ikke undersøke endringer over tid. I neste runde av evalueringsprosjektet vil vi derimot ha mulighet til å sammenligne praksis for skoleårene 2012/13 og 2013/14.

Tre av fire OT-ansatte kjenner til at det har blitt gitt tilbud om alternative opplæringsløp i fylket. I og med at dette er et prioritert tiltak i oppfølgingsprosjektet kan det virke som en lav andel. Fordi dette presiseres under innsatsområde 1 i Oppfølgingsprosjektet, har vi imidlertid brukt en snever definisjon av alternative opplæringsløp – vi har spesifisert for skolene, OT og NAV at dette gjelder opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål. De er ikke bedt om å svare for andre typer kombinasjonstiltak. Det er også mulig at organiseringen av OT i enkelte fylker gjør at ikke alle har informasjon om bruk av alternative opplæringsløp i fylket. Dette kan for eksempel gjelde Oslo der OT-funksjonen er lagt til rådgivere ved de videregående skolene.

De NAV-ansatte fikk spørsmål om hvor vanlig det var at de formidlet ungdom til tiltak med dokumentert kompetanse og læreplanmål som målsetting. Omtrent halvparten mente dokumentert kompetanse som målsetting var vanlig, mens litt færre (43 prosent) oppga at oppfylning av læreplanmål var vanlig. Dette stemmer godt overens med resultatet fra tiltakskartleggingen der litt under halvparten av tiltakene hadde læreplanmål som målsetting. Som nevnt kan tiltakskartleggingen, i motsetning til de

NAV-ansattes svar, imidlertid ikke si noe om andelen unge som formidles til denne typen tiltak.

Kartleggingen tyder videre på at OT oftest er pådriver for å etablere alternative opplæringsløp. Halvparten av de OT-ansatte mener også at det er vanlig at de videregående skolene tar initiativ. Svar fra NAV-ansatte understøtter OT som den klart viktigste pådriveren for å etablere alternative opplæringsløp. Et mindretall (32 prosent) mener NAV tar initiativ til å sette i gang tiltak som innebærer oppfylging av læreplanmål. Det er mulig at de NAV-ansattes svar er preget av hvilken del av NAV de er ansatt i. Generelt er det slik at de NAV-ansatte i den kommunale delen av NAV har samhandlet mindre med Oppfølgingsprosjektet enn ansatte i NAV-stat. Dessverre har vi ingen mulighet til å skille mellom disse gruppene i det foreliggende datamaterialet⁷.

⁷ Fylkene fikk ikke instruks om å skille mellom ansatte i den statlige og den kommunale delen av NAV lokalt. Samtidig er det grunn til å tro at e-postadressene som er rapportert inn fra NAV-kontaktene i Oppfølgingsprosjektet i hovedsak gjelder epostadresser til ansatte i den delen av NAV som har samhandlet med Oppfølgingsprosjektet.

6 Hvordan ungdom opplever tiltakene

Fylkene tilbyr mange ulike opplærings-, motivasjons- og aktiviseringstiltak til unge utenfor opplæring og arbeid. For at disse skal utgjøre en forskjell – og bidra til at flere motiveres tilbake til videregående opplæring eller ordinært arbeid – vil det gjerne være en fordel at ungdommene trives i tiltaket og opplever deltagelsen som meningsfylt. Dette kapittelet handler om ungdommenes opplevelse av tiltakene og bygger på en spørreundersøkelse blant 306 ungdom fordelt på 28 tiltak i fylkene Akershus, Buskerud, Finnmark, Hedmark, Hordaland, Sør-Trøndelag, Telemark, Vest-Agder og Østfold.

Hvordan fikk ungdommene vite om tiltaket? Hvorfor valgte de å bli med og hvor fornøyd er de med innhold og utbytte? I hvilken grad er ungdoms opplevelse av tiltakene relatert til tiltakstype, innhold, organisering? Har tid utenfor opplæring og arbeid (før de begynte i tiltaket) betydning for motivasjon, trivsel og opplevd utbytte? Fordi Oppfølgingsprosjektet skal bidra til utprøving av opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål, er det særlig interessant å undersøke om ungdommenes vurdering av denne typen tiltak avviker fra vurderingen av tiltak som kun gir arbeidspraksis. I hvilken grad spiller muligheten til å få formalisert kompetanse inn på ungdommenes motivasjon for å delta og på opplevd utbytte?

Ungdom på tiltak er en sammensatt gruppe. En del kommer fra hjem der utdanningsnivået er lavt og noen har svak helse og svake relasjoner til jevnaldrende. Slike kjennetegn ved ungdommene og deres livssituasjon kan påvirke muligheten til å mobilisere ressurser og dermed også omfanget av den innsatsen som er nødvendig for at de kan fungere i opplæring og/eller arbeid. Derfor undersøker vi hvordan slike eventuelle tilleggsutfordringer påvirker motivasjon, forventninger, vurderinger og opplevelse av utbytte. Vi starter kapittelet med å beskrive ungdommene som er med i tiltak.

6.1 Om ungdommene i undersøkelsen

Under dette punktet ser vi nærmere på kjennetegn ved ungdom som deltok i spørreundersøkelsen. Det er klar overvekt av gutter (65 prosent gutter, 35 prosent jenter) blant deltagerne. Videre er de fleste i alderen 17 til 21 år, og

gjennomsnittsalderen er 19,3 år. 88 prosent er født i Norge. 39 prosent oppgir at de bor sammen med begge foreldrene, 35 prosent bor med én forelder og 26 prosent bor ikke sammen med noen av foreldrene. Litt under halvparten (42 prosent) har to foreldre som har fullført videregående opplæring, mens 23 prosent har én forelder med utdanning på videregående nivå og 25 prosent har enten ingen foreldre med fullført videregående eller de har krysset av for «vet ikke».

Når det gjelder oppmøtet i tiltaket, har 83 prosent møtt hver eller nesten hver gang, og 15 prosent har møtt mer enn halvparten av gangene. Tiltakene ungdommene har deltatt i har varierende lengde. 62 prosent har deltatt på tiltak som varer mer enn ett halvt år, 20 prosent gikk på tiltak som varte mellom fire og seks måneder, 16 prosent på tiltak som varte fra én til tre måneder og bare to prosent har fulgt tiltak på mindre enn én måned.

Helse og vennskap

Tidligere forskning har vist at unge utenfor arbeid og opplæring oftere har svak helse. Kvalitative studier der man har intervjuet de unge om deres livssituasjon tyder også på at mange har et problematisk forhold til jevnaldrende, enten i form av mobbing eller sosial isolasjon (se Sletten & Hyggen 2013 for en gjennomgang).

For å gi et anslag over andelen med helseutfordringer ble ungdommene spurt hvordan de vurderte sin egen helse – sånn i sin alminnelighet. Tabell 6-1 nedenfor viser andelen med helseutfordringer etter hvor lang tid de har vært utenfor opplæring og arbeid i forkant av tiltaket.

Tabell 6-1 Hvordan ungdom vurderer egen helse etter hvor lenge de har vært utenfor skole og arbeid. Prosent.

Hvordan vurderer du din egen helse sånn i sin alminnelighet?	Hvor lenge de unge har vært utenfor skole og arbeid		Alle
	Mindre enn ett år	Ett år eller mer	
Meget god/god	63	72	66
Verken god eller dårlig	27	31	25
Dårlig/Meget dårlig	10	7	9
Totalt	100	100	100
N	224	58	283

En klar majoritet vurderer helsen som god. Totalt mener 66 prosent at helsen er meget god eller god, mens bare ni prosent mener at den er dårlig. Tilsvarende tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) levekårsundersøkelser viser at 90 prosent av unge mellom 16 og 30 år vurderer helsen sin som god eller meget god (Lunde 2013). Blant unge i alderen 16–30 som mottar sosialhjelp eller som står utenfor skole, verneplikt eller jobb, viser SSBs tall at andelene er lavere, henholdsvis 70 og 74 prosent. Når det gjelder egenvurdert helse, ligner ungdom på tiltak dermed som forventet mer på unge utenfor opplæring og arbeid i SSBs undersøkelse enn på unge flest. Det er ellers verdt å merke seg at det i vår undersøkelse var flere gutter enn jenter med, og at det jevnt over er slik at gutter har en tendens til å vurdere helsen sin som noe bedre enn jenter.

I tillegg til egenvurdert helse inkluderte spørreskjema spørsmål om vennerelasjoner. Ungdommene skulle svare på om de hadde minst én venn de kan stole fullstendig på og som de kan betro seg til om alt.

Tabell 6-2 Har du minst én venn som du kan stole fullstendig på og kan betro deg til om alt. Svaratferd etter hvor lenge de har vært utenfor opplæring og arbeid. Prosent.

Har du minst én venn som du kan stole fullstendig på og kan betro deg til om alt?	Hvor lenge de unge har vært utenfor skole og arbeid		Alle
	Mindre enn ett år	Ett år eller mer	
Ja, helt sikkert	66	55	64
Ja, det tror jeg	25	36	27
Det tror jeg ikke	8	9	8
Har ingen jeg ville kalle venner nå for tiden	2	0	1
Totalt	100	100	100
N	224	58	277

P=0,26

De fleste har nære venner. 64 prosent er helt sikre på at de har minst én venn de kan stole fullstendig på og betro seg til om alt, mens ytterligere 27 tror de har det. Spørsmålet om nære venner er brukt i flere tidligere undersøkelser blant norsk ungdom, blant annet i NOVAs Ungdata-undersøkelser. Nasjonale tall fra disse undersøkelsene viser at 65 prosent er helt sikre på at de har en venn de kan stole på og betro seg til om alt, mens 26 prosent tror de har det.

Når det gjelder tilgang til nære vennerelasjoner, skiller ungdom på tiltak i vår undersøkelse seg lite fra norsk ungdom flest. Det å ha én nær venn i dag gir

imidlertid begrenset informasjon om de unges tidligere vennskapsrelasjoner og popularitet i jevnaldersmiljøet generelt. Tabellen viser ingen store forskjeller mellom ungdom som hadde vært utenfor opplæring og arbeid lenge (ett år eller mer) i forkant av tiltaket og de som hadde vært utenfor kortere.

Tidligere erfaringer fra videregående opplæring og ordinært arbeid

Om lag halvparten av ungdommene (52 prosent) hadde jobb eller skoleplass i tiden før de begynte i tiltaket. Av de resterende hadde 57 prosent vært utenfor jobb og skole mindre enn ett år, 20 prosent omtrent ett år og 23 prosent ett år eller mer. På undersøkelsestidspunktet var én av tre ungdommer i jobb (12 prosent) eller hadde skole-/lærlingeplass (20 prosent).

Når det gjelder tidligere jobberfaring, har halvparten hatt en ordinær jobb tidligere. De aller fleste har imidlertid vært elev i videregående en eller annen gang (89 prosent). På spørsmål om hvilket trinn de hadde gått på, oppgir langt på vei alle at de har gått på vg1. Litt over halvparten har vært elev i vg2 og 20 prosent har gått på vg3. Hvor mange som har bestått de ulike trinnene i videregående ble ikke kartlagt.

Ønsker for de tre neste årene – opplæring eller ordinært arbeid?

De fleste har vært innom videregående opplæring tidligere, mens bare halvparten har hatt en ordinær jobb. Hva har de egentlig selv mest lyst til å gjøre i nærmeste framtid? Ungdommene ble bedt om å tenke på de tre neste årene av livet sitt og fikk følgende spørsmål: «hvis du kunne velge fritt mellom å gjennomføre videregående og å ha en vanlig jobb, hva vil du helst gjøre?».

Tabell 6-3 Ønsker om utdanning versus jobb for nærmeste framtid etter hvor lenge de har vært utenfor opplæring og arbeid. Prosent.

Hvis du kunne velge fritt mellom å gjennomføre videregående og å ha en vanlig jobb, hva vil du helst gjøre?	Hvor lenge de unge har vært utenfor skole og arbeid		Alle
	Mindre enn ett år	Ett år eller mer	
Jeg vil helst gjennomføre videregående	47	24	43
Jeg vil helst jobbe	43	66	48
Jeg vet ikke	9	10	9
Totalt	100	100	100
N	226	58	283

Her deler ungdommene seg i to nesten like store grupper. 43 prosent oppgir at de helst vil gjennomføre videregående, men litt flere – 48 prosent – helst vil jobbe. Nærmere ti prosent vet ikke hva de vil. Når vi kun ser på ungdom som hadde vært utenfor ett år eller mer før de begynte i tiltaket, blir fordelingen litt annerledes. Hele 66 prosent oppgir at de helst vil jobbe, mens bare 24 prosent helst vil gjennomføre videregående. Som gruppe ser ungdom som har vært utenfor opplæring og arbeid relativt lenge, ut til å være noe mindre motivert for å gjennomføre videregående enn de øvrige.

6.2 Rekruttering inn i tiltak og motivasjon for å delta

Formålet med Oppfølgingstjenesten er å sørge for at all ungdom som tilhører målgruppen får tilbud om opplæring, arbeid og andre tiltak som fremmer ungdommenes kompetanse. De kan gjøre dette alene eller i samarbeid med andre aktører. Hvor mange av ungdommene i undersøkelsen har fått vite om tiltaket de deltar på gjennom OT og hvor mange er rekruttert inn via andre aktører? Skiller ungdom som har vært utenfor opplæring og arbeid lenge, seg ut fra ungdom flest på tiltak når det gjelder hvordan de fikk vite om tiltaket?

Tabell 6-4 Andel som har fått vite om tiltaket via ulike aktører etter hvor lenge de har vært utenfor opplæring og arbeid. Prosent

Hvordan fikk du vite om tiltaket?	Hvor lenge de unge har vært utenfor skole og arbeid		Alle	Signifikansnivå
	Mindre enn ett år	Ett år eller mer		
Gjennom Oppfølgingstjenesten	25	21	24	p=0,32
Gjennom ansatte på skolen jeg gikk på	32	3	26	p<0,001
Gjennom NAV	44	76	51	p<0,001
På andre måter	26	17	24	p=0,10
N	225	58	283	

Note: En del respondenter har kun krysset av for det alternativet som passet for dem. Vi har derfor inkludert ungdom som ikke har svart blant de som svarer «nei». Respondenter som ikke har svart på noen av disse fire spørsmålene er utelatt.

Bare én av fire (24 prosent) fikk vite om tiltaket de deltar på gjennom OT. Omtrent like mange (26 prosent) oppgir at de fikk vite om tiltaket gjennom ansatte på skolen der de gikk, men om lag dobbelt så mange (51 prosent) ble formidlet inn i tiltak via NAV. Én av fire har svart at de fikk vite om tiltaket på andre måter. Blant ungdommene som har deltatt i undersøkelsen er det

dermed NAV som har vært den viktigste kanalen inn i tiltak. Ungdom som har vært lenge utenfor opplæring og arbeid skiller seg fra de øvrige ved at de klart oftere har fått vite om tiltaket de deltar på gjennom NAV og at de sjelden er rekruttert inn via skolene.

Det kan være ulike grunner til at ungdom velger å delta i tiltak. I denne sammenheng er vi særlig interessert i å fange opp hvor mange som er motivert av økte sjanser til å få jobb og hvor mange som valgte tiltaket fordi de ønsker å gjøre ferdig videregående opplæring. For å få fram den relative betydningen av denne typen motivasjon har vi supplert med følgende begrunnelser: at de synes tiltaket hørtes morsomt ut, at de trengte hjelp til å holde orden på livet sitt, at de ikke hadde noe annet å gjøre og om de mente at det nærmest var obligatorisk å delta. I spørreskjemaet ble de unge bedt om å krysse av for om begrunnelsen «stemmer» eller «stemmer ikke».

Tabell 6-5 Andel som oppgir at ulike begrunnelser for å bli med i tiltaket «stemmer» etter hvor lenge de har vært utenfor opplæring og arbeid. Prosent

Hvorfor ville du være med i tiltaket?	Hvor lenge de unge har vært utenfor skole og arbeid		Alle	Signifikansnivå
	Mindre enn ett år	Ett år eller mer		
Jeg tenkte det ville øke sjansen for å få en jobb	73	86	76	p<0,05
Jeg hadde ikke noe annet å gjøre	59	67	61	p=0,16
Jeg trengte å få orden på livet mitt	49	66	53	p<0,05
Jeg ville gjøre ferdig videregående utdanning	47	26	43	p<0,001
Jeg syntes det hørtes morsomt ut	43	35	41	p=0,16
Jeg trodde eller følte at jeg var nødt til å delta	35	38	36	p=0,40
N	222	58	280	

Note: En del respondenter har kun krysset av for det alternativet som passet for dem. Vi har derfor inkludert ungdom som ikke har svart blant de som svarer «nei». Respondenter som ikke har svart på noen av disse seks spørsmålene er utelatt.

Tabell 6.5 viser andelen som svarer at de ulike begrunnelsene stemmer etter hvor lenge de hadde vært utenfor opplæring og arbeid i forkant av tiltaket. Klart flest (76 prosent) valgte å bli med fordi de tenkte at det ville øke sjansene til å få jobb. En del færre, men likevel ganske mange (43 prosent), var motivert av utsikten til å gjøre ferdig videregående utdanning. Utsiktene for å få jobb er den klart vanligste årsaken. Samtidig svarer så mange som seks av ti (61 prosent) at de ble med i tiltaket fordi de «hadde ikke noe annet

å gjøre». Over halvparten (53 prosent) ble med fordi de trengte hjelp til å få orden på livet sitt og fire av ti fordi det hørtes morsomt ut. I overkant av en tredel av de unge har svart at de «trodde eller følte at de var nødt til å delta».

Ungdom som har vært utenfor opplæring og arbeid lenge skiller seg fra tiltaksungdom flest ved at klart færre ble med i tiltaket fordi de vil gjøre ferdig videregående utdanning. Derimot er relativt flere motivert av muligheten for å få en jobb, eller at de trengte å få orden på livet sitt.

Samlet ser ungdom flest på tiltak ut til å være motivert av muligheten for et positivt utfall – de håper tiltaket skal øke sjansen for å få en jobb, for at de gjennomfører videregående utdanning eller får mer orden på livet sitt. Går vi bak fordelingene på enkeltspørsmål, viser det seg at de aller fleste oppgir flere motiver enn ett og at begrunnelsene for å bli med i et tiltak dermed er sammensatte. For eksempel er det fire av ti som oppgir minst fem av de seks motivene som grunner til å delta i tiltaket.

6.3 Innhold

For å få en oversikt over hva ungdommene har drevet med i tiltakene, ble de bedt om å svare på hva de hadde gjort. Vi har vært spesielt interessert i å få en oversikt over om tiltaket kun har handlet om jobbtrening og annen opplæring som skal gjøre det lettere for ungdommene å få en jobb, eller om tiltaket har elementer av opplæring i fag fra videregående eller i grunnleggende ferdigheter (lesing, skriving, regning). Det ble oppgitt faste svaralternativer, der de enten skulle svare «ja» eller «nei». De aller fleste har krysset av for minst én aktivitet. 50 ungdommer har valgt å svare på enkelte spørsmål og hoppet over andre.⁸ Svarfordelingen er gjengitt i tabell 6-6.

⁸ Siden de utelukkende har svart «ja» på de spørsmålene de har valgt å besvare, tolker vi det å hoppe over spørsmål som et tegn på at tiltaket ikke har omfattet den aktuelle aktiviteten. To har hoppet over alle spørsmål og er utelatt fra analysene.

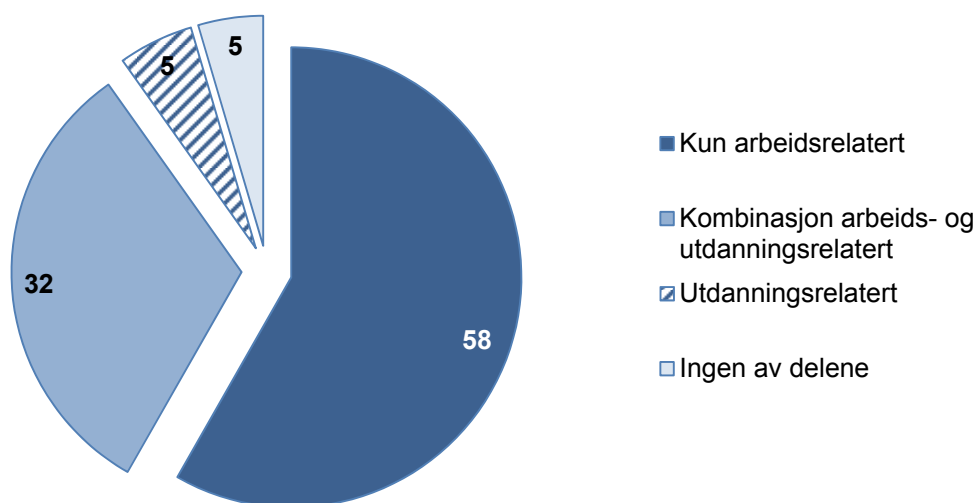
Tabell 6-6 Svar på spørsmål om de har gjort noe av følgende ting gjennom tiltaket. Prosent (N=285)

	Ja	Nei	Totalt
Arbeidstrening:			
Fått annen opplæring som skal gjøre det lettere å få en jobb	64	36	100
Trent på jobbsøking	59	41	100
Arbeidet i en bedrift eller virksomhet	53	47	100
Opplæring i fag/grunnleggende ferdigheter:			
Fått opplæring i fag fra videregående	30	70	100
Fått opplæring i lesing, skriving eller regning	29	71	100

Det vanligste er at ungdommene har drevet med arbeidstrening eller andre aktiviteter som skal gjøre det lettere å få en jobb. Nesten to av tre (64 prosent) mener de har fått opplæring som skal gjøre det lettere å få en jobb. 59 prosent har trent på jobbsøking, og om lag halvparten av ungdommene (53 prosent) har arbeidet i en bedrift eller virksomhet. Det er mindre vanlig at tiltaket inneholder trening eller opplæring direkte relevant for gjennomføring av videregående opplæring. Tre av ti (30 prosent) har fått opplæring i fag fra videregående, like mange har fått opplæring i grunnleggende ferdigheter (lesing, skriving eller regning). En nærmere analyse viser at ungdom som hadde vært utenfor opplæring og arbeid mer enn ett år i forkant, oftere er med i tiltak der trening på jobbsøking er et element, og sjeldnere deltar i tiltak som innebærer opplæring i fag eller grunnleggende ferdigheter (tabellen vises ikke her).

Det er generelt mye overlapp mellom ulike aktiviteter. Hvis vi gjør et grovt skille mellom tiltak som inneholder arbeid eller arbeidsrelaterte aktiviteter på den ene siden (arbeid i bedrift/virksomhet, jobbsøking, opplæring som gjør det lettere å få jobb) og tiltak som er rettet mot formell kvalifisering på den andre (opplæring i fag fra videregående, opplæring i grunnleggende ferdigheter), finner vi at seks av ti utelukkende har deltatt i arbeidsrelaterte tiltak (se figur 6.1). Tre av ti deltar i tiltak som både omfatter kvalifisering for arbeid og kvalifisering for skole. Fem prosent oppgir at de utelukkende deltar i opplæringstiltak som skal understøtte skolefaglige kvalifikasjoner. Fem prosent svarte «nei» på alle utsagnene.

Figur 6-1 Andel av ungdommene som har deltatt i tiltak som er arbeidsrelatert eller utdanningsrelatert, eventuelt en kombinasjon. Prosent. N=285

Hjelp til å legge planer for framtida, til å få orden på hverdagen eller hjelp med psykiske problemer eller sykdom, er innhold som kan være særlig relevant for ungdom med tilleggsproblemer eller som har vært lenge utenfor opplæring eller arbeid. Ungdommene fikk spørsmål om tiltaket de deltok i hadde slike elementer. Svarfordelingen er gjengitt i tabellen under.

Tabell 6-7 Svar på spørsmål om de har fått hjelp til følgende ting gjennom tiltaket. Prosent (N=285)

Har du fått hjelp til noe av dette i tiltaket?	Ja	Nei	Totalt
Fått hjelp til å legge planer for framtida	73	27	100
Fått hjelp til å få orden på hverdagen	63	37	100
Fått hjelp med psykiske problemer eller sykdom	24	76	100

Det er mest vanlig at ungdommene har fått hjelp til å legge planer for framtida (73 prosent). Mange har også fått hjelp til å få orden på hverdagen (63 prosent). Selv om færre har fått hjelp med psykiske problemer eller sykdom, er det likevel verdt å merke seg at 24 prosent oppgir at de har fått slik hjelp. En nærmere analyse viser imidlertid ikke forskjeller av betydning mellom ungdom som har vært lenge utenfor opplæring og arbeid og de øvrige tiltaksungdommene (tabellen vises ikke her).

6.4 Målsettingen med tiltaket

Hvor mange av ungdommene har deltatt på tiltak der målsettingen er at de etter hvert skal gjennomføre videregående opplæring? Det er nærliggende å anta at tiltak som innebærer opplæring i fag fra videregående eller trening i grunnleggende ferdigheter oftere enn tiltak som kun er innrettet mot å øke sjansen for å få en jobb, har gjennomføring av videregående opplæring som mål. Stemmer en slik antagelse med ungdommenes oppfatning av hva som er målet med tiltakene de deltar på?

Ungdommene ble spurt om «ett av målene med tiltaket er at du etter hvert skal fullføre videregående opplæring?» Litt over halvparten (55 prosent) krysser av for at et av målene med tiltaket er at de etter hvert skal fullføre videregående opplæring. 28 prosent svarer «nei». Resten, det vil si 17 prosent, krysser av for «vet ikke». Andelen som oppgir at det er et mål med tiltaket at de skal gjennomføre videregående opplæring, er dermed høyere enn andelen som oppgir at tiltaket innebærer opplæring i fag fra videregående eller trening i grunnleggende ferdigheter.

Tabell 6-8 viser sammenhengen mellom målsettingen for tiltaket og innholdet. Fordi det er så få som utelukkende har trening på skolefag har vi slått denne gruppen sammen med de som går på tiltak der en kombinerer arbeidstrening med fokus på skolefaglige ferdigheter. Blant ungdom som deltar på tiltak der innholdet primært er arbeidstrening, har 42 prosent oppgitt at det er et mål med tiltaket at de etter hvert skal fullføre videregående opplæring. Til sammenligning gjelder dette hele 74 prosent blant ungdom som går på tiltak med opplæring i fag og/eller grunnleggende ferdigheter.

Tabell 6-8 Om det er et mål med tiltaket at de etter hvert skal fullføre videregående opplæring etter om den primære aktiviteten i tiltaket er arbeidstrening eller arbeidstrening i kombinasjon med opplæring i skolefaglige ferdigheter. Prosent

Om målet med tiltaket er å fullføre videregående	Innhold i tiltaket		Alle
	Kun arbeidstrening	Kombinasjon arbeidstrening og skoleferdigheter	
Ja	42	74	54
Nei	39	10	28
Vet ikke	19	16	18
Totalt	100	100	100
N=	165	106	271

Note: Signifikansnivå: $p < 0,001$

Det er verdt å merke seg at relativt mange (42 prosent) av de som oppgir at tiltaket de går på kun inneholder elementer av arbeidstrening, opplever at tiltaket har som langsiktig mål at de skal fullføre videregående opplæring. Fra ungdommenes ståsted oppleves altså mange tiltak med et slikt innhold som et steg på veien til å gjennomføre videregående opplæring.

Tabell 6-9 Prosentandel som mener at ulike grunner til å bli med i tiltaket stemmer for dem etter om tiltaket de har deltatt i inneholder arbeidstrening, trening i skolefaglige ferdigheter eller en kombinasjon av dette.

Begrunnelser for å delta i tiltaket	Innhold i tiltaket		Signifikansnivå
	Kun arbeidstrening	Kombinasjon arbeidstrening og skoleferdigheter	
Jeg syntes det hørt morsomt ut	31	56	p<0,001
Jeg vil gjøre ferdig videregående utdanning	32	59	p<0,001
Jeg tenkte at det ville øke sjansen for å få en jobb	83	64	p<0,001
Jeg trengte hjelp til å få orden på livet mitt	51	55	p=0,51
Jeg hadde ikke noe annet å gjøre	65	54	p=0,08
Jeg trodde eller følte at jeg var nødt til å delta	37	35	p=0,69
N=	165	106	271

Tabell 6-9 viser sammenhengen mellom motivasjon for tiltak og tiltaksinnhold. På noen områder er det tydelige forskjeller mellom tiltaksgruppene når det gjelder hvilke beveggrunner de oppgir for å delta i tiltak. Ungdom som deltar på arbeidstreningstiltak er klart mest motivert av sjansen til å få en jobb (83 prosent mener dette stemmer for dem). Dette gjelder også for mange på tiltak som inneholder trening i fag eller grunnleggende ferdigheter, men nivået er en god del lavere (64 prosent). Ungdommene på tiltak med opplæring i fag eller grunnleggende ferdigheter er derimot oftere enn de på rene arbeidstreningstiltak, motivert av at de syntes tiltaket hørt morsomt ut og av mulighetene for å bli ferdig med videregående utdanning. Det er bare mindre forskjeller mellom tiltaksgruppene når det gjelder andre typer motivasjon.

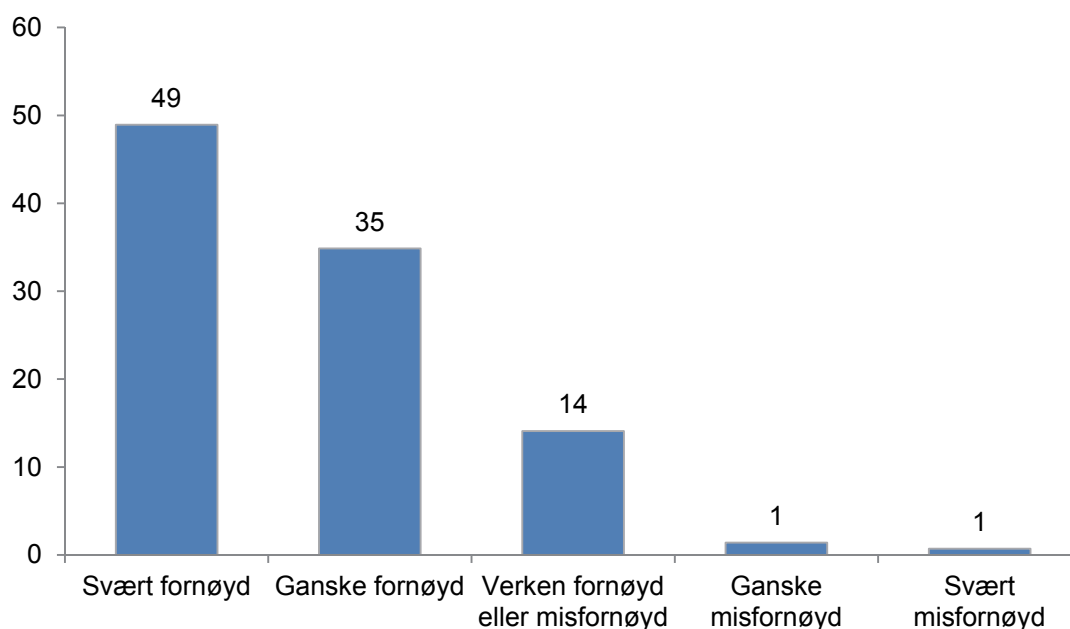
6.5 Tilfredshet med tiltakene

Ungdommene i undersøkelsen deltar eller har deltatt i tiltak som på ulike måter har som mål å skape en positiv endring i deres liv. Ungdom utenfor

opplæring og arbeid har ofte en historie med konflikt og nederlag knyttet til tidligere skolegang (Sletten og Hyggen 2013). For at tiltaket skal legge til rette for gjennomføring av videregående opplæring eller overgang til ordinært arbeid, vil det derfor for de fleste være en forutsetning at ungdommene får en positiv opplevelse og trives i tiltakene.

For å fange opp hvor mange som var fornøyde eller misfornøyde, ble de bedt om å svare på følgende spørsmål: «Alt i alt, hvor fornøyd er du med tiltaket du nå har deltatt i?»

Figur 6-2 Svarfordeling på spørsmålet: «Alt i alt, hvor fornøyd er du med tiltaket du nå har deltatt i?» Prosent. N=284.

Svarene viser at tilbakemeldingene stort sett er positive. Bare noen ytterst få uttrykker klart misnøye, og 15 prosent er verken fornøyd eller misfornøyd. Tett opp mot halvparten er «svært fornøyd», og når i tillegg 35 prosent er «ganske fornøyd», viser det at den store majoriteten av ungdommene er fornøyd med tiltaket de har deltatt i.

Tabell 6-10 viser i hvilken grad ungdommenes tilfredshet varierer med ulike kjennetegn ved tiltakene, målt gjennom andelen som gir uttrykk for at de er «svært fornøyd».

Tabell 6-10 Prosentandel som er «svært fornøyd» med tiltaket brutt ned på ulike kjennetegn ved tiltaket.

Kjennetegn ved tiltaket	Andel som er «svært fornøyd» med tiltaket	N=	Signifikansnivå
Varighet			
1–3 måneder	48	44	
4–6 måneder	53	58	
Mer enn 6 måneder	47	177	p=0,44
Arbeidsrettet eller kombinasjon?			
Kun arbeidsrettet (N=165)	45	165	
Kombinasjon med opplæring i fag/grunnleggende ferdigheter (N=104)	57	104	p=0,07
Om fullføring av videregående er en målsetting med tiltaket			
Ja	55	156	
Nei	38	80	
Vet ikke	47	47	p<0,05

Ungdom som deltar i tiltak der målet er å fullføre videregående opplæring er mer fornøyd enn de som går på andre typer tiltak (55 prosent, mot 38 prosent). Det er også en viss tendens til at ungdom som har kombinert arbeidsrettet opplæring med opplæring i skolefaglige ferdigheter, er mer fornøyd enn de som utelukkende har deltatt på arbeidsrettet tiltak. Tiltakets varighet har derimot liten betydning for hvor fornøyd ungdommene er.

Tabell 6-11 (neste side) gir en tilsvarende oversikt over hvor mange som er svært fornøyd, brutt ned etter ulike kjennetegn ved ungdommene.

Resultatene viser at det ikke er noen klare og systematiske mønstre i tilfredsheten med tiltaket de har gått på, verken etter kjønn, alder, hvordan de vurderer sin egen helse og foreldrenes utdanningsnivå. Det er heller ingen forskjeller i vurdering mellom de ungdommene som har begynt på tiltaket etter en periode med jobb eller skole og de som har vært utenfor jobb og skole i kortere eller lengre periode. Når det gjelder ungdommenes motivasjon for å delta i tiltaket, ser vi at ungdom som har deltatt fordi de ønsket å gjøre ferdig videregående opplæring litt oftere er svært fornøyd med tiltaket enn de øvrige. Forskjellen er imidlertid ikke stor. Vi har også undersøkt om det å bo sammen med foreldrene eller det å være født utenfor Norge har noen betydning (ikke vist i tabellen). Heller ikke her finner vi noen systematiske

forskjeller av betydning. Det samme gjelder om elevene tidligere har vært elev, lærling eller i vanlig jobb.

Tabell 6-11 Prosentandel som er svært fornøyd med tiltaket brutt ned på kjennetegn ved ungdommene.

Kjennetegn ved ungdommene	Andel som er svært fornøyd med tiltaket	N=	Signifikansnivå
Kjønn			
Gutt	47	(180)	p=0,40
Jente	52	(99)	
Alder			
15 – 17 år	58	(71)	p=0,15
18 – 19 år	56	(63)	
20 – 21 år	43	(77)	
Egenvurdert helse			
God	53	(185)	p=0,12
Verken god eller dårlig	41	(71)	
Dårlig	38	(26)	
Om foreldrene har fullført videregående?			
Ja, begge	46	(117)	p=0,47
Ja, en av dem	58	(66)	
Nei, ingen	45	(42)	
Vet ikke	49	(57)	
Jobb eller skoleplass i tiden før tiltaket?			
Ja	53	(146)	p=0,42
Nei, var uten i mindre enn ett år	44	(78)	
Nei, var uten i ett år eller mer	48	(58)	
Motiv: Jeg ville gjøre ferdig videregående utdanning			
Ja	45	(159)	p=0,07
Nei	54	(118)	

I tillegg til det generelle spørsmålet om hvor fornøyd de var med tiltaket, ble ungdommene bedt om å oppgi om de var fornøyd eller misfornøyd med spesifikke sider ved tiltakene. Nærmere bestemt om de var fornøyd med henholdsvis det de hadde lært og det de hadde gjort og med lederne i tiltaket og det sosiale miljøet. Tabell 6.12 viser ungdommenes svar.

Tabell 6-12 Ungdommenes vurderinger av hvordan de ulike sidene ved tiltaket har fungert. N=279. Prosent

Er du fornøyd eller misfornøyd med...	Fornøyd	Verken fornøyd eller misfornøyd	Misfornøyd	Totalt
Det du har lært i tiltaket	78	21	1	100
Det du har gjort i tiltaket	73	25	2	100
Lederne i tiltaket (lærerne/kursleiderne/arbeidsgiver)	83	16	1	100
Det sosiale miljøet	81	19	1	100

Igjen er tilbakemeldingene gjennomgående positive. Omtrent ingen av ungdommene uttrykker misnøye med de ulike sidene de ble spurt om, men en del er altså verken fornøyd eller misfornøyd. 78 prosent er fornøyd med det de har lært i tiltaket, nesten like mange (73 prosent) er fornøyd med aktivitetene (det de har gjort). Videre får både lederne i tiltaket og det sosiale miljøet gode skussmål fra de aller fleste. 83 prosent er fornøyd med lederne og 81 prosent med det sosiale miljøet. Lignende svar er vanlig å finne i studier der ungdom blir spurt hvordan de trives i denne typen opplærings-, motivasjons- og aktiviseringstiltak. De setter oftere spesielt stor pris på det sosiale miljøet og voksenkontakten i tiltakene (Sletten & Hyggen 2013).

6.6 Opplevelse av utbytte

I hvilken grad opplever ungdommene at deltakelsen i tiltaket har gjort dem mer motivert for å gjennomføre videregående opplæring? Og hvor mange opplever at tiltaket har gjort det lettere for dem å få en jobb? I undersøkelsen ble opplevd utbytte kartlagt gjennom et spørsmål om ulike typer gevinster av tiltaksdeltagelse. Muligheten til å få en jobb var ett av alternativene. De ble også bedt om å vurdere utsagnet «Jeg har ikke fått så mye ut av det». I tillegg fikk ungdommene et eget spørsmål der de skulle svare på om tiltaket hadde gjort dem mer motivert for å gjennomføre videregående opplæring. Svarfordelingene er gjengitt i tabell 6-13.

Tabell 6-13 Svaratferd på spørsmål om utbytte av å delta i tiltaket. Prosent

Hvilket utbytte har du hatt av å delta i tiltaket?	Ja	Nei	Totalt	N
Jeg tror det skal bli lettere å få en jobb	78	22	100	287
Jeg har fått mer orden på livet mitt	64	36	100	287
Jeg har fått nye venner på min egen alder	62	38	100	287
Jeg har fått større selvtillit	61	39	100	287
Jeg har ikke fått så mye ut av det	15	85	100	287
	Ja	Nei/ vet ikke	Totalt	N
Har tiltaket gjort deg mer motivert for å gjennomføre videregående opplæring?	49	51	100	282

Hovedbildet er at flertallet av ungdommene mener at de har hatt positivt utbytte av å delta i tiltak. Hele 78 prosent tror det skal bli lettere å få en jobb. Seks av ti (64 prosent) har fått mer orden på livet. Omtrent like mange har fått nye venner (62 prosent) og større selvtillit (61 prosent). Det store flertallet opplever altså at tiltaket har hatt svært så positive konsekvenser, og det er bare et lite mindretall på 15 prosent som mener at de ikke har fått så mye ut av tiltaket.

Omtrent halvparten av ungdommen svarer dessuten at tiltaksdeltagelsen har gjort dem mer motivert for å gjennomføre videregående opplæring. De resterende fordeler seg med 26 prosent som svarer «nei» og 25 prosent som svarer «vet ikke».

Variasjoner etter type tiltak

Nedenfor ser vi nærmere på andelen som oppgir at de er mer motivert for å gjennomføre videregående opplæring og andelen som mener tiltaket har økt sjansen for at de kan få seg en jobb. Tabell 6.14 viser hvordan ungdommenes vurderinger av utbytte varierer etter hvor lenge tiltaket har vart, om det har primært vært arbeidsrettet eller i kombinasjon med opplæring i skolefaglige ferdigheter og om fullføring av videregående har vært en målsetting med tiltaket.

Tabell 6-14 Andelen som er mer motivert for videregående opplæring og andelen som tror det blir lettere å få en jobb brutt ned på ulike kjennetegn ved tiltaket.

Kjennetegn ved tiltaket	Andel som mener at tiltaket har gjort deg mer motivert for å gjennomføre videregående opplæring	Andel som mener tiltaket har ført til at det skal bli lettere å få en jobb
Varighet		
1–3 måneder (N=44)	49	77
4–6 måneder (N=58)	52	91
Mer enn 6 måneder (N=177)	49	85
Signifikansnivå	p=0,93	p=0,22
Arbeidsrettet eller kombinasjon?		
Kun arbeidsrettet (N=165)	39	91
Kombinasjon med opplæring i fag/grunnleggende ferdigheter (N=104)	64	80
Signifikansnivå	p<0,001	p<0,05
Om fullføring av videregående er en målsetting med tiltaket		
Ja (N=156)	75	83
Nei (N=80)	9	88
Vet ikke (N=47)	31	88
Signifikansnivå	p<0,001	p=0,49

Vi finner ingen systematiske forskjeller knyttet til tiltakets varighet, noe som tyder på at dette i seg selv har lite å si for ungdommenes vurderinger. Derimot varierer vurderingene avhengig av innhold og målsetting. Særlig er det utslag på motivasjon for å gjennomføre videregående opplæring. 75 prosent av de ungdommene som har gått på et tiltak der fullføring av videregående har vært en målsetting, mener at tiltaket har gjort dem mer motivert for å gjennomføre videregående. Det samme gjelder ni prosent av de på tiltak der dette ikke har vært en eksplisitt målsetting. Det er også slik at mange flere har blitt motivert for å gjennomføre videregående opplæring blant de som har deltatt i tiltak som både inneholder elementer av jobbtrening og opplæring i skolefaglige ferdigheter.

Variasjoner etter kjennetegn ved ungdommene

Tabell 6.15 på neste side viser hvor stor andel av ungdommene som mener at de har blitt mer motivert for å gjennomføre videregående opplæring og andelen som mener at tiltaket har gjort det lettere å få en jobb blant ulike grupper av ungdom. Tabellen viser også forskjellen i opplevd utbytte etter

om motivet for å delta i tiltaket var at de ønsket å gjennomføre videregående opplæring eller ikke.

Tabell 6-15 Prosentandel som har positive vurderinger av tiltaket brutt ned på ulike kjennetegn ved ungdommene.

Kjennetegn ved ungdommen	Andel som mener at tiltaket har gjort deg mer motivert for å gjennomføre videregående opplæring	Andel som mener tiltaket har ført til at det skal bli lettere å få en jobb
Kjønn		
Gutt (N=180)	48	85
Jente (N=99)	54	84
Signifikansnivå	p=0,30	p=0,73
Alder		
15 – 17 år (N=71)	65	74
18 – 19 år (N=63)	59	86
20 – 21 år (N=76)	41	93
Signifikansnivå	p<0,01	p<0,01
Egenvurdert helse		
God (N=185)	50	86
Verken god eller dårlig (N=71)	49	85
Dårlig (N=26)	46	73
Signifikansnivå	p=0,91	p=0,24
Om foreldrene har fullført videregående?		
Ja, begge (N=117)	52	82
Ja, en av dem (N=66)	52	85
Nei, ingen (N=42)	48	98
Vet ikke (N=57)	42	87
Signifikansnivå	p=0,63	p=0,09
Jobb eller skoleplass i tiden før tiltaket?		
Ja (N=134)	57	80
Nei, var uten i mindre enn ett år (N=74)	39	91
Nei, var uten i ett år eller mer (N=54)	41	93
Signifikansnivå	P<0,05	P<0,05
Motiv: Jeg ville gjøre ferdig videregående utdanning		
Ja	74	84
Nei	31	87
Signifikansnivå	p<0,001	P=0,31

De yngste ungdommene mener i større grad enn de eldste at de har blitt mer motivert for å gjennomføre videregående opplæring. Motsatt mener de eldste i større grad enn de yngste at tiltaket har gjort det lettere for dem å få jobb. Det er også en tendens til at de som hadde jobb eller skoleplass i tiden før tiltaket opplever at tiltaket har gjort dem mer motivert for videregående opplæring enn de som var utenfor jobb og skole. Samtidig er det ingen forskjell i vurderingen av dette mellom de som hadde vært utenfor skole og jobb i mer enn ett år og de som hadde vært utenfor mindre enn ett år. Resultatene viser at det ikke er noen systematiske forskjeller i vurderingene av utbyttet mellom gutter og jenter, etter hvordan de selv vurderer helsen sin og om foreldrene har fullført videregående opplæring eller ikke.

Tabell 6-15 viser videre at ungdom som valgte å delta i tiltaket fordi de ønsket å gjøre ferdig videregående, oftere opplever at tiltaket har gjort dem mer motivert for å gjennomføre. Derimot er det ingen forskjell i andelene som mener tiltaket har gjort det lettere å få en jobb etter om motivet for å delta i tiltaket var utsikten til å gjøre ferdig videregående eller ikke.

6.7 Oppsummering

Blant ungdommene som har deltatt i undersøkelsen er det flest som sier at de fikk vite om tiltaket de deltok på via NAV. Én av fire oppgir at Oppfølgingstjenesten var kilden til informasjon om tiltaket og like mange oppgir at de fikk informasjon om tiltaket via skolen de tidligere gikk på.

Ny GIV og Oppfølgingsprosjektet har som primær målsetning at ungdom skal kvalifiseres og motiveres tilbake til videregående opplæring. Hvis ungdom i tiltak kunne velge fritt er det imidlertid relativt mange (48 prosent) som aller helst vil ha en vanlig jobb de tre neste årene. Det mest vanlige motivet for å delta i tiltak er, i tråd med dette, at ungdommene ønsker å øke sjansene for å få en jobb. Dette gjelder tre av fire ungdom i tiltak. Samtidig er det også relativt mange (43 prosent) som ble med i tiltaket de deltok på fordi de ønske å fullføre videregående opplæring.

Når det gjelder innhold i tiltakene er det vanligste at ungdommene har drevet med arbeidstrening eller andre aktiviteter som skal gjøre det lettere å få en jobb. Seks av ti har deltatt i tiltak som kun er arbeidsrelatert, mens tre av ti har deltatt i tiltak som både omfatter kvalifisering for arbeid og skole og

fem prosent i tiltak som kun skulle understøtte skolefaglige kvalifikasjoner. Samtidig er det et knapt flertall av ungdommene som sier at ett av målene med tiltaket er at de etter hvert skal fullføre videregående opplæring. Selv om tiltaksdeltagelsen ikke direkte gir kompetanse som bidrar til gjennomføring av videregående opplæring, opplever mange altså at videregående opplæring er et langsiktig mål og at tiltaket slik er et steg på veien til å fullføre.

Det er verd å merke seg at ungdom som har vært utenfor opplæring og arbeid lenge (ett år eller mer), klart oftere ønsker å jobbe framfor å fullføre videregående. Videre er tiltaksdeltagelsen sjeldnere motivert av ønsket om å gjennomføre videregående opplæring, og relativt oftere motivert av utsikten til å få en jobb eller til å få orden på livet. Når vi ser på hvilken type tiltak de faktisk deltar i, er det også slik at ungdom som har vært utenfor lenge sjeldnere enn andre er med i tiltak som innebærer opplæring i fag eller grunnleggende ferdigheter. Dette forteller oss at tiltak som medfører deltagelse i ordinært arbeid sannsynligvis er særlig viktig for å aktivisere denne delen av målgruppen.

Ungdom i tiltak gir gjennomgående uttrykk for stor grad av tilfredshet med tiltaket de går på. Bare to prosent av ungdommene gir klart uttrykk for misnøye. Aller mest fornøyd er ungdommene med lederne i tiltakene og med det sosiale miljøet av jevnaldrende. En klar majoritet er også fornøyd med aktivitetene og det de har lært. I tillegg til at mange er fornøyd, mener det store flertallet også at de har hatt positivt utbytte av deltakelsen. Åtte av ti tror det skal bli lettere å få en jobb og seks av ti har fått mer orden på livet. Halvparten mener dessuten at de har blitt mer motivert for videregående opplæring. Ikke uventet gjelder det siste klart flere på tiltak som kombinerer arbeidsrettet aktivitet med opplæring, enn blant ungdom på tiltak som kun innebærer arbeidsrettet aktivitet. Det er ellers verd å merke seg at selv om mange unge i tiltak helst ønsker seg over i jobb, er det flest fornøyde blant ungdom som deltar i tiltak som innebærer skolefaglig opplæring og tiltak der målet er å fullføre videregående.

7 Samarbeidsrelasjoner

Et viktig mål med Oppfølgingsprosjektet er å styrke samarbeidsrelasjonene ved å etablere et bærekraftig og varig samarbeid mellom OT, videregående opplæring, fagopplæringen og NAV. Samarbeidet skal handle om hele prosessen rundt de unge, slik som avklaring, veiledning, tiltaksutprøving og oppfølging av ungdom. Aktuelle andre samarbeidsinstanser/-parter kan være bedrifter, BUP, barnevern, kommunale tjenester og andre.

Som et ledd i arbeidet med å etablere permanente og bærekraftige strukturer, skal Oppfølgingsprosjektet prøve ut en modell som gir skolen ansvaret for å involvere OT i oppfølgingen allerede før eleven slutter og formelt skrives ut av skolen. Avklaringsmøter og oppfølgingsplaner er viktige elementer i denne modellen. Avklaringsmøtet skal organiseres og ledes av skolen i samarbeid med OT. I dialog med eleven skal motivasjon for fortsatt opplæring avklares, eventuelt om det er behov for en mer praktisk organisert opplæring. OT har ansvaret for å organisere de videre oppfølgingsmøtene. Oppfølgingsplanen skal beskrive fremdrift og angi konkrete beskrivelser av partenes ansvar og de tiltak som iverksettes.

I dette kapittelet ser vi nærmere på samarbeidsrelasjonene mellom aktørene som er involvert i arbeidet med å få flere ungdom til å fullføre videregående opplæring. Innledningsvis ser vi på samarbeidet mellom skolen og OT for å etablere en tidlig innsats. Tar skolene kontakt med OT før det avgjøres om en elev skal skrives ut av skolen? Hvordan foregår samarbeidet mellom OT og skolene om oppfølging av elever før de eventuelt skrives ut av skolen? Hvem tar initiativ til avklaringsmøtene? Hvem deltar på disse møtene? Og hvor ofte resulterer avklaringsmøtene i en signert oppfølgingsavtale? Videre ser vi på hvilke aktører OT og NAV samarbeider med om planlegging, veiledning og oppfølging av aktiviteter og tiltak for ungdom i målgruppen.

En god helhetlig og tverrfaglig innsats for å få flere unge til å fullføre videregående opplæring vil avhenge av at de involverte aktørene prioriterer dette arbeidet og at de enkelte aktørenes ansvarsområder er tydelig definert. Vi har bedt ansatte hos OT og NAV om å vurdere i hvilken grad de opplever at dette er situasjonen i deres arbeidshverdag. De ble også bedt om å vurdere

hvordan samarbeidet mellom OT og NAV fungerer, og hvordan samarbeidet med andre aktører fungerer. Avslutningsvis presenterer vi hvilke barrierer OT, NAV og skoleledere opplever i samarbeidet med andre aktører.

7.1 Avklaringsmøter og oppfølgingsplaner

I hvilken grad involverer skolene OT før en elev formelt skrives ut av skolen. Vi har spurt OT-ansatte i hvor mange tilfeller skolene har kontaktet dem før det ble tatt en avgjørelse om en elev eventuelt skulle skrives ut av skolen. De ble bedt om å tenke ut fra de erfaringene de hadde med ungdom i Oppfølgingstjenesten som de selv hadde oppfølgingsansvar for i inneværende skoleår.

Tabell 7-1 Beskrivelse av hvor ofte skolene tar kontakt med OT før det avgjøres om en elev skal skrives ut av skolen etter OT-ansattes vurdering. Prosent

I hvor mange tilfeller har skolene kontaktet OT før det ble tatt en avgjørelse om at eleven eventuelt skulle skrives ut av skolen?	De aller fleste	Omtrent halvparten	Færre enn halvparten	Få eller ingen	Ikke aktuelt dette skoleåret	N
	42	24	19	14	1	181

Tabell 7.1 viser relativt stor variasjon. Mens 42 prosent svarer at skolen har tatt kontakt i de aller fleste tilfellene, oppgir 24 prosent at de har blitt kontaktet i omtrent halvparten av tilfellene der en elev eventuelt skulle skrives ut av skolen. Omkring én av fem (19 prosent) har blitt kontaktet i færre enn halvparten av tilfellene, mens 14 prosent har blitt kontaktet i få eller ingen av tilfellene.

Et lignende spørsmål ble stilt til skoleledere i videregående. De ble bedt om å tenke på elever som etter skolens vurdering sto i fare for å avslutte opplæringen, og skulle krysset for hvor ofte skolen involverte OT i forkant av at eleven eventuelt ble formelt skrevet ut av skolen. Svarene er gjengitt i tabell 7-2.

Tabell 7-2 Beskrivelse av hvor ofte skolene tar kontakt med OT før det avgjøres om en elev skal skrives ut av skolen etter skoleledernes (VGO) vurdering. Prosent

Tenk på elever som etter skolens vurdering har stått i fare for å avslutte opplæringen dette skoleåret. Hvor mange av disse har skolen involvert Oppfølgings-tjenesten i, før han eller hun eventuelt har blitt formelt skrevet ut av skolen?	De aller fleste	Omtrent halvparten	Mindre enn halvparten	Ingen	Ikke aktuelt dette skoleåret	N
	70	5	8	7	10	106

Andelen skoleledere som oppgir at OT kontaktes i de aller fleste tilfeller, er klart høyere enn andelen OT-ansatte som mener at dette gjelder for de fleste av ungdommene de har oppfølgingsansvar for. Hele 70 prosent av skolelederne mener skolen kontakter OT i de fleste tilfeller, og ytterligere fem prosent mener det gjelder i omtrent halvparten av tilfellene.

Det kan være gode grunner til at skoleledere og OT-ansatte svarer ulikt. Skolelederne ble bedt om å tenke på «elever som etter skolens vurdering sto i fare for å avslutte opplæringen». Det er derfor grunn til å tro at de kun svarer for ungdom som reelt sett er elever på skolen og elever som skolen har jevnlig kontakt med. De OT-ansatte ble derimot bedt om å svare for alle ungdommer de hadde oppfølgingsansvar for. Det er grunn til å tro at det siste også gjelder ungdom som «på papiret» har elevstatus, men som skolene reelt sett har liten kontakt med. Samlet kan vi derfor konkludere med at svarene fra de to undersøkelsene tyder på at skolene vanligvis tar kontakt med OT når de er bekymret for en elevs utvikling. Det er imidlertid grunn til å tro at dette ikke er en aktuell problemstilling for alle ungdommene som OT har oppfølgingsansvar for.

Kontakten mellom skolen og OT kan skje på ulike måter. Det kan for eksempel arrangeres faste møter der representanter fra skolen og OT deltar, det kan avtales møter når det trengs eller kommunikasjonen kan foregå via telefon eller skriftlig via e-post eller tradisjonell brevpost.

Tabell 7-3 Beskrivelse av hvordan samarbeidet med skolene om oppfølging av elever foregår etter OT-ansattes vurdering. Prosent

Hvordan foregår samarbeidet med skolene om oppfølging av elever (før de eventuelt formelt skrives ut av skolen)?	Stemmer svært godt	Stemmer nokså godt	Stemmer ikke	N
Vi har faste møter der representanter fra OT og skolen deltar	33	39	28	144
Vi avtaler møter når det trengs	52	46	2	144
Vi har stort sett kontakt gjennom telefon og/eller e-post/brevpost	19	50	30	129

På spørsmål om hvordan samarbeidet med skolen om oppfølging av elever (før de eventuelt formelt skrives ut av skolen) foregår, oppgir de fleste OT-ansatte at det avtales møter når det trengs. Bare to prosent svarer at dette ikke er tilfelle. Videre er det også vanlig at det arrangeres faste møter der representanter fra skolen og OT deltar, men i overkant av én fjerdedel (28 prosent) svarer likevel at dette ikke er en treffende beskrivelse av hvordan samarbeidet mellom skolen og OT foregår. 69 prosent oppgir at samarbeidet mellom OT og skolen skjer gjennom muntlig og skriftlig kontakt via telefon og post. Samlet viser tabell 6-2 dermed at når det gjelder oppfølging av elever som står i fare for å avslutte utdanningen, er ad-hoc samarbeid vanligst.

Før en elev skrives ut av skolen er intensjonen at det arrangeres et avklaringsmøte, der eleven og aktuelle samarbeidsparter skal komme frem til en omforent ansvarsfordeling for det videre oppfølgingsarbeidet. Både skoleledere og OT-ansatte fikk spørsmål som handlet om hvor ofte OT deltok på denne typen møter.

Tabell 7-4 OT-ansatte og skoleledernes svar på hvor ofte OT deltar på avklaringsmøter. Prosent

Når en elev slutter underveis i skoleåret - eller ikke møter opp ved et nytt skoleår - hvor ofte deltar OT på avklaringsmøter?	Alltid	Vanligvis	Av og til	Sjelden, eller aldri	N
Skoleledere VGO	50	33	11	9	105
OT-ansatte	18	50	22	11	157

Igjen avviker skoleledernes svar en del fra svarene til de OT-ansatte. 50 prosent av skolelederne oppga at skolen alltid avholder avklaringsmøter med OT, mot 18 prosent av de OT-ansatte. Hvis vi slår sammen svarkategoriene

«alltid» og «vanligvis» ligger andelene mer. 83 prosent av skolelederne mener det minst vanligvis avholdes avklaringsmøter med OT. Det samme gjelder 68 prosent av de OT-ansatte.

Skolen har ansvaret for å organisere og lede disse avklaringsmøtene i samarbeid med OT. Opplever skoleledere og OT-ansatte at det vanligvis er skolene som tar initiativ til møtene?

Tabell 7-5 Beskrivelse av hvilke aktører som tar initiativ til avklaringsmøter etter OT-ansattes og skolelederes vurdering. Prosent

Hvem tar initiativ til avklaringsmøtene?	Som regel skolen	Av og til skolen, av og til OT	Som regel OT	N
Skoleledere VGO	76	20	4	96
OT-ansatte	66	28	6	157

På spørsmål om hvem som tar initiativ til avklaringsmøtene, svarer en klar majoritet både blant skoleledere (76 prosent) og OT-ansatte (66 prosent), at det som regel er skolen som gjør dette. Selv om skolene formelt er tildelt initiativet vil det sannsynligvis være tilfeller der OT har best kjennskap til ungdommenes situasjon og at det derfor er mest nærliggende for OT å ta initiativ til et møte. Dette ser imidlertid ut til å være unntakene. Det er svært få både blant skoleledere og OT-ansatte, som mener OT som regel tar initiativ til avklaringsmøter.

Tabell 7-6 Beskrivelse av hvor ofte avklaringsmøter resulterer i en signert individuell plan etter OT-ansattes vurdering. Prosent

Hvor ofte resulterer avklaringsmøtene i en signert individuell plan?	Alltid	Vanligvis	Av og til	Sjelden eller aldri	N
Skoleledere VGO	6	49	34	11	95
OT-ansatte	9	50	26	15	156

Tabell 7-6 tyder på at mange av avklaringsmøtene resulterer i en signert individuell oppfølgingsplan, men at dette ikke alltid er tilfelle. Skoleledere og OT-ansatte svarer relativt likt. Drøyt halvparten mener møtene «alltid» eller «vanligvis» munnar ut i en signert individuell plan, mens henholdsvis 11 og 15 prosent mener avklaringsmøtene sjelden eller aldri gir et slikt resultat.

Ulike aktører utenfor OT og skolene er aktuelle samarbeidsparter i oppfølgingen av ungdom som skrives ut av skolen. Vi har spurt skoleledere og OT-ansatte om hvor ofte eleven selv og noen oppgitte aktører deltar på avklaringsmøter. Tabell 7-7 viser svarfordelingen på dette spørsmålet.

Tabell 7-7 Andelen som mener ulike aktører «alltid» eller «vanligvis» deltar på avklaringsmøter etter OT-ansattes og skolelederes vurdering. Prosent

Hvor ofte er følgende aktører med på avklaringsmøter som du deltar i?:	Skoleledere VGO	OT-ansatte
Eleven selv	90	99
N	(95)	(159)
Representanter fra NAV	13	16
N	(90)	(150)
Representanter fra fagopplæringen	5	1
N	(96)	(147)
Representanter fra andre kommunale instanser (for eksempel barnevern, SLT, uteseksjonen, helsetjeneste)	18	9
N	(95)	(150)

Det vanligste er, ikke uventet, at eleven deltar på disse møtene. Langt på vei alle OT-ansatte og ni av ti blant skolelederne mener dette er tilfelle «alltid» eller «vanligvis». Derimot ser det ut til å være unntaket heller enn regelen, at NAV og representanter fra andre kommunale instanser er med på avklaringsmøter. Klart færrest både blant skoleledere og OT-ansatte har krysset av for at fagopplæringen vanligvis deltar.

7.2 Samarbeidsaktører

Vi har spurt ansatte ved både OT og NAV om i hvor stor grad de samarbeider med ulike aktører om planlegging, veiledning og oppfølging av aktiviteter og tiltak for ungdom i deres målgruppe.

Tabell 7-8 Andel av OT-ansatte som oppgir at de i «stor grad» eller «nokså stor grad» samarbeider med ulike aktører. Prosent

I hvilken grad samarbeider OT med følgende aktører om PLANLEGGING, VEILEDNING og OPPFØLGING av aktiviteter og tiltak for ungdom i OTs målgruppe?:	Planlegging	Veiledning	Oppfølging
Skolene	81 (187)	93 (190)	85 (141)
Fagopplæringen	54 (180)	66 (178)	55 (138)
NAV	90 (189)	93 (185)	96 (141)
Bedrifter	50 (180)	56 (179)	66 (135)
Sosiale entreprenører/frivillige organisasjoner	20 (179)	17 (178)	18 (133)
Helsetjenester (helsesøster, lege, BUP)	58 (187)	80 (189)	69 (142)
Barnevernet	59 (184)	79 (185)	69 (138)

Tabell 7-8 viser at de OT-ansatte oftest samarbeider med NAV og skolen, og at de i noe mindre grad samarbeider med barnevernet, fagopplæringen og ulike helsetjenester. Minst samarbeid har de med sosiale entreprenører og frivillige organisasjoner. Svarene avdekker også et mønster der OT samarbeider oftere om veiledning og oppfølging av aktiviteter og tiltak enn om planleggingen av dem.

Tabell 7-9 Andel av NAV-ansatte som oppgir at de i «stor grad» eller «nokså stor grad» samarbeider med ulike aktører. Prosent

I hvilken grad samarbeider ditt NAV-kontor med følgende aktører om PLANLEGGING, VEILEDNING og OPPFØLGING av aktiviteter og tiltak for ungdom?:	Planlegging	Veiledning	Oppfølging
Skolene	49 (232)	55 (233)	55 (181)
Fagopplæringen	48 (227)	43 (228)	44 (181)
OT	91 (234)	88 (239)	95 (192)
Bedrifter	80 (232)	69 (229)	88 (185)
Sosiale entreprenører/frivillige organisasjoner	22 (231)	15 (230)	18 (181)
Helsetjenester (helsesøster, lege, BUP)	51 (233)	54 (231)	51 (183)
Barnevernet	54 (233)	51 (229)	52 (181)

Tabell 7-9 viser de NAV-ansattes beskrivelse av samarbeidet. NAV-kontorene samarbeider oftest med OT og bedrifter i sitt arbeid med planlegging, veiledning og oppfølging av aktiviteter og tiltak. Sammenlignet med OT samarbeider NAV klart sjeldnere med skolene. I likhet med OT, har de i liten grad samarbeid med sosiale entreprenører og frivillige organisasjoner. Omkring hver femte NAV-ansatt i vår undersøkelse oppgir at de samarbeider med denne typen aktører i planlegging, veiledning og oppfølging av aktiviteter og tiltak for ungdom. Når det gjelder samarbeidet med bedriftene, ser det ut til at NAV samarbeider oftere om planlegging og oppfølging av aktiviteter og tiltak enn om veiledning. Utover dette er det ingen store forskjeller med hensyn til hvilke oppgaver det samarbeides om.

Tabell 7-10 Andel OT- og NAV-ansatte som i «stor grad» eller i «noen grad» samarbeider med ulike aktører om ungdom som har vært utenfor opplæring og arbeid over lengre tid. Prosent

Samarbeider du med følgende aktører om arbeidet med ungdom som har vært utenfor opplæring og arbeid lenge (mer enn ett år sammenhengende):	OT-ansatte	NAV-ansatte
NAV	88	-
N	(186)	-
OT	-	80
N	-	(239)
Sosiale entreprenører/frivillige organisasjoner	17	19
N	(176)	(231)
Helsetjenester (helsesøster, lege, BUP)	71	59
N	(182)	(232)
Barnevernet	70	52
N	(183)	(231)
Rusmiddelomsorgen	45	61
N	(181)	(229)
Utekontakt/SLT	41	23
N	(180)	(228)
Fritidsklubben/fritidsadministrasjonen i kommunen	14	16
N	(182)	(229)

De OT- og NAV-ansatte fikk også spørsmål om hvilke aktører de samarbeider med når det gjelder ungdom som har vært utenfor opplæring og arbeid over lengre tid. «Over lengre tid» er her definert som mer enn ett år sammenhengende. Tabell 6-10 viser hvilke aktører de samarbeider med om

planlegging, veiledning og oppfølging. I likhet med samarbeid generelt, er det også slik for samarbeid om ungdom som har vært utenfor opplæring og arbeid lenge, at OT og NAV særlig samarbeider med hverandre. Ved siden av dette, har de også i stor grad samarbeid med ulike helsetjenester, barnevernet og rusmiddelomsorgen. En sammenligning av tabell 7-8, 7-9 og 7-10 viser ingen klart tendens til at mønsteret av samarbeid med andre aktører er ulikt for ungdom som har vært lenge utenfor sammenlignet med ungdom generelt.

7.3 Prioritering av arbeidet med økt gjennomføring

For å undersøke OT- og NAV-ansattes opplevelse av andre instansers bidrag til å realisere den overordnede målsettingen i Ny GIV, har vi spurt hvordan de vurderer samarbeidspartnerens prioritering av arbeidet for å få flere unge til å fullføre videregående opplæring.

Tabell 7-11 – Andel som mener ulike instanser i «svært stor grad» eller «stor grad» prioriterer arbeidet for å få flere til å fullføre videregående opplæring blant OT- og NAV-ansatte. Prosent.

Etter din mening, i hvor stor grad prioriterer aktørene nevnt nedenfor, arbeidet for å få flere unge til å fullføre videregående opplæring.	OT-ansatte	NAV-ansatte
OT	90	77
N	(189)	(235)
NAV	57	72
N	(183)	(234)
Skolene	82	60
N	(188)	(228)
Fylkeskommunenes utdanningsadministrasjon	62	39
N	(185)	(222)
Fagopplæringen	29	43
N	(176)	(217)
Lærebedrifter	29	33
N	(164)	(216)

Den aktøren både OT- og NAV-ansatte mener i størst grad prioriterer arbeidet for å øke gjennomføringsgraden, er OT. Hele 90 prosent blant OT-ansatte mener dette arbeidet prioriteres i svært stor eller stor grad av OT. Dernest opplever OT-ansatte (82 prosent) at skolene prioriterer dette arbeidet høyt. Rundt tre av fem mener at henholdsvis fylkeskommunens

utdanningsadministrasjon og NAV har en slik prioritering i sitt arbeid, mens knapt 30 prosent opplever at fagopplæringen og lærebedriftene i svært stor eller stor grad prioriterer arbeid for å øke gjennomføringen. De NAV-ansattes svar skiller seg fra de OT-ansattes ved at relativt flere opplever at NAV (72 prosent) og fagopplæringen (43 prosent) prioriterer dette arbeidet høyt. Samtidig opplever en betydelig lavere andel NAV-ansatte at skolene og fylkeskommunens utdanningsadministrasjon i svært stor eller stor grad prioriterer arbeidet for å få flere til å gjennomføre videregående opplæring.

Samlet vitner svarene om at både OT- og NAV-ansatte har størst tiltro til at de aktørene de sannsynligvis kjenner best, gir høyest prioritet til arbeidet for å øke gjennomføringsgraden i videregående opplæring. Felles for de to respondentgruppene er det likevel at majoriteten mener OT, NAV og skolene i stor grad prioriterer dette arbeidet. Det er likevel slik at OT-ansatte litt oftere uttrykker misnøye med NAVs prioriteringer enn omvendt.

7.4 Definerings av ansvarsområder

Målgruppen i Oppfølgingsprosjektet er ungdom med sammensatte behov, som krever en differensiert og tverrsektoriell oppfølging. Dette kan være krevende og innebærer at ulike aktører må samarbeide på tvers av faglige kulturer og institusjonelle tradisjoner. Et strukturert og målrettet samarbeid forutsetter at innsatsen er samordnet, blant annet ved at ansvarsområdet for de ulike involverte aktørene er tydelig definert.

Vi har spurt både OT-ansatte og NAV-ansatte om de opplever at ulike aktører har et klart og tydelig definert ansvarsområdet for å få flere unge til å fullføre videregående opplæring. Svarene er gjengitt i tabell 7-12 og viser andelen som mener at de ulike aktørenes ansvarsområder er «svært tydelig» eller «nokså tydelig». Hovedinntrykket er at ansatte hos OT og NAV har en forholdsvis lik oppfatning av hvilke aktører som har et klart og tydelig definert ansvarsområdet, og hvilke aktører som ikke har dette. Det er også slik at NAV-ansatte jevnt over opplever de ulike aktørenes ansvarsområder som noe mer *u*tydelige enn OT-ansatte.

Tabell 7-12 Andel som mener ulike aktører i «svært stor grad» eller «nokså stor grad» har et klart og tydelig definert ansvarsområde i arbeidet for å få flere til å fullføre videregående opplæring blant skoleledere i videregående og OT- og NAV-ansatte. Prosent.

I hvilken grad opplever du at følgende aktører har et klart og tydelig ansvarsområde i arbeidet for å få flere til å fullføre videregående opplæring	OT-ansatte	NAV-ansatte	Skoleledere VGS
Fylkeskommunenes utdanningsadministrasjon N	80 (182)	64 (226)	- -
Skolene N	93 (186)	80 (229)	99 (100)
Fagopplæringen N	50 (177)	66 (221)	41 (94)
Lærebedrifter N	48 (172)	54 (222)	- -
Oppfølgingstjenesten (OT) N	92 (185)	82 (233)	75 (100)
NAV N	61 (178)	71 (229)	41 (98)
PPT N	- -	- -	79 (100)

Hele 92 prosent av de OT-ansatte opplever eget ansvarsområde som nokså eller svært tydelig definert. Ved siden av sitt eget ansvarsområde, opplever de også skolens ansvarsområde som tydelig definert. 93 prosent oppgir at de opplever skolens ansvarsområde som nokså eller svært tydelig. Derimot er fagopplæringen og lærebedriftene de aktørene færrest opplever har et tydelig ansvar. Omkring halvparten oppgir at de opplever disse aktørenes ansvarsområde som nokså eller svært utydelig. Videre ser vi at 80 prosent opplever at fylkeskommunenes utdanningsadministrasjon har et nokså eller svært tydelig definert ansvarsområde, mens 61 prosent oppgir det samme om NAVs ansvarsområde.

Mange av de NAV-ansatte deler de OT-ansattes opplevelse av NAVs ansvarsområde som nokså eller svært utydelig. I overkant av hver fjerde NAV-ansatte oppgir dette (29 prosent). De NAV-ansatte følger i stor grad hovedmønsteret i de OT-ansattes vurderinger av hvor tydelig de ulike aktørenes ansvarsområde er definert, men de opplever som nevnt ansvarsområdene til de ulike aktørene som noe mer utydelige enn de OT-ansatte. Dette gjelder også for OTs ansvarsområde.

Også skoleledere ved videregående skoler ble spurt om i hvilken grad de opplevde at ulike aktører har et klart og tydelig definert ansvarsområde i arbeidet for å få flere til å fullføre videregående opplæring. De mener i likhet med OT-ansatte at eget ansvarsområde er tydelig definert. Så godt som alle (99 prosent) opplever eget ansvarsområde som nokså eller svært tydelig definert. De mener i stor grad også at OTs ansvarsområde er tydelig definert (75 prosent). Skolelederne opplever i likhet med OT- og NAV-ansatte at fagopplæringens ansvarsområde er utydelig. 41 prosent opplever dette ansvarsområdet som nokså eller svært utydelig. Videre mener 41 prosent det samme om NAVs ansvarsområde. Skolelederne er også spurt om i hvilken grad de opplever PPTs ansvarsområde som klart og tydelig definert. Her oppgir 79 prosent at denne tjenestens ansvarsområde er nokså eller svært tydelig.

De ansatte ved OT og NAV fikk et åpent spørsmål, der de ble bedt om å gi en nærmere beskrivelse av hvilke kategorier av ungdom utenfor opplæring og arbeid som utmerker seg ved at det er uklart hvilke instanser som har ansvar for å følge dem opp. Beskrivelsene som kommer frem her, tyder på at dette i stor grad er ungdom med sammensatte behov. Flere skriver at disse ungdommene «faller mellom ulike stoler», slik at det blir uklart hvilke instanser som har ansvaret for å følge dem opp. Ungdommene dette gjelder utfordrer sektorinndelingen i det offentlige tjenesteapparatet, og den enkelte etat eller instans mangler ofte et relevant tilbud til disse gruppene av ungdom. Ungdommer som oftest nevnes i denne sammenheng er de med psykiske lidelser og rusrelaterte problemer. Videre nevnes ungdom i barnevernsinstitusjoner, ungdom med fremmedspråklig bakgrunn, ungdom som flytter fra én kant av landet til en annen og ungdom uten opplæringsrett.

7.5 Vurdering av samarbeidsrelasjoner

En sentral forutsetning for å etablere et bærekraftig og varig samarbeid, er at involverte aktører opplever samarbeidet som velfungerende og hensiktsmessig. Vi har spurt de ansatte ved OT og NAV om hvor godt de mener samarbeidet dem i mellom fungerer på noen utvalgte områder. Svarfordelingen på dette spørsmålet er presentert i tabell 7-13.

Tabell 7-13 Andel OT- og NAV-ansatte som mener samarbeidet mellom OT og NAV fungerer «svært godt» eller «nokså godt» på ulike områder. Prosent

Hvor godt synes du samarbeidet mellom OT og NAV fungerer når det gjelder følgende områder?	OT-ansatte	NAV-ansatte
Fordeling av ansvarsområder N	84 (190)	74 (237)
Erfaringsutveksling N	82 (188)	78 (237)
Planlegging av aktiviteter og tiltak N	76 (188)	67 (237)
Rekruttering av ungdom inn i aktivitet/tiltak N	79 (186)	72 (235)
Oppfølging av ungdom i aktivitet/tiltak N	74 (188)	70 (238)

Både OT- og NAV-ansatte synes å være relativt godt fornøyd med samarbeidet. OT-ansatte er litt mer fornøyd enn NAV-ansatte. Samarbeidet vurderes til å fungere best med hensyn til fordeling av ansvarsområder og erfaringsutveksling, og minst vellykket med hensyn til planlegging av aktiviteter og tiltak, og i forhold til oppfølging av ungdom i tiltak.

Tabell 7-14 Andel OT- og NAV-ansatte som mener samarbeidet med ulike aktører fungerer «svært godt» eller «nokså godt». Prosent

Hvor godt synes du samarbeidet med følgende aktører fungerer?	OT-ansatte	NAV-ansatte
Skolene N	94 (188)	52 (237)
Fagopplæringen N	58 (181)	47 (226)
NAV N	89 (187)	- -
Oppfølgingstjenesten (OT) N=	- .	86 (236)
Bedrifter N	67 (180)	85 (235)
Sosiale entreprenører/frivillige organisasjoner N	23 (178)	23 (232)
Helsetjenester N	78 (188)	60 (233)

Tabell 7-14 viser hvor fornøyd OT- og NAV-ansatte er med samarbeidet med andre aktører. Her varierer svarene med hensyn til hvilke samarbeidspartnere det er snakk om. OT-ansatte er mest fornøyd med samarbeidet med skolene, NAV og ulike helsetjenester, mens NAV-ansatte er mest fornøyd med samarbeidet de har med OT og ulike bedrifter. Minst fornøyd er begge gruppene med samarbeidet med sosiale entreprenører og frivillige organisasjoner. Både OT-ansatte og NAV-ansatte ser ut til å være mest fornøyd med de aktørene de samarbeider mest med. Det er verd å merke seg at langt de fleste i OT er fornøyd med samarbeidet med NAV. Tilsvarende er ni av ti NAV-ansatte fornøyd med samarbeidet med OT.

7.6 Barrierer for samarbeid

Tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid er krevende. Dette innebærer samarbeid på tvers av faglige kulturer og institusjonelle strukturer. Etablering av felles forståelse kan være tidkrevende, og utfordrer den faglige kompetansen hos de involverte aktørene. Videre kan lover og regler som gjelder for den enkelte sektor være i konflikt med hverandre eller de kan fungere som en barriere for samarbeid på tvers av ulike sektorer. For eksempel kan regler og taushetsplikt forhindre nødvendig informasjonsutveksling om utfordringene knyttet til en ungdom. Vi har spurt OT- og NAV-ansatte om i hvilken grad de opplever at ulike faktorer begrenser samarbeidet med andre aktører.

Tabell 7-15 Andel som mener at ulike faktorer begrenser samarbeidet med andre aktører i «svært stor grad» eller «nokså stor grad» blant OT- og NAV-ansatte. Prosent

I hvilken grad begrenses dine muligheter til å samarbeide med andre aktører av følgende?	OT-ansatte	NAV-ansatte
Din egen faglige kompetanse N	5 (189)	10 (237)
Faglige kompetanse hos andre aktører N	14 (184)	20 (236)
Den tiden du har til rådighet i jobben N	65 (190)	81 (239)
Regler om taushetsplikt N	22 (189)	36 (237)
Andre lover og regler N	13 (183)	27 (236)

Tabell 7-15 viser at det særlig er tiden de har til rådighet i jobben som oppleves som en begrensning for samarbeid. Noen både i OT og NAV oppgir regler om taushetsplikt som en begrensning for samarbeid, henholdsvis 22 og 36 prosent. 27 prosent av de NAV-ansatte opplever andre lover og regler som en begrensning for samarbeid. Dette oppleves som mindre problematisk av de OT-ansatte.

Respondentene fikk i tillegg mulighet til å gi mer utfyllende kommentarer til begrensninger i samarbeidet med andre aktører. Her ble tidsaspektet trukket fram igjen. Både OT- og NAV-ansatte opplever at de har for liten tid til å følge opp ungdom. Mange av disse ungdommene strever med utfordringer som krever mye oppfølging. Dette fører også til at mange bedrifter vegrer seg for å ta imot ungdom, siden det medfører store kostnader. En del av respondentene opplever også mangel på tiltak (f.eks. lavterskeltiltak) og tilrettelagte praksisplasser som viktige begrensninger for samarbeid.

7.7 Oppsummering

Opplysningene fra skoleledere i videregående opplæring tyder på at skolene som regel tar kontakt med OT når de er bekymret for en elevs utvikling. Samarbeidet om oppfølging av elever som står i fare for å avslutte opplæringen foregår oftest som ad-hoc møter som avtales når det trengs.

Vanligvis avholdes det avklaringsmøter med OT til stede når en elev skal skrives ut av grunnskolen. Mange av avklaringsmøtene resulterer i en signert individuell oppfølgingsplan, men at det er på langt nær tilfelle for alle.

Når det gjennomføres avklaringsmøter, skjer dette som oftest på initiativ fra skolen og av og til på initiativ fra OT. Intensjonen med disse avklaringsmøtene er at involverte aktører i samråd med eleven skal komme frem til en enighet om ansvarsfordeling og en forpliktende oppfølgingsplan. Det er som oftest OT, representanter fra skolen og eleven selv som deltar på disse møtene.

Et sentralt mål med Oppfølgingsprosjektet er å styrke samarbeidsrelasjonene og etablere et varig samarbeid mellom OT, videregående opplæring, fagopplæringen og NAV. Både OT- og NAV-ansatte mener OT og skolene er aktørene som gir høyest prioritet til arbeidet med økt gjennomføring i videregående opplæring. Begge grupper mener at fagopplæringen og

ulike lærebedrifter gir dette arbeidet relativt lav prioritet. De har en mer ulik vurdering av NAV prioriteringer og den fylkeskommunale utdanningsadministrasjonens prioritering. De ansatte i NAV mener egen organisasjon prioriterer dette arbeidet høyere enn de OT-ansatte vurderer at de gjør. Motsatt mener OT-ansatte at fylket utdanningsadministrasjon prioriterer arbeidet høyere enn de NAV-ansatte vurderer at den gjør.

Kartleggingen viser videre at samarbeid om planlegging, veiledning og oppfølging av aktiviteter for ungdom, i praksis oftest skjer mellom OT og NAV. OT samarbeider oftest med NAV og skolene, mens NAV oftest samarbeider med OT og bedrifter. Forøvrig har begge aktører relativt mye samarbeid med fagopplæringen, helsetjenester og barnevernet. Minst samarbeid har begge aktører med sosiale entreprenører og frivillige organisasjoner. Videre etablerer OT noe oftere samarbeid om veiledning og oppfølging, enn om planlegging av tiltak. Hovedinntrykket er likevel at når det først er etablert en samarbeidsrelasjon, så brukes denne både til etablering og gjennomføring av aktiviteter og tiltak. Dette gjelder også for NAV. Undersøkelsene viser ellers ingen klart tendens til at mønsteret av samarbeid med andre aktører er annerledes for ungdom som har vært lenge utenfor enn for ungdom generelt

Langt de fleste blant OT- og NAV-ansatte er fornøyd med samarbeidet mellom OT og NAV. Mest fornøyd er de med erfaringsutveksling og fordeling av ansvarsområder. Når det gjelder samarbeidet med andre aktører, er OT-ansatte mer fornøyd enn de NAV-ansatte. Unntaket her er samarbeidet med bedrifter, som NAV opplever som mer velfungerende. Det er ellers slik at klart flere blant de OT-ansatte er fornøyd med samarbeidet med skolene. Generelt ser de dermed ut til å være mest fornøyd med samarbeidet med de aktørene de oftest samarbeider med. Når det gjelder barrierer for samarbeid, oppgir klart flest både blant OT og NAV-ansatte, at tiden de har til rådighet i jobben begrenser mulighetene for samarbeid.

8 Skolene, OT og NAV: Om hva Oppfølgingsprosjektet så langt har bidratt til

I dette kapittelet skal vi undersøke om de ansatte i OT og NAV og skoleledere i videregående opplæring, opplever at Oppfølgingsprosjektet har ført til endringer i måten det jobbes på overfor ungdommene i målgruppen. Målet er å få fram sentrale aktørers vurderinger av om Oppfølgingsprosjektet har bidratt til endringer i egen arbeidssituasjon og om Oppfølgingsprosjektet har bidratt i retning av målene for prosjektet. Konkret vil vi undersøke i hvilken grad de som jobber med ungdommene har endret sitt arbeid i forbindelse med Oppfølgingsprosjektet. Har prosjektet etter deres vurderinger bidratt til at man i større grad prøver ut opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål? Gis den mest risikoutsatte delen av målgruppen (de som har vært utenfor skole og arbeid i ett år eller mer) høyere prioritet som en følge av prosjektet? Opplever de som jobber med ungdomsgruppa i hverdagen at prosjektet har bidratt til bedre samarbeid og til endringer i skolenes frafallsforebyggende arbeid?

Hvilke resultater prosjektet har gitt vil avhenge av hva det faktisk har vært mulig å få til lokalt. Fylkene starter ikke med blanke ark, og blant annet økonomiske ressurser og personalressurser vil kunne påvirke de endringene som kan finne sted. Betydningen av prosjektet og de resultatene som oppnås lokalt vil også kunne avhenge av begrensninger utenfor Oppfølgingsprosjektets kontroll. En del av disse begrensningene er det mulig å gjøre noe med, og det vil være viktig å identifisere dem, og å se begrensningene i sammenheng med betydningen av Oppfølgingsprosjektet. Til slutt i dette kapittelet undersøker vi hva de ansatte i OT og NAV opplever som begrensninger i deres arbeid for ungdom i målgruppen.

8.1 Kjennskap til Oppfølgingsprosjektet

En forutsetning for at Oppfølgingsprosjektet skal bidra til å endre måten OT, NAV og skolene jobber på, er at de involverte aktørene har kjennskap til prosjektet. Likelydende spørsmål om kjennskap gikk til ansatte i OT og

NAV og skoleledere i ungdomskolen og i videregående skoler: «Hvor godt kjenner du til Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV». Svarfordelingen er gjengitt i tabell 8.1.

Tabell 8-1 Svaratferd på spørsmål om hvor godt ansatte i OT og NAV og skoleledere kjenner til Oppfølgingsprosjektet. Prosent

	Hvor godt kjenner du til Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV?				Totalt	N
	Veldig godt	Nokså godt	Nokså dårlig	Ikke i det hele tatt		
Ansatte i OT	50	45	5	0	100	192
Ledere i VGO	32	58	8	2	100	106
Ledere i ungdomsskolen	27	51	17	5	100	259
Ansatte i NAV	26	52	18	4	100	236

For det store flertallet er Oppfølgingsprosjektet enten «veldig godt» eller «nokså godt» kjent. Prosjektet er mest kjent blant ansatte i OT, der halvparten mener de kjenner prosjektet «veldig godt» og nesten like mange «nokså godt». Fem prosent av de ansatte i OT kjenner Oppfølgingsprosjektet dårlig og ingen sier at de ikke kjenner prosjektet i det hele tatt. Oppfølgingsprosjektet er minst kjent i Oslo (ikke vist i tabell). Mens mange av fylkene har en egen OT-enhet, er OTs oppgaver plassert ut til de videregående skolene i Oslo. Andelen som oppgir at de kjenner dårlig til Oppfølgingsprosjektet er generelt litt høyere for de som har stilling i OT plassert ved en skole. Utover dette er de fylkesvise forskjellene ikke store.

Blant skoleledere i videregående opplæring er det ni av ti som kjenner Oppfølgingsprosjektet enten «veldig godt» eller «nokså godt». Minst kjennskap finner vi blant ansatte i NAV og blant skoleledere i ungdomsskolen. Her er det én av fire som kjenner veldig godt til Oppfølgingsprosjektet og ytterligere to av fire som kjenner prosjektet nokså godt. Én av fire NAV-ansatte og skoleledere på ungdomstrinnet kjenner dårlig til Oppfølgingsprosjektet.

8.2 Endring i arbeidet som følge av Oppfølgingsprosjektet

En hovedmålsetting er at Oppfølgingsprosjektet skal bidra til at flere unge utenfor opplæring og arbeid motiveres tilbake til opplæring eller ordinært arbeid. Satsningen innebærer både en tydeliggjøring av roller, en styrking av samarbeidsrelasjoner og en dreining mot tiltak og virkemidler som bidrar til

formalisering og dokumentasjon av kunnskap og kompetanse blant ungdom i målgruppen. I hvilken grad opplever OT, NAV og skolene at prosjektet har hatt en slik effekt? Har de endret sitt arbeid som en følge av prosjektet – og i så fall, på hvilken måte?

Tabell 8-2 Svaratferd på spørsmål om OT- og NAV ansatte har endret sitt arbeid som et resultat at Oppfølgingsprosjektet. Prosent

	Ja, i stor grad	Ja, i noe grad	Nei	Vet ikke	Total	N
<i>Har du endret ditt arbeid som et resultat av Oppfølgingsprosjektet?</i>						
Ansatte i OT	4	63	28	5	100	192
Ansatte i NAV	4	39	53	5	100	236

Tabell 8-2 viser at et flertall av de OT-ansatte mener at eget arbeid er blitt endret som et resultat av Oppfølgingsprosjektet. Selv om bare fire prosent svarer at det er tilfelle «i stor grad», mener majoriteten (63 prosent) at dette er tilfelle «i noen grad». Blant de NAV-ansatte opplever betydelig færre at eventuelle endringer i arbeidet skyldes Oppfølgingsprosjektet. Selv om en god del (39 prosent) mener Oppfølgingsprosjektet har ført til endringer i noen grad, har flertallet (58 prosent) svart «nei» på dette spørsmålet. Noen få har svart at de ikke vet.

Endring i OT-ansattes arbeid

For flertallet av de OT-ansatte har Oppfølgingsprosjektet betydd endringer i måten de jobber på – i hvert fall i noe grad. Tabell 8-3 viser at endringene har vært størst blant de som har sin stilling plassert utenfor de videregående skolene, som har en lederstilling i OT og som har 50 prosent stilling eller mer i OT.

Tabell 8-3 Andelen som mener de har endret sitt arbeid (i stor eller noe grad) som et resultat av Oppfølgingsprosjektet etter hvor stillingen er plassert, om de har en lederstilling og stillingsprosent.

	Andel som har endret arbeidet sitt som følge av Oppfølgingsprosjektet i «stor grad» eller «noe grad»	N	Signifikansnivå
Er OT-stillingen lokalisert utenfor skole?			
Ja	81	(68)	
Nei	60	(124)	p<0,01
Har du lederstilling i OT?			
Ja	81	(43)	
Nei	63	(147)	p<0,05
Har du 50 % stilling eller mer i OT?			
Ja	73	(109)	
Nei	59	(78)	p<0,05

For å undersøke på hvilke områder og i hvilken retning arbeidet har blitt endret fikk OT-ansatte et åpent spørsmål der de ble bedt om å beskrive på hvilken måte de hadde endret sitt arbeid som et resultat av Oppfølgingsprosjektet. Av 129 respondenter som fikk dette spørsmålet, var det 123 respondenter som svarte. Likelydende svar ble samlet i kategorier for å få en oversikt over hvilke endringer som er mest og minst utbredt. Siden noen ga flere svar, er antallet kategoriserte svar noe høyere enn antallet respondenter.

Tabell 8-4 Kategorisering av åpent spørsmål om hva slags endringer Oppfølgingsprosjektet har bidratt til i OT-ansattes arbeid

Hva slags endringer Oppfølgingsprosjektet har ført til for OT-ansatte:	Antall respondenter som har gitt svar i de ulike kategoriene
Tettere/mer strukturert samarbeid med skolene	45
Bedre samarbeid (hovedsakelig med NAV, men også andre kommunale tjenester, barnevern, helse, psykiatri)	40
Endret arbeid med oppfølging og veiledning av enkeltungdom (ofte tettere på, møter istedenfor å ringe)	21
Tiltaksrelatert (mer alternativ opplæring, «Klart jeg kan kurs», mer penger til egne tiltak etc.)	11
Endring i internt arbeid i OT (bedre samarbeid på tvers av regioner etc., mer tid til å jobbe med OT-ungdom på arbeidsplassen)	5
Har fått mer kursing	3
Negative endringer (mer rapportering, nye skjemaer)	11
Antall svar som er kategorisert	136
Antall respondenter som har svart på åpent spørsmål	123

Flest (45) skisserer endringer i form av et tettere og mer strukturert samarbeid med skolene. Det gjelder både tettere oppfølging av elever som er i ferd med å slutte opplæringen, at de deltar mer i frafallsforebyggende arbeid og har fått endrede rutiner i forbindelse med avklaringsmøter når en elev er i ferd med å avbryte opplæringen. Bedre kontakt med ungdomsskolene og bedre rutiner i overgangen fra ungdomsskolen til videregående opplæring nevnes også. Nesten like mange (40) har beskrevet et bedre, tettere eller mer strukturert samarbeid med NAV og andre kommunale aktører som en viktig endring ved arbeidet. Av disse er det mange som trekker fram forbedringer i samarbeidet med NAV.

I tillegg til endringer i samarbeidet med skolene, NAV og andre aktører, har noen også nevnt at de har endret hvordan de jobber med oppfølging og veiledning av enkeltungdom – de har intensivert karleggings- og oppsøkningsarbeidet, de er tettere på, tar oftere kontakt eller føler seg bedre rustet i arbeidet med ungdommene.

Bare 11 av 123 respondenter som har svart på spørsmålet, gir tiltaksrelaterte beskrivelser. For disse handler det om at tilbudet har blitt bedre, om mer bruk av praksisbrev- og lære kandidatordningen og av praksisbaserte eller alternative læringsarenaer mer generelt. Noen nevner at de har fått en større tiltakspott eller de nevner enkelttiltak som har kommet til som et resultat av Oppfølgingsprosjektet. Endelig beskriver noen hvordan Oppfølgingsprosjektet har hatt negativ innvirkning på arbeidssituasjonen – de har måttet bruke mer tid på rapportering og mindre tid på arbeid med ungdommene.

Det er ellers verdt å merke seg at ingen av respondentene rapporterer konkret om endret arbeid overfor de mest risikoutsatte – de som har vært utenfor jobb eller skole mer enn ett år.

Endring i NAV-ansattes arbeid

Totalt oppga 43 prosent av NAV-ansatte i undersøkelsen at de hadde endret sitt arbeid på grunn av Oppfølgingsprosjektet. Tabell 8-4 viser at NAV-ansatte som primært jobber med brukere under 25 år har endret arbeidet sitt i større grad enn de som også jobber med eldre brukergrupper. Derimot er det ingen forskjell i andelen som mener at de har endret arbeidet sitt når vi sammenligner NAV-ansatte som jobber på et NAV-kontor med et eget ungdomsteam med de som ikke gjør det.

Tabell 8-5 Andelen som mener de har endret sitt arbeid (i stor eller noe grad) som et resultat av Oppfølgingsprosjektet etter hvor stillingen er plassert, om de har en lederstilling og stillingsprosent.

	Andel som har endret arbeidet	N
Hvor mange av brukerne du jobber med er under 25 år?		
De aller fleste eller omtrent halvparten	65	(141)
Færre enn halvparten	37	(95)
p=0,08		
Ungdomsteam på NAV-kontoret		
Ja	46	(126)
Nei	47	(110)
p=0,44		

Også NAV-ansatte som oppga at de hadde endret arbeidet sitt som et resultat av Oppfølgingsprosjektet ble bedt om å utdype hva endringene innebar. Av 101 respondenter var det 95 som fulgte oppfordringen. Klart flest (70) nevner at samarbeidet med andre aktører er bedret. De har fått et bedre og tettere samarbeid særlig med OT og de videregående skolene. Herunder nevner 35 OT og fylkeskommunen, mens 23 nevner et bedre samarbeid med skolene spesielt. Flere beskriver at de har fått bedre rutiner for samarbeid, mer kjennskap til hvordan andre instanser jobber og at de gjennom Oppfølgingsprosjektet har knyttet kontakter til aktører som er nyttige i deres daglige arbeid med ungdom

Tabell 8-6 Kategorisering av åpent spørsmål om hva slags endringer Oppfølgingsprosjektet har bidratt til i NAV-ansattes arbeid

Hva slags endringer Oppfølgingsprosjektet har ført til for NAV-ansatte:	Antall respondenter som har gitt svar i de ulike kategoriene
Hypigere og bedre samarbeid med andre aktører	70
Økt oppmerksomhet om ungdom som brukergruppe	20
Økt oppmerksomhet om tiltak som skal hjelpe ungdom tilbake til skole/gjennomføring av videregående opplæring	16
Tettere oppfølging, mer målretting av tiltak	8
Antall svar som er kategorisert	114
Antall respondenter som har svart på åpent spørsmål	95

Tjue NAV-ansatte skriver at Oppfølgingsprosjektet har bidratt til økt oppmerksomhet eller tydeligere fokus på ungdom som brukergruppe. Videre har 16 forklart at prosjektet har ført til at de har blitt mer oppmerksomme på å

lede ungdom over i tiltak som kan hjelpe dem tilbake i skole eller alternative opplæringstiltak som leder mot gjennomføring av videregående opplæring. Ytterligere åtte har beskrevet tettere oppfølging og mer målretting av tiltak.

De NAV-ansattes beskrivelser gir dermed et tydelig inntrykk av at Oppfølgingsprosjektet har bidratt til endringer på felt som er relatert til de sentrale innsatsområdene. Særlig er det innsatsområde to om styrking av samarbeidsrelasjoner som kommer til syne. Innsatsområde én om utprøving av opplæringsmodeller er også representert i de NAV-ansattes svar – men i noe mindre grad. Dette gjelder særlig beskrivelser av at prosjektet har bidratt til økt oppmerksomhet på at arbeidet med denne brukergruppen i større grad bør rettes mot tiltak som kan bidra til gjennomføringen av videregående opplæring. Utsagn i samlekategorien «tettere oppfølging, mer målretting av tiltak» er også relevante i denne sammenheng.

Endringer i skolenes arbeid

Også skoleledere i videregående ble spurt om Oppfølgingsprosjektet hadde ført til endringer i skolens arbeid. De ble spesifikt spurt om skolen hadde endret sitt frafallsforebyggende arbeid som et resultat av Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV.

Tabell 8-7 Svaratferd på spørsmål til skoleledere om skolen har endret sitt frafallsforebyggende arbeid som et resultat av Oppfølgingsprosjektet. Prosent

	Ja, i stor grad	Ja, i noe grad	Nei	Vet ikke	Total	N
<i>Har skolen endret sitt frafallsforebyggende arbeid som et resultat av Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV?</i>						
Skoleledere VGO	1	49	47	3	100	105

Bare én prosent mente dette var tilfelle i «stor grad», mens ytterligere 49 prosent mente prosjektet hadde bidratt til endringer i «noe grad». 47 prosent svarte «nei» på dette spørsmålet og ytterligere tre prosent «vet ikke». Dette tyder på at Oppfølgingsprosjektet har hatt en viss betydning – men at prosjektet likevel ikke har satt et omfattende preg – på det frafallsforebyggende arbeidet på relativt mange skoler.

Som drøftet i kapittel 5, vil mye av det frafallsforebyggende arbeidet som foregår i skolenes daglige drift imidlertid ikke være direkte relatert til Oppfølgingsprosjektets innsatsområder og det er derfor kanskje ikke å forvente

at prosjektet skal ha stor innvirkning på skolenes totale frafallsforebyggende arbeid. Skolelederne ble imidlertid også bedt om å ta mer detaljert stilling til om prosjektet hadde bidratt til at det frafallsforebyggende arbeidet startet tidligere, at skolene oftere selv tok kontakt med OT før en elev sluttet, at skolene i større grad la til rette for kombinerte opplæringsløp og at skolene samarbeidet oftere med aktører utenfor skolene for å forebygge frafall.

Tabell 8-8 Svaratferd på spørsmål om konsekvenser av Oppfølgingsprosjektet i NY GIV på skolene

I hvilken grad har Oppfølgingsprosjektet bidratt til ...	I svært stor grad	I nokså stor grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Ubesvart	Totalt	N
... at det forebyggende arbeidet starter tidligere i elevenes «fracfallsprosess»?	13	43	30	13	1	100	102
... at skolen oftere selv tar kontakt med OT når en elev står i fare for å avslutte opplæringen?	7	43	37	12	1	100	102
... at skolen samarbeider oftere med aktører utenfor skolen for å forebygge frafall?	3	39	40	14	4	100	102
... at skolen i større grad legger til rette for opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål?	5	30	42	21	2	100	102

Igjen er det generelle inntrykket at få mener Oppfølgingsprosjektet «i stor grad» har bidratt til endringer i skolens frafallsforebyggende arbeid. En del mener likevel at prosjektet har virket inn «i nokså stor grad» på de ulike områdene i tabellen over. Flest oppgir at Oppfølgingsprosjektet har bidratt til at det frafallsforebyggende arbeidet starter tidlig i prosessen, og – relatert til dette – at skolene oftere selv tar kontakt med OT når en elev står i fare for å avslutte opplæringen. Henholdsvis 56 og 50 prosent mener at dette er tilfelle i «svært stor» eller «nokså stor» grad.

Litt færre, men fremdeles en betydelig andel (42 prosent), opplever at Oppfølgingsprosjektet har bidratt til at skolen oftere samarbeider med aktører utenfor skolen for å forebygge frafall. Endelig er det bare én av tre (35 prosent) som mener at skolen i «svært stor» eller «nokså stor grad» legger til rette for opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål.

8.3 Har Oppfølgingsprosjektet bidratt i retning av målene?

Oppfølgingsprosjektet er inne i det siste året av den treårige prosjektperioden. I hvilken grad mener ansatte i OT- og NAV at man har nådd målsettingene i Oppfølgingsprosjektet så langt? OT- og NAV-ansatte ble bedt om å svare på om Oppfølgingsprosjektet hadde bidratt til at ledelsen (i henholdsvis fylkeskommunen og NAV) ga arbeidet med ungdom utenfor opplæring og arbeid høyere prioritet, om samarbeidet med andre aktører hadde blitt bedre og om tiltak og aktiviteter i større grad ga annen dokumentert kompetanse. De ble også bedt om å svare på om tiltak og aktiviteter i større grad ble tilrettelagt for de mest risikoutsatte – de som hadde vært utenfor opplæring og arbeid lenge. OT-ansatte fikk et spørsmål som NAV-ansatte ikke fikk. De skulle svare på om skolene oftere selv tok kontakt med OT når en elev sto i fare for å avslutte opplæringen.

Tabell 8-9 Andel OT- og NAV-ansatte som har krysset av for «svært stor grad» eller «nokså stor grad» på spørsmål om hva Oppfølgingsprosjektet har bidratt til. Prosent

I hvilken grad mener du at Oppfølgingsprosjektet har bidratt til...:	OT-ansatte	NAV-ansatte
... at ledelsen i fylkeskommunen/NAV har gitt arbeidet med ungdom utenfor opplæring og arbeid høyere prioritet? N	67 (189)	65 (224)
... at samarbeidet mellom OT/NAV og andre aktører som jobber med ungdom utenfor opplæring og arbeid har blitt bedre N	65 (185)	68 (223)
... at skolen oftere selv tar kontakt med OT når en elev står i fare for å avslutte opplæringen? N	59 (185)	-
... at aktivitetstilbud og tiltak for ungdom utenfor opplæring og arbeid i større grad tilrettelegges for de mest risikoutsatte (utenfor skole og arbeid mer enn ett år sammenhengende)? N	34 (188)	44 (222)
... at det i større grad gis tilbud om opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål? N	34 (188)	-
... at aktivitetstilbud og tiltak for ungdom utenfor opplæring og arbeid i større grad gir dokumentert kompetanse (kursbevis, vitnemål e.l.)?	-	33 (221)

Resultatene viser at flertallet av de ansatte i både OT og NAV mener at Oppfølgingsprosjektet har ført til at ledelsen i henholdsvis fylket og NAV har gitt arbeidet med ungdom utenfor opplæring høyere prioritet og at samarbeidet mellom ulike instanser har blitt bedre. Det er imidlertid færre som

mener at Oppfølgingsprosjektet har resultert i mer fleksible og mer praksisnære opplæringsløp eller tiltak for de mest risikoutsatte. På dette området er ansatte i OT og NAV nokså samstemte.

Om lag to av tre mener for eksempel at Oppfølgingsprosjektet i «svært stor» eller «nokså stor» grad har bidratt til at ledelsen prioriterer arbeidet med ungdom utenfor opplæring og arbeid høyere, og omtrent like mange mener prosjektet har ført til at samarbeidet mellom henholdsvis OT og NAV, og andre aktører som jobber med ungdom i målgruppen, har blitt bedre. Blant de OT-ansatte – som også fikk spørsmål om betydningen for samarbeid med skolene spesielt – mener nær seks av ti at prosjektet har bidratt til (i «svært» eller «nokså stor» grad) at skolene oftere tar kontakt med OT når en elev står i fare for å avslutte opplæringen.

Når det gjelder tilbudet om opplæring og aktiviteter, er det altså færre som mener at Oppfølgingsprosjektet så langt har hatt særlig betydning. Én av tre OT-ansatte mener for eksempel at Oppfølgingsprosjektet har bidratt til at det i større grad gis tilbud om opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål. Like mange NAV-ansatte mener at prosjektet har bidratt til at det har skjedd en dreining i retning av at aktivitetstilbud og tiltak i større grad gir dokumentert kompetanse. Selv om det er noen flere NAV-ansatte enn OT-ansatte som mener at Oppfølgingsprosjektet har ført til bedre tilrettelegging for de ungdommene som har vært utenfor skole og arbeid lenge, er det likevel et betydelig flertall som mener at Oppfølgingsprosjektet «i liten grad» eller «ikke i det hele tatt» har bidratt til endringer i omfanget av tilbud og tiltakenes innretning.⁹

⁹ Vi har undersøkt om de OT-ansattes vurderinger av om Oppfølgingsprosjektet har bidratt til at det i større grad gis tilbud om alternative opplæringsløp varierer med hvor OT-stillingen er lokalisert (utenfor skolen eller ei), stillingsprosent og om den ansatte har lederstilling eller ei. Vi finner ingen statistisk signifikante forskjeller i vurderingen. Vi har også undersøkt om NAV-ansattes vurderinger varierer med om de jobber mest med ungdom under 25 år, om NAV-kontoret har et ungdomsteam og de kjenner til spesifikke tiltak i fylket for ungdom som har vært utenfor opplæring og arbeid sammenhengende mer enn ett år. Ingen av disse bakgrunnskjennetegnene henger sammen med de NAV-ansattes vurderinger av om Oppfølgingsprosjektets bidrag til flere tiltak som gir dokumentert kompetanse eller tiltak tilrettelegges i større grad for de mest utsatte.

8.4 Begrensninger i arbeidet med målgruppen

Som nevnt innledningsvis vil prosjektets betydning lokalt til dels avhenge av begrensninger i arbeidet som er utenfor Oppfølgingsprosjektets kontroll. Vi har spurt ansatte i OT og NAV hvilke forhold som etter deres oppfatning begrenser arbeidet med å få flere unge i målgruppen tilbake i videregående opplæring eller ordinært arbeid. Siden OT og NAV har ulike roller i dette arbeidet ble spørsmålene stilt ulikt til de to gruppene. OT-ansatte fikk spørsmål om hva som begrenset *deres arbeid for å få flere til å fullføre videregående opplæring*, mens NAV-ansatte skulle svare på hva som begrenset *arbeidet for å hjelpe ungdom utenfor opplæring og arbeid tilbake i videregående opplæring eller ordinært arbeid*. Begge grupper skulle vurdere i hvilken grad lover og regler, den tiden de har til rådighet i sin stilling, egen faglige kompetanse, samarbeid med andre aktører, tilbudet av alternative opplæringsløp og tilgang på praksisplasser, virket begrensende.

Tabell 8-10 Andel OT- og NAV-ansatte som har krysset av for at ulike forhold virker begrensende for arbeidet i «svært stor grad» eller «nokså stor grad». Prosent

I hvilken grad opplever du at ditt arbeid for å få flere til å fullføre videregående opplæring/hjelpe ungdom tilbake i videregående opplæring eller ordinært arbeid BEGRENSES av følgende?:	OT-ansatte	NAV-ansatte
Tilbudet om alternative opplæringsløp N	75 (186)	71 (236)
Den tiden du har til rådighet i din stilling i OT/NAV N	64 (188)	77 (233)
Tilgang på praksisplasser N	57 (185)	60 (233)
Samarbeid med andre aktører N	34 (185)	52 (235)
Lover og regler N	33 (184)	37 (233)
Egen faglig kompetanse	8 (186)	16 (233)

Når det gjelder begrensninger som kan ha med tilbudet om alternative opplæringsløp, tilgang på praksisplasser og tid til rådighet å gjøre, er andelen høye. Nær tre av fire OT- og NAV-ansatte opplever tilbudet av alternative opplæringsløp som begrensende i svært eller nokså stor grad. Det er også en

klar majoritet som opplever at tiden de har til rådighet og tilgangen på praksisplasser er begrensende for arbeidet med målgruppen.

Andelen som opplever lover og regler som en begrensning i «svært stor» eller «nokså stor» grad er klart lavere, og igjen er OT- og NAV-ansatte relativt samstemte. Rundt én av tre opplever lover og regler som en begrensning. OT- og NAV-ansatte har derimot litt forskjellige vurderinger når det gjelder begrensninger som skyldes samarbeidet med andre aktører. 52 prosent blant NAV-ansatte mener samarbeid er en begrensning i svært eller nokså stor grad, mot 34 prosent blant OT-ansatte.¹⁰

Svarene viser at litt flere ansatte i NAV (16 prosent) enn i OT (8 prosent) opplever egen faglig kompetanse som en begrensning i «svært stor» eller «nokså stor» grad. Hovedinntrykket er likevel at egen faglig kompetanse i liten grad er en begrensning for å få flere unge utenfor til å fullføre videregående opplæring eller komme over i ordinært arbeid.

OT-ansattes utdyping av hindringer

OT- og NAV-ansatte ble i spørreskjemaet oppfordret til å utdype med egne ord hva som hindret dem i arbeidet med å få flere til å fullføre videregående/hjelpe ungdom tilbake i videregående opplæring eller ordinært arbeid. 67 OT-ansatte har svart, og når de beskriver begrensninger i arbeidet med egne ord, dukker noen nye momenter opp. 15 har beskrevet trekk ved ungdommene og hvor de er i livet som en utfordring. Utsagn som «Det er mange saker som skyldes psykiske problemer og da er det vanskelig å pushe elevene tilbake på skolebenken» og «Ikke profesjonell og rask nok hjelp ved psykiske helseproblemer» er eksempler på dette. Utmattelse, dårlig faglig grunnlag fra grunnskolen og svak skolemotivasjon, er andre forhold av denne typen som nevnes.

Andre er opptatt av begrensninger i regelverket (8). Da handler det særlig om at skillet mellom ungdomsrett og voksenrett til videreutdanning

¹⁰ Spørsmålet var formulert litt ulikt i de to undersøkelsene. OT-ansatte skulle svare på om arbeidet begrenses av «samarbeid med andre aktører», mens NAV-ansatte fikk spørsmål om de opplevde at arbeidet ble begrenset av «svakt samarbeid med andre aktører». Det er vanskelig å si om dette kan noe av forklaringen på forskjellene i svaratferd.

gjør arbeidet vanskelig: «Rigid praktisering av ungdomsretten skviser folk ut», «Endringer ift. å ta ut retten til videregående opplæring ved fylte 25 år. Denne bør endres slik at ungdom som er motivert ikke trenger å vente til fylte 25 år, men ta ut retten når de er klare for det». Andre opplever inntaksregler til videregående opplæring som en hindring. Enten ved at den er for lite fleksibel med hensyn til oppstartstidspunkt, eller ved at de svakeste elevene ikke får innpass på de skolene/programmene som ligger nær der de bor eller som de er motivert for.

Flere av de OT-ansatte bruker også anledningen til å påpeke at hovedproblemet ligger i skolesystemet – skolen er for teoretisk og «dreper» motivasjon, det er for få krav til oppmøte, undervisningstempoet er for høyt osv. Noen (4 stykker) påpeker at det ikke nødvendigvis er slik at alle «må» fullføre videregående opplæring og ser «verdigrunnet som kunnskapssamfunnet har som basis» som en viktig begrensning for å lykkes i arbeidet med målgruppen.

For øvrig omtaler mange av de OT-ansatte begrensninger ved selve arbeidssituasjonen, som vi behandlet i tabell 8-10 ovenfor. Det handler om begrensninger i tid, lønns- og tiltaksmidler (22), tiltakstilbud og tilbud om alternative opplæringsløp (21) og problemer i samarbeidet med andre aktører (10).

NAV-ansattes utdyping av hindringer

65 NAV-ansatte har gitt utdypende beskrivelser av begrensninger i sitt arbeid for å hjelpe ungdom tilbake i videregående opplæring eller ordinært arbeid. I likhet med de OT-ansatte er det mange (20) som bruker anledningen til å fortelle om en arbeidssituasjon med mangel på tid til tett oppfølging av ungdom, nedbemanning og begrensede midler til tiltak: «*Vi jobber godt på lokalt nivå, men mangler hensiktsmessige tilbud (les penger). NAV har ikke driftsmidler til tilbud for denne gruppa, og fylkeskommunen er blakk*». Som nevnt innledningsvis, finansieres fylkeskommunal prosjektledelse for Oppfølgingsprosjektet og kompetanseheving (primært for OT-ansatte) av Ny GIV. Derimot følger det ikke egne tiltaksmidler med Oppfølgingsprosjektet, verken til fylkeskommunal opplæring eller NAV.

Mange beskriver mangel på lærlingeplasser, praksisplasser og målrettede tiltak som viktige begrensninger (25). Flere er opptatt av at det mangler tiltak

for de under 18 år og at regelverk og rollefordeling mellom fylket og NAV kompliserer arbeidet. Utsagn som «med en gang det dreier seg om opplæring (skole) så ligger dette utenfor NAVs ansvarsområde, og vi kan derfor heller ikke bruke nødvendige midler på ungdommene. (...) Rett og slett en lovregulering som er til hinder for at man skal kunne gjøre det som er best for ungdommen» og «NAV skal fokusere på raskeste vei til arbeid. Det å fullføre vgs. er ikke etter navs forvaltningsregel raskeste vei til arbeid, vi fokuserer i stedet på arbeid som er ufaglært dersom bruker ikke har fullført skole» er eksempler på det siste.

En annen NAV-ansatt argumenterer for hvor viktig det er at fylkeskommunen har ansvar for de yngste, og at fylket får til gode løp for ungdom som ennå er rettighets elever: «Vi tror en tidlig NAV-introduksjon for de yngste elevene er uheldig og stigmatiserende. Det er ikke noe en kan få til i kombinasjonsløp med NAV som ikke kan løses i fylkeskommunale tiltak alene». Videre nevner noen, i likhet med de OT-ansatte, inntaksregler i videregående og skillet mellom ungdomsrett og voksenrett til videregående opplæring, som et problem.

Dårlig samarbeid, uklar rollefordeling og dårlig ledelse hos samarbeidspartnere er også et gjennomgangstema i flere av de NAV-ansattes beskrivelser (24). Særlig mange er opptatt av at de får lite informasjon fra skolene og at NAV kommer for sent inn i arbeidet med ungdom som dropper ut av skolen. Noen opplever også at de har for lite innblikk i ungdommenes skolehistorikk og andre problemer hos de unge.

Endelig nevner en del NAV-ansatte (7) problemer hos ungdommene, særlig knyttet til svake grunnleggende ferdigheter, rus, dårlig psykisk helse, lav selvtillit og svak skolemotivasjon, som en utfordring i arbeidet.

8.5 Oppsummering

Resultatene fra undersøkelsen viser at Oppfølgingsprosjektet er godt kjent ute i sektoren, og gjelder særlig mange av de ansatte i Oppfølgingstjenesten og blant skoleledere i videregående opplæring. Ansatte i OT har størst kjennskap til prosjektet, der halvparten oppfatter at de kjenner prosjektet «svært godt» og nesten halvparten «nokså godt». Fem prosent av de ansatte i OT kjenner prosjektet «nokså dårlig». Blant aktørene som omfattes av under-

søkelsen er Oppfølgingsprosjektet minst kjent blant de ansatte i NAV og blant skoleledere på ungdomstrinnet. I disse gruppene er det likevel tre av fire som kjenner prosjektet «svært godt» eller «nokså godt», mens én av fire kjenner Oppfølgingsprosjektet «nokså dårlig» eller «ikke i det hele tatt».

Kartleggingen viser at det er få ansatte i OT og NAV – rundt fire prosent – som opplever at Oppfølgingsprosjektet har bidratt til store endringer i eget arbeid. Det er likevel mange som mener at prosjektet har bidratt til endringer, og størst har endringene vært for ansatte i OT, hvor to av tre mener at de «i noe grad» har endret arbeidet sitt som et resultat av Oppfølgingsprosjektet.

Blant de OT-ansatte er det flest med lederstilling og blant de med relativt store stillingsprosenter, som har opplevd endringer. Sannsynligvis er det disse OT-ansatte som har hatt størst mulighet til å legge om måten de jobber på i tråd med prosjektets målsetning. Klart flest beskriver endringer i forhold til innsatsområdet to – de samarbeider bedre med skolene, NAV og andre kommunale aktører. En del beskriver også at de har intensivert kartleggingsarbeidet og at de er tettere på ungdommene. Det siste stemmer godt med tall fra Gjennomføringsbarometeret som viser at andelen ukjente i OTs målgruppe er redusert. Blant de ansatte i NAV er det i overkant fire av ti som mener de har endret arbeidet sitt som følge av Oppfølgingsprosjektet. Også blant NAV-ansatte ser dette særlig ut til å gjelde endringer i form av bedre og tettere samarbeid med OT og de videregående skolene.

Skolelederne i videregående opplæring fikk spørsmål om prosjektets betydning for hvordan skolene jobbet frafallsforbyggende. Respondentene deler seg i to like store deler. Den ene halvparten mener at Oppfølgingsprosjektet har bidratt til at skolen de jobber på har endret sitt frafallsforebyggende arbeid i «noe grad», og den andre halvparten at prosjektet ikke har hatt noen konsekvenser for hvordan skolen har arbeidet med frafallsforebygging.

Det er ikke gitt hvordan en skal tolke disse resultatene. At endringene har vært størst for OTs ansatte er kanskje å forvente. At få opplever at endringene har vært spesielt store, kan indikere at Oppfølgingsprosjektet i all hovedsak har videreført arbeid som allerede var påbegynt i fylkene. Som nevnt innledningsvis, har mandatet for oppfølgingsprosjektet ikke vært å innføre store, nye tiltak, men snarere å forsterke eksisterende lokale strukturer og arbeidsmåter.

Ansatte i OT og NAV er nokså samstemte i hva slags konsekvenser Oppfølgingsprosjektet har hatt utover deres egen arbeidssituasjon. To av tre mener at prosjektet har ført til at ledelsen i fylkeskommunen og i NAV har gitt større prioritet til arbeidet med unge utenfor utdanning og arbeid. Like mange mener at prosjektet har ført til at samarbeidet mellom aktørene innenfor det frafallsforebyggende området har blitt bedre. Når det gjelder tiltak for de mest risikoutsatte og utprøving av modeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål og annen dokumentert kompetanse, er det en god del færre som mener at Oppfølgingsprosjektet har bidratt i særlig grad.

Muligheten til å skape endring vil til dels avhenge av begrensninger utenfor Oppfølgingsprosjektets kontroll. Undersøkelsen viser at svært mange av de ansatte i NAV og i OT særlig oppfatter tilbud om alternative opplæringsløp og tilgang på praksisplasser som en viktig begrensning i deres eget arbeid med å få flere unge tilbake i videregående opplæring eller ordinært arbeid. Det er også mange som mener at de har for liten tid til å gjøre en skikkelig jobb med oppfølging og tilrettelegging for ungdom i målgruppen. Når OT- og NAV-ansatte skulle utdype begrensninger for arbeidet i et åpent spørsmål, dukket noen nye momenter opp. En var opptatt av trekk ved ungdommene som svak psykisk helse, svakt faglig utgangspunkt fra grunnskolen og lav motivasjon som viktige begrensninger, mens andre nevnte begrensninger i regelverket knyttet til bruk av voksenrett til videregående og rigide inntaksregler. Noen av de OT-ansatte er også usikre på om målsettingen med Ny GIV er hensiktsmessig. De spør om alle *må* fullføre videregående opplæring.

Oppsummert tyder analysene i dette kapitlet på at Oppfølgingsprosjektet har bidratt til en del konkrete endringer. Endringene har vært størst når det gjelder å bedre samarbeidsrelasjonene, og mindre omfattende når det gjelder å innrette tiltak på en måte som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål eller dokumentert kompetanse.

9 Kompetanseheving

Skoleåret 2012/13 har fylkene fått tilbud om nettbasert videreutdanning primært til ansatte i OT, men også noen ansatte fra NAV har vært invitert til å delta. Videreutdanningen skal vurderes i forhold til målsettingene i Oppfølgingsprosjektet. Er videreutdanningenes innhold og organisering slik at OT- og NAV-ansatte som deltar øker sin kompetanse på en måte som har betydning for samarbeidet mellom ulike instanser som jobber med ungdom i målgruppen? I hvilken grad er frafallsforebyggende arbeid et sentralt tema? Bidrar opplæringen til å heve deltageres kjennskap til virkningsfulle tiltak, og til at de i større grad bruker tiltak som gir formalisering og dokumentasjon av kunnskap og kompetanse? Det skal også undersøkes i hvilken grad videreutdanningene retter oppmerksomheten mot særlig risikoutsatte grupper av ungdom.

Høgskolen i Telemark og Høgskolen i Finnmark har fått i oppdrag å tilby videreutdanningene i regi av Oppfølgingsprosjektet. I kapittelet gir vi først en beskrivelse av de praktiske rammene rundt utdanningene på de to lærestedene. Deretter går vi gjennom hvordan rekrutteringen av studenter har foregått og gir et kort innblikk i pensum, før vi presenterer deltageres vurderinger og deres opplevde utbytte. Vi undersøker også hvilke planer studentene og deres arbeidsteder har for videreføring av kunnskapen fra studentene til kollegaer og andre i fylket. Til slutt i kapittelet presenteres resultater fra et sett spørsmål om deltagelse i og behov for kompetanseheving, som ble gitt til alle OT- og NAV-ansatte – ikke bare de som har vært studenter på videreutdanningene dette skoleåret.

9.1 Videreutdanningene

Tilbudet fra *Høgskolen i Telemark* heter «Videreutdanning for Ny GIV Oppfølgingsprosjektet». Utdanningen gir 30 studiepoeng og har hatt som mål å bygge på deltageres praksis og erfaringer. Praksis og erfaringer skal «*speiles mot teori og forskning for å utvide deltageres handlingsrepertoar i forhold til å følge opp og hjelpe elever til gjennomføring av videregående opplæring og etablere seg i arbeid*». Studiet er gjennomført over to semestre og har bestått av tre moduler

tilsvarende 10 studiepoeng; 1. Systemkompetanse, 2. Ungdom og ungdomskultur og 3. Rådgiving og veiledning. Totalt har studiet hatt to fysiske samlinger over to dager i tillegg til fem nettbaserte samlinger (forelesning og nettverksmøter med veiledning). Deltagelse i nettverksgrupper har vært obligatorisk, i tillegg til innlevering av gruppeoppgave og tre-dagers individuell skriftlig hjemmeeksamen. 35 studenter har fulgt videreutdanningen på Høgskolen i Telemark.

Høgskolen i Finnmark har tilbudt «Videreutdanning i sosialt oppfølgingsarbeid med ungdom». Også denne utdanningen gir 30 studiepoeng. I Høgskolens beskrivelse av kurset står det at studiet skal bidra til «*økt kompetanse i sosialt og pedagogisk arbeid overfor ungdom i alderen 14 til 21 år med tanke på å forebygge og forhindre bortfall fra videregående skole*». Det fremheves at det i kurset legges vekt på å knytte praksis sammen med teori og ferdigheter, samt styrke profesjonelt samarbeid og tjenestekoordinering. Målsettingen er å gi økt kunnskap og kompetanse om unges lærings situasjon, sosiale faktorer og forebygging. Undervisningen er organisert etter fire hovedtemaer: 1. Utdanningssystemet og sosialt oppfølgingsarbeid på samfunns- og individnivå, 2. Miljøarbeid, relasjonsarbeid og tjenesteyting, 3. Utredning, veiledning og kartlegging og 4. Tverrfaglig og tverretatlig sosialt oppfølgingsarbeid. Totalt har studiet bestått av to fysiske samlinger over to dager, i tillegg til fire nettbaserte samlinger (forelesning og nettverksmøter med veiledning). I tillegg har studentene deltatt i basisgrupper for erfaringsutveksling og selvstendig arbeid med faglige temaer. Det har vært krav om to individuelle innleveringsoppgaver i tillegg til en tre-dagers individuell skriftlig hjemmeeksamen. Totalt 18 studenter ble tatt opp på studiet. 16 startet opp studiet og 13 gjennomførte utdanningen.

Målgruppen for videreutdanningene har vært ansatte i Oppfølgings-tjenesten og andre som jobber med forebygging av bortfall fra videregående opplæring. Formelle opptakskrav har vært bachelorgrad (180 studiepoeng) i pedagogikk, sosialfag eller tilsvarende og minst ett års relevant yrkeserfaring. Relevant realkompetanse kunne veie opp for kravet til studiepoeng. Informasjon om undervisningstilbudet ble lagt ut på nettsidene til de to høgskolene, og fylkeskommunene fikk i oppdrag å foreta opptaket. Etter at fylkene hadde valgt ut deltagere fikk høgskolene lister fra Utdanningsdirektoratet med

studenter som var tatt opp. I intervju med de ansvarlige ved Høgskolen i Telemark kom det fram at de kunne ønsket seg flere studenter med bakgrunn fra NAV. De var imidlertid godt fornøyd med at studentene fordelte seg over hele landet og mente det var en styrke å blande deltagere fra ulike fylker og ulike tjenestesteder i nettverksgruppene.

Vi har også intervjuet de ansvarlige ved Høgskolen i Finnmark om rekrutteringen til utdanningene. De kunne fortelle at studentene opplevde det som tungvint at de måtte søke via fylkeskommunen for å kunne delta på etterutdanningen. At fylkeskommunene prioriterte en del ansatte i små stillinger til videreutdanningen ble opplevd som problematisk, fordi det viste seg at det særlig var en utfordring for ansatte i lave stillingsbrøker å gjennomføre en så pass omfattende videreutdanning. Det viste seg også at det var særlig ansatte i små stillinger som falt fra underveis. Høgskolen i Finnmark fortalte videre at det i utgangspunktet ikke var klart at også NAV-ansatte var tenkt inn i videreutdanningen. De fikk beskjed om at utdanningen var tiltenkt OT og hadde derfor først laget et undervisningsopplegg basert på dette. Opplegget ble endret da det også var NAV-ansatte blant studentene som var tatt opp. Også de ansvarlige ved Høgskolen i Finnmark beskrev det som en fordel at studenter med bakgrunn fra ulike tjenesteområder jobbet sammen på studiet.

Om deltagerne i spørreskjemaundersøkelsen

Noen dager etter innlevering av hjemmeeksamen ble alle deltagerne på videreutdanningene invitert til å delta i en elektronisk spørreskjemaundersøkelse, totalt 45 personer. De 32 som besvarte undersøkelsen er spredt over 17 fylker. Majoriteten av fylkene er representert med én til tre deltagere, mens hele seks respondenter har sitt arbeidssted i Nordland fylke. Videre er 21 av respondentene ansatt i Oppfølgingstjenesten, fem er ansatt i NAV og seks er ansatt andre steder, det vil si ved skoler eller i utdanningsadministrasjonen i fylket. De aller fleste har relativt lang fartidstid i stillingen. Blant OT- og NAV-ansatte oppgir mer enn to av tre at de har jobbet der i mer enn to år. 25 av respondentene er deltakere fra Høgskolen i Telemark og sju fra Høgskolen i Finnmark. Det lave antallet fra hvert studiested betyr at vi *ikke* kan foreta separate analyser for de to høgskolene.

Langt de fleste oppgir at de har deltatt på minst to fysiske samlinger. Bare tre har krysset av for én. Videre har 20 deltatt på fem eller flere nettbaserte samlinger. Alle disse har fulgt undervisning ved Høgskolen i Telemark, mens studenter som har krysset av for fire eller færre nettbaserte samlinger tilhører Høgskolen i Finnmark. Kun én av respondentene oppgir at han eller hun ikke har fullført videreutdanningen. Det er ikke tegn til systematiske forskjeller mellom ansatte i OT og NAV når det gjelder deltagelse i de ulike delene av videreutdanningen.

Rekruttering

Studentene som deltok i spørreskjemaundersøkelsen fikk et åpent spørsmål der de ble bedt om å beskrive hvordan de fikk vite om videreutdanningen. Samtlige har svart på spørsmålet. I tabell 9-1 nedenfor har vi gruppert svarene etter hvilke hovedtema de sorterer under.

Tabell 9-1 Kategorisering av svar på åpent spørsmål om hvordan de fikk vite om videreutdanningen.

Samlekategorier	Antall
Fått informasjon via Ny GIV/prosjektleder i Ny GIV	14
Fått informasjon på e-post (ikke nevnt fra hvem)	11
Fått informasjon via overordnet person/organ i egen organisasjon	8
Fått informasjon via kollega	1
N	32

En gjennomgang av svarene viser at flest fikk vite om prosjektet gjennom Ny GIV eller prosjektleder for oppfølgingsprosjektet i Ny GIV, omtrent likt fordelt mellom ansatte i OT og ansatte i andre enheter. En del av studentene oppga at de ble informert om utdanningen på e-post uten at det ble spesifisert fra hvem eller om det var via hans eller hennes overordnede på arbeidsplassen. Bare én har oppgitt at han eller hun fikk vite om tilbudet via en kollega. Noen av de NAV-ansatte forklarte i tillegg at de oppfattet at undervisningstilbudet i utgangspunktet ikke var myntet på dem, men at de likevel fikk anledning til å delta fordi det var ledige plasser.

For å undersøke deltagernes motivasjon i forkant ble de bedt om å beskrive (med egne ord) hvorfor de valgte å melde seg på videreutdanningen. I tabell 9-2 nedenfor er beskrivelsene gruppert etter hvilken hovedårsak de

sorterer under. Siden noen har oppgitt mer enn én grunn til at de meldte seg på, er antallet kategoriserte begrunnelser høyere enn antallet som deltok i undersøkelsen.

Tabell 9-2 - Kategorisering av svar på åpent spørsmål om hvorfor de valgte å melde seg på videreutdanningen.

Hvorfor studentene valgte å melde seg på videreutdanning (samlekategorier basert på åpne svar)	
Behov for økt kunnskap (faglig påfyll, større teoretisk forståelse, bli en bedre veileder, kunnskap om verktøy og gode tiltak)	19
Hørtes interessant/spennende ut	7
Knytte kontakter, bli bedre på tverretattlig samarbeid	7
Oppnå formell kompetanse (ser bra ut på CV, lønnskrav, gratis utdanning, grunnlag for videre karrieremuligheter)	5
Leder ønsker det	2
Antall begrunnelser	39
Antall respondenter som har svart (N)	32

Den klart vanligste årsaken til å melde seg på videreutdanningen har vært et behov for mer kunnskap. Totalt har 19 gitt uttrykk for at de ønsker faglig påfyll både når det gjelder teoretisk forståelse og praktisk opplæring i veiledning, verktøy og gode tiltak for å få unge tilbake til skole eller over i arbeid. Derne har sju respondenter oppgitt at de meldte seg på fordi de syntes utdanningen virket spennende, og like mange har beskrevet at muligheten til å få kontakter og å utvikle samarbeid på tvers, i tillegg til økt systemkompetanse, har motivert dem. Bare fem har oppgitt personlige motiver i form av at det ser bra ut på CV-en, at det gir mulighet for høyere lønn og videre karrieremuligheter. To beskriver også at de har deltatt fordi lederen deres ønsket dette.

Samlet virker studentenes intensjoner i stor grad å sammenfalle med innsatsområdene i Oppfølgingsprosjektet. De ønsker blant annet mer kunnskap om konkrete verktøy og tiltak for målgruppen. Dessuten håpet flere av deltagerne å få mulighet til å knytte kontakter på tvers og å bli bedre på tverretattlig samarbeid.

Vurdering av opplæringen

Både i OT og NAV er det stor variasjon i de ansattes faglige bakgrunn og utdanningsnivå. I intervjuet med faglærere på videreutdanningen på Høgskolen i Telemark kom det fram at studentene til dels hadde svært ulike behov, og at dette gjorde det utfordrende å lage et undervisningsopplegg som passet for alle. For å få et samlet inntrykk av hvordan studentene har opplevd videreutdanningene, ble de bedt om å vurdere hvor fornøyd de var – alt i alt.

Tabell 9-3 Svaratferd på spørsmål om hvor fornøyd studentene er med videreutdanningen etter arbeidssted. Prosent

Alt i alt, hvor fornøyd er du med den videreutdanningen du har deltatt på?	Totalt	Ansatte i OT	Ansatte i NAV og andre steder
Svært fornøyd	28	19	46
Ganske fornøyd	63	71	46
Ganske misfornøyd	9	10	9
Svært misfornøyd	0	0	0
Totalt	100	100	100
N	32	21	11

Nesten alle studentene oppga at de var svært eller ganske fornøyd med videreutdanningen, henholdsvis 28 og 63 prosent. Andelen svært fornøyd er lavere blant ansatte i OT enn blant ansatte i NAV eller andre tjenester. Blant OT-ansatte utgjør disse 19 prosent, mot nær 50 prosent av de elleve respondentene som er ansatt utenfor OT. Merk at antallet personer i hver kategori er liten, noe som gjør at enkeltpersoners svar får stort utslag når vi beregner prosentfordelingen.

I spørreskjemaet var det spørsmål om hvor fornøyd de var med ulike deler av videreutdanningen. Tabell 9-4 viser at studentene jevnt over er fornøyd med undervisningsopplegget. Ni av ti er svært eller ganske fornøyd med informasjonen i forkant, de fysiske samlingene og innleveringsoppgaver og hjemmeeksamen knyttet til utdanningen. Nesten like mange er svært eller ganske fornøyd med foreleserne, veiledningen underveis og samarbeid med medstudenter.

Tabell 9-4 Andelen som er svært eller ganske fornøyd med ulike deler av videreutdanningen. Prosent

Hvor fornøyd er du med ...?	Svært fornøyd	Ganske fornøyd	Ganske misfornøyd	Svært misfornøyd	Totalt	N
Samarbeidet med medstudenter	56	28	13	3	100	32
De fysiske samlingene	47	44	6	3	100	32
Informasjonen i forkant	41	50	9	0	100	32
Veiledning fra lærerne underveis i undervisningen	41	44	12	3	100	32
Innleveringsoppgaver/hjemmeeksamen	41	50	6	3	100	32
Pensum	34	38	25	3	100	32
Foreleserne	31	57	6	6	100	32
Det faglige innholdet i undervisningen	28	44	25	3	100	32
De nettbaserte samlingene	28	47	16	9	100	32

Andelen svært fornøyde er høyest for samarbeid med medstudenter (56 prosent) og de fysiske samlingene (47 prosent). Det færrest er svært fornøyd med, er derimot pensum (34 prosent), foreleserne (31 prosent), det faglige innholdet i undervisningen (28 prosent) og de nettbaserte samlingene (28 prosent).

Studentenes svar viser dermed at utdanningene særlig har et forbedringspotensial når det gjelder pensum og det faglige innholdet. I tillegg kan de nettbaserte samlingene være en utfordring. Hovedinntrykket er likevel at majoriteten av studentene er fornøyd med videreutdanningene.

Pensum og innhold i undervisningen

Et sentralt middel for å nå den overordnede målsettingen for Oppfølgingsprosjektet, er utprøving av opplæringsmodeller som kombinerer praksis med læreplanmål og en dreining mot formalisering og dokumentasjon av kunnskap og kompetanse i tiltak og aktiviteter. Videre skal særlig risikoutsatte unge, som har vært lenge utenfor arbeid og opplæring vies spesiell oppmerksomhet. I tillegg skal styrking av samarbeidsrelasjoner generelt og en tydeliggjøring av skolens rolle, bidra til at færre havner utenfor og til at flere kommer raskere tilbake i opplæring eller ordinært arbeid. I hvilken grad vektlegges kunnskap om konkrete tiltak og verktøy, arbeid med de mest

risikoutsatte, systemforståelse og samarbeid med andre enheter, samt tidlig innsats i pensumplanene for videreutdanningene ved de to Høgskolene?

Ved Høgskolen i Telemark er, som nevnt, kurset oppdelt i tre moduler: Modul 1 «Systemkompetanse» inneholder forskningslitteratur om tverrfaglig samarbeid, om frafall og gjennomføring i videregående og betydningen av undervisningsreformen Kunnskapsløftet. Modul 2 «Ungdom og ungdomskultur» består av forskningslitteratur om ungdomsbegrepet, ungdom og motstand, sosial differensiering, psykisk helse og forebygging. Modul 3 «Rådgiving og veiledning» har vært basert på mer praktisk rettet forskningslitteratur om kommunikasjon og veiledning, i tillegg til litteratur om etikk i veiledning. Pensum ved Høgskolen i Finnmark har på samme måte bestått av litteratur innen temaområdene frafall og gjennomføring i videregående, forebygging og tiltak, skolen som læringsarena, ungdoms oppvekst generelt, utsatte grupper og ungdomskultur, i tillegg til litteratur om tverrfaglig samarbeid og profesjonsutøvelse.

Begge pensumlister har med litteratur om ungdom i målgruppen, årsaker til frafall og litteratur om utdanningssystemet, i tillegg til generell litteratur om ungdom og marginalisering. Litteratur om systemforståelse og samarbeid med andre enheter er også inkludert ved begge læresteder. Høgskolen i Telemark legger relativt mer vekt på marginalisert ungdom, risikoatferd og ungdomskultur (særlig risikoutsatte grupper), mens Høgskolen i Finnmark har med relativt flere pensumtekster om systemforståelse og tverretatlig samarbeid. Felles for de to lærestedene er at det – ut over litteratur om veiledning og rådgiving – ser ut til å være forholdsvis lite på pensum om konkrete verktøy og tiltak. Ingen av pensumoversiktene inkluderer forskningslitteratur eller andre oppsummeringer som gjennomgår evalueringer eller effektstudier av ulike tiltak.

I spørreskjemaet var det med to åpne spørsmål om innholdet i videreutdanningene. Respondentene skulle svare på om de mente det var noen temaer som burde fått større plass i undervisningen, og – motsatt – om det var noen temaer som hadde fått for stor plass. Totalt 26 av studentene har besvart spørsmålet om temaer i videreutdanningen som burde fått større plass. I tabell 9-5 er svarene gruppert etter hvilket hovedtema de sorterer under. Noen har oppgitt mer enn ett emne.

Tabell 9-5 Kategorisering av svar på åpent spørsmål om det er noen temaer de mener burde fått større plass i videreutdanningen.

Temaer som studentene mener bør få større plass i utdanningen (samlekategorier basert på åpne svar)	Antall
Tverretatlig samarbeid og erfaringsutveksling	8
Konkrete tiltak og verktøy	6
Veiledning og oppfølging av ungdom	5
Ungdom og psykisk helse	4
Andre tema (for eksempel rammeverk/lovverk, forebygging, ungdomskultur og sosiologiske perspektiver).	5
Flere eller lengre fysiske samlinger	3
Antall begrunnelser	31
Antall respondenter som har svart (N)	26

Flest har nevnt at de kunne ønsket seg mer om ulike typer tverretatlig samarbeid og erfaringsutveksling. Flere har brukt betegnelsene «tverrfaglig» eller «tverretatlig samarbeid». Andre har nevnt at de ville satt pris på mer informasjon om det øvrige støtteapparatet for disse ungdommene og mer refleksjon og utveksling av erfaringer i grupper på tvers av tjenestested og fylke.

Nest etter samarbeid og erfaringsutveksling har flest beskrevet at de savner mer fokus på konkretet tiltak og verktøy, og mer informasjon om utprøving av alternativer til opplæring i skole spesielt. Seks respondenter har oppgitt dette, mens fem har nevnt at de kunne tenkt seg mer om veiledning og oppfølging av ungdom. Når det gjelder enkelttemaer som berører ungdomsgruppen, er flest opptatt av «ungdom som sliter psykisk». Fire av respondentene synes dette burde fått større plass i undervisningen. For øvrig etterlyses temaer knyttet til tolkning og implementering av rammeverk, forebygging, ungdomskultur og sosiologiske perspektiver generelt. (Tre av respondentene har også benyttet anledningen til å påpeke at de kunne tenkt seg flere eller lengre fysiske samlinger i løpet av kurset.)

Elleve av respondentene har svart på spørsmålet om det er noen temaer som burde fått mindre plass i undervisningen. At så få har svart kan tyde på at majoriteten ikke har opplevd noen av temaene i videreutdanningen som irrelevante. I tabell 9-6 nedenfor er de elleve svarene gruppert etter hvilket hovedtema de sorterer under.

Tabell 9-6 Kategorisering av svar på åpent spørsmål om det er noen temaer de mener burde fått mindre plass i videreutdanningen.

Om det er temaer studentene mener burde få mindre plass i undervisningen (samlekategorier basert på åpne svar)	Antall
Ungdomskultur og risikomiljøer	7
Veiledning og oppfølging i skolen	2
Annet	2
Antall begrunnelser	11
Antall respondenter som har svart (N)	11

Klart flest av de som har svart, har skrevet at temaer som gatekultur, ekstreme ungdomsmiljøer, ungdomskultur og storbyproblematikk burde fått *mindre* plass i undervisningen. I denne sammenheng er det verdt å merke seg at en del av de som svarte på spørsmålet om hvilke temaer som burde fått *større* plass, nettopp etterlyste mer om ungdomskulturer og risikomiljøer. Det er grunn til å tro at kunnskap om ungdomskulturer og risikomiljøer har ulik relevans for studentene avhengig av faglig bakgrunn, hvor de er ansatt og geografi.

Opplevd utbytte og bruk av kunnskapen i etterkant

Vi har sett at de fleste respondentene er relativt fornøyd med videreutdanningene. En annen – og kanskje viktigere – indikator på om utdanningene har vært vellykket eller ikke, er hva studentene faktisk har lært. I spørreundersøkelsen ble respondentene bedt om å ta stilling til en rekke emner og skulle vurdere i hvilken grad de hadde lært mer om disse i løpet av videreutdanningen.

Flest har krysset av for at de har lært mer om veiledning og oppfølging av ungdom. Deretter kommer tverretatlig samarbeid. Mange mener også at de i stor eller noe grad har lært hvordan andre enheter/etater jobber med ungdom utenfor opplæring og arbeid, og om frafallsforebygging i skolen.

Tabell 9-7 Andelen som mener de i stor eller noe grad har lært mer om ulike temaer gjennom videreutdanningen. Prosent

Nå som videreutdanningen er avsluttet, i hvor stor grad vil du si at du har lært mer om...?	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Totalt	N
Veiledning og oppfølging av ungdom	53	38	9	0	100	32
Tverretattlig samarbeid	44	44	12	0	100	32
Konkrete verktøy og tiltak som kan brukes i arbeidet med ungdom utenfor opplæring og arbeid	35	23	32	10	100	32
Arbeid med særlig risikoutsatt ungdom (ungdom som har vært utenfor skole og arbeid mer enn ett år)	31	38	28	3	100	32
Frafallsforebyggende arbeid i skolen	25	50	22	3	100	32
Hvordan andre enheter/etater jobber med ungdom utenfor opplæring og arbeid	20	61	19	0	100	32
Opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål	9	47	31	13	100	32

Når det gjelder konkrete verktøy og tiltak som kan brukes i arbeidet med målgruppen, opplever 36 prosent at dette er noe de har lært mer om i stor grad, mens 23 oppgir at dette er tilfelle i noe grad. 10 prosent mener at videreutdanningene i liten grad har gitt slik kunnskap. Videre opplever 56 prosent at de spesifikt har fått ny kunnskap om opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål. Ni prosent mener imidlertid at de *i stor grad* har fått mer kunnskap om dette, og 13 prosent opplever at de ikke har lært noe om dette. Endelig skulle respondentene ta stilling til om de hadde lært mer om arbeid med særlig risikoutsatt ungdom. Drøyt to av tre mener de har det, 31 prosent i stor grad og 38 prosent i noen grad.

Om denne typen videreutdanning er et godt virkemiddel i Oppfølgingsprosjektet må også veies opp mot den konkrete nytteverdien for studentene og i forhold til om kunnskapen faktisk tas i bruk. For å undersøke dette nærmere ble studentene bedt om å vurdere om deltagelsen i videreutdanningen hadde ført til at de ble mer motivert for å jobbe med ungdom utenfor opplæring og arbeid. De fikk spørsmål om de hadde brukt noe av det de hadde lært i utdanningen i arbeidet sitt, og de skulle svare på om deltagelsen i videreutdanningen hadde bidratt til å gjøre samarbeidet med andre statlige, fylkeskommunale eller kommunale enheter lettere.

Tabell 9-8 Svaratferd på spørsmål om utbytte av deltagelse i videreutdanningen. Prosent.

	Ja, i svært stor grad	Ja, i stor grad	Ja, i noe grad	Nei	Totalt	N
Har din deltagelse i videreutdanningen ført til at du har blitt mer motivert for å jobbe med ungdom utenfor opplæring og arbeid?	28	38	25	9	100	32
Har du fått bruk for det du har lært på videreutdanningen i arbeidet ditt?	28	28	41	3	100	32
Har din deltagelse i videreutdanning bidratt til å gjøre samarbeidet med andre statlige, fylkeskommunale eller kommunale enheter lettere?	9	16	50	25	100	32

Drøyt én av fire (28 prosent) oppgir at deltagelsen i videreutdanningen i svært stor grad har ført til at de har blitt mer motivert for å jobbe med ungdom utenfor opplæring og arbeid. Ytterligere 38 prosent mener dette er tilfellet i stor grad, og 25 prosent i noe grad. Samlet oppgir én av ti dermed at utdanningen har virket motiverende. Langt de fleste opplever også at de får brukt det de har lært i videreutdanningen. 56 prosent mener dette er tilfelle i svært stor eller i stor grad, mens 41 prosent mener de i noe grad får brukt det de har lært. Når det gjelder betydningen for samarbeidet med andre statlige, fylkeskommunale eller kommunale enheter, svarer kun én av fire (25 prosent) at videreutdanningen i svært stor eller stor grad har gjort samarbeidet lettere, mens 50 prosent mener videreutdanningen i noen grad har lettet samarbeidet med andre aktører.

For å utdype informasjonene fra spørsmålene i tabellen over ble de som mente de hadde fått bruk for kunnskapen fra videreutdanningen, bedt om å beskrive hvilke deler av utdanningen som var nyttig i det daglige arbeidet. Totalt har 27 respondenter svart på dette. Flere har oppgitt mer enn ett tema, slik at antall begrunnelser totalt er 39 (se tabell 9-9).

Tabell 9-9 Kategorisering av svar på åpent spørsmål om hva studentene har lært på videreutdanningen som de har fått bruk for i arbeidet sitt?

Hva studentene har lært som de har fått bruk for i arbeidet sitt (samlekategorier basert på åpne svar)	Antall
Nye teoretiske perspektiv og konkret forskning om ungdom i målgruppen	15
Systemkompetanse og modeller for tverrfaglig samarbeid	13
Teoretisk og praktisk tilnærming til veiledning (veiledningsmetodikk)	11
Antall begrunnelser	39
Antall respondenter som har svart (N)	27

Tre temaer går igjen i studentenes beskrivelser av hva av det de har lært, som de har fått bruk for i arbeidet sitt. Flest nevner at de har fått ny kunnskap om målgruppen de jobber med – både nye teoretiske perspektiver på ungdomsgruppen og forskningsbaserte fakta. Dernest har mange nevnt økt kompetanse om egen og andre aktørers rolle og modeller for tverrfaglig samarbeid, som nyttig for det daglige arbeidet. Elleve av 27 respondenter har også beskrevet at mer kunnskap om veiledningsmetodikk er noe de har fått bruk for i praksis.

I likhet med foregående spørsmål ble respondentene bedt om å spesifisere på hvilken måte videreutdanningen hadde bidratt til å lette det tverretatlige samarbeidet. Tabell 9-10 nedenfor viser antall svar etter hvilket hovedtema de sorterer under.

Tabell 9-10 Kategorisering av svar på åpent spørsmål om på hvilken måte videreutdanningen har bidratt til å gjøre tverretatlig samarbeid lettere.

På hvilken måte videreutdanningen har bidratt til å gjøre tverretatlig samarbeid lettere (samlekategorier basert på åpne svar)	Antall
Generelt mer bevisst på betydningen av samarbeid	6
Økt kunnskap om de ulike aktørenes roller og arbeidsmetoder	6
Kjennskap til virkemidler og mekanismer for god samarbeid	3
Annet	5
Antall respondenter som har svart (N)	20

Når de skal beskrive hva det er ved videreutdanningen som har bidratt til bedre samarbeid med andre aktører, skriver seks av respondentene at utdanningen har ført til at de har blitt mer bevisst eller mer oppmerksom på betydningen av å samarbeide for å gjøre en god jobb med ungdommene. Like mange har nevnt økt kunnskap om samarbeidspartnernes arbeidsområde, oppgaver og metoder. Tre har på ulike måter forklart at kurset har gitt kjennskap til mekanismer det er viktig å ta hensyn til for å skape et godt samarbeid, eller også konkrete virkemidler som kan tas i bruk for å oppnå et godt samarbeid.

Om videreformidling av kunnskapen fra videreutdanningene

Tilbudet om kompetanseheving som gis gjennom videreutdanningene på Høgskolen i Telemark og Høgskolen i Finnmark har en begrenset utbredelse hva gjelder antall deltagere. Det dreier seg om en relativt omfattende kompetanseheving for et lite antall ansatte – primært fra OT. For at videreutdanningen skal få betydningen ut over de 45 studentene som har deltatt på de to

kursene, vil det være nødvendig at den kunnskapen disse enkeltpersonene har tilegnet seg formidles til kollegaer og eventuelt andre som jobber med ungdom i målgruppen lokalt.

Vi spurte respondentene om det fantes konkrete planer for at noe av det de har lært på videreutdanningen skal videreformidles til andre på deres arbeidssted. Én av tre svarte «ja», mens halvparten svarte «nei». De øvrige (16 prosent) krysset av for «vet ikke». De som svarte ja fikk et oppfølgings-spørsmål der de ble bedt om å forklare på hvilken måte lærdommen skulle formidles til andre på arbeidstedet. Elleve av respondentene har svart på dette spørsmålet. Tabell 9-11 nedenfor viser antall svar etter hva slags type formidling de sorterer under.

Tabell 9-11 Kategorisering av svar på åpent spørsmål om på hvilken måte det studentene hadde lært på videreutdanningen skulle formidles til andre på arbeidstedet.

På hvilken måte det studentenes kunnskap formidles videre til andre (samlekategorier basert på åpne svar)	Antall
Planlagt møte med formidling fra videreutdanningen på agendaen	5
Formidle i løpende møter	3
Annet (dele litteratur, veilede)	3
Antall besvarelser (og antall respondenter, N)	11

Flest har oppgitt at de skal dele kunnskap fra videreutdanningen gjennom planlagte samlinger eller møter – der dette er hovedtema eller del av agendaen. Dette gjelder fem av svarene. Dernest har tre respondenter oppgitt at noe av det de har lært vil bli formidlet gjennom organisasjonens løpende møter, og like mange har nevnt konkret at de vil dele litteratur fra kurset med kolleger eller veilede på andre måter.

9.2 Om kompetanseheving – fra OT og NAV-undersøkelsene

For å undersøke erfaringer med og behov for kompetanseheving mer bredt, ble det stilt spørsmål om dette også i undersøkelsene til OT- og NAV-ansatte. Både OT- og NAV-ansatte fikk spørsmål om de hadde deltatt i noen form for kompetanseheving (for eksempel i kurs, etter- eller videreutdanning) som var relevant for deres stilling i OT. De skulle svare for skoleåret 2012/2013.

Tabell 9-12 Svaratferd på spørsmål om deltagelse i kompetanseheving blant OT- og NAV-ansatte.

Har du deltatt i noen form for kompetanseheving (for eksempel kurs, etter- eller videreutdanning) som er relevant for ditt arbeid med ungdom under 25 år dette skoleåret?	Ja	Nei	Totalt	N
Ansatte i OT	57	43	100	192
Ansatte i NAV	41	59	100	239

Tabell 9-12 viser at deltagelse i ulike typer kompetanseheving har vært litt mer vanlig blant OT-ansatte, sammenlignet med NAV-ansatte. Nær 60 prosent av alle OT-ansatte i undersøkelsen har deltatt i ulike typer kompetanseheving, mot drøyt 40 prosent blant respondenter fra NAV.

For å finne ut hva slags type kompetanseheving det er snakk om, ble de som svarte «ja» på spørsmålet ovenfor bedt om å utdype svaret i et åpent spørsmål. Totalt 93 OT-ansatte og 84 NAV-ansatte svarte på dette. Tabell 9-13 viser først de OT-ansattes svar, fordelt etter hva slags type kompetanseheving de sorterer under. Noen har gitt flere typer svar.

Tabell 9-13 Kategorisering av svar på åpent spørsmål om hva slags type kompetanseheving OT-ansatte har deltatt i.

Kan du kort beskrive hva slags kompetanseheving du har deltatt i? (samlekategorier basert på åpne svar)	Antall
Intern skolering, regionale kurs og div. regionale samlinger e.l.	23
Kortere kurs og samlinger i regi av Ny GIV	20
Videreutdanning i regi av Ny GIV (HIT, HIF)	16
Kurs i veiledningsmetodikk, MI, karriereveiledning o.l.	18
Andre tematiske kurs (psykisk helse, spillavhengighet, rus, doping o.l.)	14
Kurs i bruk av OTTO	6
Annet	5
Antall begrunnelser	102
Antall respondenter som har svart (N)	93

Flest har beskrevet ulike typer intern skolering eller kurs og samlinger som arrangeres lokalt eller regionalt. Dette gjelder 23. I den nest største gruppen finnes kurs og seminarer som – i følge respondentenes beskrivelse – er arrangert i regi av Ny GIV, men som ikke er videreutdanning ved Høgskolene i Telemark eller Finnmark. 20 stykker har beskrevet denne typen kompetanseheving, mens 16 respondenter oppga at de hadde deltatt på videreutdanning i regi av Ny GIV. 18 har tatt kurs i veiledningsmetodikk,

karriereveiledning eller lignende, mens 14 nevner andre tematiske kurs eller seminarer de har deltatt på. Endelig har seks respondenter oppgitt at de har fått opplæring i bruk av registreringsverktøyet OTTO.

Totalt 85 av de NAV-ansatte har gitt beskrivelser av hva slags type kompetanseheving de har deltatt i. Tabell 9-14 nedenfor viser antall svar etter hva slags type kompetanseheving de hører til.

Tabell 9-14 Kategorisering av svar på åpent spørsmål om hva slags type kompetanseheving NAV-ansatte har deltatt i.

Kan du kort beskrive hva slags kompetanseheving du har deltatt i? (samlekategorier basert på åpne svar)	Antall
Internskolering, regionale kurs og div. regionale samlinger e.l.	25
Kortere kurs og samlinger i regi av Ny GIV	15
Videreutdanning i regi av Ny GIV (HIT, HIF)	2
Kurs i veiledningsmetodikk, MI, karriereveiledning o.l.	36
Andre tematiske kurs (psykisk helse, spillavhengighet, rus, doping o.l.)	12
Kurs i ulike tiltak for unge i NAVs målgruppe	10
Annet	7
Antall begrunnelser	107
Antall respondenter som har svart (N)	85

Blant de NAV-ansatte har flest deltatt på kompetanseheving i veiledningsmetodikk, karriereveiledning eller lignende. Dette gjelder 36 av respondentene, mens 25 har beskrevet ulike typer intern skolering, regionale kurs og samlinger. 15 prosent har nevnt kurs eller samlinger i regi av Ny GIV spesielt, men bare to har deltatt på videreutdanningen. Ytterligere tolv har nevnt ulike tematiske kurs og ti har spesifikt beskrevet opplæring i tiltak for unge som er i kontakt med NAV.

Respondentene ble videre bedt om å vurdere i hvilken grad kompetansehevingen de hadde deltatt på i skoleåret 2012/2013, hadde vært nyttig for ulike sider ved deres arbeid. Tabell 9-15 viser andelene som opplever at kompetansehevingen i stor grad har vært nyttig.

Tabell 9-15 Andelen blant OT- og NAV-ansatte som mener kompetanseheving de har deltatt i har vært svært nyttig for ulike sider ved deres arbeid. Prosent.

Har kompetansehevingen vært nyttig for følgende arbeidsoppgaver...?	Ansatte i OT	Ansatte i NAV
Frafallsforebyggende arbeid	26	22
Planlegging av tiltak og aktiviteter for ungdom utenfor opplæring og arbeid	25	26
Veiledning av enkeltungdom	42	53
Arbeid med særlig risikoutsatt ungdom (utenfor arbeid og skole mer enn ett år)	23	40
N	92	107

Flest er enig i at kompetansehevingen de har deltatt på har vært svært nyttig for veiledning av enkeltungdom. Dette gjelder 40 prosent blant de OT-ansatte og 53 prosent blant de NAV-ansatte. Relativt mange NAV-ansatte opplever også at den kompetansehevingen de har fått i løpet av skoleåret har vært nyttig for arbeid med særlig risikoutsatt ungdom. Dette gjelder 40 prosent, mot 23 prosent av de OT-ansatte.

Både blant ansatte i OT og NAV mener om lag én av fire at den kompetansehevingen de har fått har vært svært nyttig for frafallsforebyggende arbeid og planlegging av tiltak og aktiviteter for ungdom utenfor opplæring og arbeid. Oppsummert ser kompetansehevingstilbudene som respondentene – både fra OT og NAV – har deltatt i, dermed ut til å være mer nyttig for veiledning av enkeltungdom, enn for forebygging eller planlegging av tiltak og aktiviteter for ungdom utenfor opplæring og arbeid.

Behovet for kompetanseheving

Til slutt i begge spørreskjemaene fikk de OT- og NAV-ansatte anledning til å gi uttrykk for behovet for eller tilbudet om kompetanseheving. Blant de OT-ansatte har 69 brukt denne muligheten. Tabell 9-16 viser en tematisk sortering av svarene.

Tabell 9-16 Kategorisering av svar på åpent spørsmål til OT-ansatte om behov for eller tilbud om kompetanseheving.

OT-ansattes behov for eller tilbud om kompetanseheving (samlekategorier basert på åpne svar)	Antall
Mer om kunnskap om målgruppen og problemkomplekset	17
Mer erfaringsutveksling, mer systemkompetanse	15
Mer om tiltak og virkemidler (alternative læringsarenaer og "best practice")	13
Mer om karriereveiledning, veiledningsmetodikk eller lignende	13
Øke kompetanse i kartlegging og registrering	3
Problemer ved kompetanseheving (har ikke tid til kompetanseheving, "har nok kunnskap- det som trengs er vilje og ressurser til å sette i gang tiltak")	10
Annet	12
Antall begrunnelser	83
Antall respondenter som har svart (N)	69

I de åpne svarene har mange av de OT-ansatte gitt uttrykk for at de ønsker å lære mer om målgruppen og problemkomplekset. Det er særlig mer kunnskap om å jobbe med ungdom som sliter med psykiske problemer, mange nevner. Én ønsker også å vite mer om regler og rettigheter som har betydning for målgruppen. I tillegg gir flere uttrykk for at erfaringsutveksling på tvers og jevnligesamlinger blant de som jobber med ungdommene til daglig, er en særlig nyttig form for kompetanseheving. Tretten har skrevet at de ønsker å vite mer om hvilke tiltak som har en effekt generelt og om alternative læringsarenaer spesielt. Like mange føler behov for kurs i karriereveiledning eller veiledningsmetodikk, mens tre ønsker økt kompetanse i forhold til kartlegging og registrering.

Ti respondenter har brukt anledningen til et «hjertesukk» – med stillinger fra 50 og helt ned i ti prosent er det generelt liten tid til kompetanseheving. Noen mener også at de har nok kunnskap. Det, det skorter på for å gjøre en god jobb, er derimot vilje sentralt og ressurser til å sette i gang tiltak. Endelig er ti svar samlet i en «annet» kategori. Flere av disse har gitt uttrykk for at de mener kompetanseheving er svært viktig, noen har nevnt nytten av å delta på videreutdanningen i regi av Ny GIV spesielt. Andre har redegjort for hvilke planer de har for kompetanseheving framover.

Blant de NAV-ansatte har 70 brukt muligheten til å skrive om behovet for kompetanseheving. Tabell 9-17 viser en tematisk sortering av svarene. Også her er det noen som har avgitt flere begrunnelser.

Tabell 9-17 Kategorisering av svar på åpent spørsmål til NAV-ansatte om behov for eller tilbud om kompetanseheving.

	Antall
Mer erfaringsutveksling, mer systemkompetanse	20
Mer om tiltak og virkemidler (alternative læringsarenaer og "best practice")	13
Mer om kunnskap om målgruppen og problemkomplekset	13
Mer om karriereveiledning, veiledningsmetodikk eller lignende	8
Frustrasjon (f.eks. har ikke tid til kompetanseheving, får ikke mulighet til å bruke det vi har lært, andre aktører fraskriver seg ansvar)	15
Annet	9
Antall begrunnelser	78
Antall respondenter som har svart (N)	70

Blant de NAV-ansatte er ulike typer erfaringsutvekslinger eller systemkompetanse det flest har nevnt som nyttig. Deretter kommer økt behov for kunnskap om tiltak og virkemidler, sammen med kunnskap om målgruppen og problemkomplekset generelt. Når det gjelder sistnevnte kategori har mange, i likhet med de OT-ansatte, gitt uttrykk for at de ønsker å øke sin kompetanse i forhold til ungdom med psykiske problemer. Rusproblematikk nevnes også av flere. Behov for kurs i veiledningsmetodikk o.l. er litt mindre utbredt blant de NAV-ansatte. Derimot gir mange uttrykk for frustrasjon. Særlig mange forteller at de ikke har ressurser eller tid til å gjøre en god nok jobb eller nyttiggjøre seg av ulike typer kompetanseheving. En del uttrykker dessuten frustrasjon over at andre aktører fraskriver seg ansvar ved å sende ungdommene over til NAV.

9.3 Oppsummering

Skoleåret 2012/13 er det gitt landsdekkende nettbasert videreutdanning ved høyskolene i Telemark og Finnmark. I underkant av 50 studenter, rekruttert via fylkene, har fulgt utdanningene. Majoriteten er ansatt i OT, men noen er ansatt i NAV eller i andre deler av fylkeskommunal opplæring. Både fra Høgskolen i Telemark og Høgskolen i Finnmark blir det gitt uttrykk for at det har vært en fordel å blande studenter fra ulike tjenestoområder og på tvers av fylker.

Studentenes motiver for å delta i videreutdanningen sammenfaller i stor grad med innsatsområdene i Oppfølgingsprosjektet. De ønsket større kjennskap til konkrete verktøy og tiltak for målgruppen, i tillegg håpet de å kunne knytte kontakter på tvers og bli bedre på tverretatlig samarbeid.

Hovedinntrykket er at studentene er svært fornøyd med utdanningene. Litt flere er fornøyd med samarbeidet med medstudenter og den praktiske rammen rundt utdanningene, enn andelen som er fornøyd med pensum og det faglige innholdet i undervisningen. En gjennomgang av pensumtitlene på de to utdanningene viser at ingen av pensumoversiktene inkluderer forskningslitteratur eller andre oppsummeringer som gjennomgår evalueringer eller effektstudier av ulike tiltak. Derimot inneholder pensumlistene på begge læresteder litteratur om systemforståelse, tverretatlig samarbeid om ungdom i målgruppen generelt og om særlig utsatte ungdomsgrupper. De temaene studentene mener burde fått større plass i undervisningen, er særlig tverretatlig samarbeid og konkrete tiltak og verktøy.

Når det gjelder det konkrete utbyttet, ser det ut til at utdanningene for mange har gitt et læringsutbytte relatert til innsatsområde 2: Styrking av samarbeidsrelasjoner. I tillegg opplever flere at de har fått økt kompetanse i oppfølging og veiledning av ungdom, herunder arbeid med særlig risikoutsatt ungdom. Utdanningene ser – relativt sett – ut til å ha gitt lavere utbytte i forhold til innsatsområde 1: Utprøving av opplæringsmodeller. En del opplever riktignok at de har fått ny kunnskap om konkrete verktøy og tiltak, men få mener de i stor grad vet mer om alternative opplæringsmodeller etter deltagelsen på videreutdanningene.

Én av tre har konkrete planer for videreformidling av kunnskapen fra videreutdanningene til kollegaer og eventuelt andre som jobber med ungdom i målgruppen lokalt. Hovedsakelig gjelder dette planer om videreformidling gjennom allerede avtalte møter og samlinger, men også formidling i løpende møter eller løpende samarbeid.

Spørsmål om kompetanseheving ble også stilt i spørreundersøkelsene til ansatte i OT og NAV. En litt høyere andel OT-ansatte (60 prosent), enn NAV-ansatte (40 prosent) har deltatt i kompetanseheving skoleåret 2012/13. For mange ser dette ut til å gjelde kompetanseheving som ikke er direkte knyttet til Ny GIV. Begge grupper vurderer kompetansehevingen som mer nyttig for arbeidet med veiledning av enkeltungdom, enn for forebygging og planlegging av tiltak/aktiviteter for ungdom. Et enkelttema som går igjen både i de OT-ansattes og de NAV-ansattes svar, er dessuten at de ønsker mer kunnskap om psykisk helse blant ungdom. Begge grupper gir også uttrykk for at små stillingsprosenter eller liten tid gjør det vanskelig både å delta på kompetanseheving, og å nyttiggjøre seg av kunnskapen i etterkant.

10 Avslutning

Den overordnede målsettingen for evalueringen av Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV er å belyse i hvilken grad og på hvilken måte prosjektet bidrar til å realisere hovedmålet i NY GIV om økt gjennomføring i videregående opplæring. Oppfølgingsprosjektet bygger videre på det arbeidet som allerede foregår i fylkene og har et særskilt fokus på å styrke Oppfølgingstjenestens rolle og ansvar. De nasjonale innsatsområdene i prosjektet er dels å prøve ut opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål i videregående og dels å styrke samarbeidet mellom de aktørene som jobber med ungdom utenfor utdanning og arbeid. Gjennom Oppfølgingsprosjektet er det også igangsatt tiltak for å øke kompetansen til ansatte i sektoren.

Ambisjonen med rapporten har vært å gi en tilstandsbeskrivelse av arbeidet i fylkene med utgangspunkt i de tre nasjonale og felles innsatsområdene. Rapporten omfatter arbeidet som er gjort i skoleåret 2012/13, og gir for det første en oversikt over nye og allerede igangsatte tiltak overfor målgruppa for Ny GIV. Rapporten gir også svar på hvordan ansatte i Oppfølgingstjenesten og NAV og skoleledere opplever tiltakene og samarbeidet mellom aktuelle aktører på feltet. I tillegg gir rapporten et bilde av hvordan ungdom opplever tiltakene de deltar i og hvordan videreutdanningstilbudet som er igangsatt innenfor rammene av Oppfølgingsprosjektet fungerer. Resultatene fra underveisrapporten vil senere bli oppdatert for skoleåret 2013/14, og mot slutten av 2014 vil vi gi en samlet vurdering av hvordan Oppfølgingsprosjektet har fungert.

Evalueringen avgrenser seg til å studere omfanget av tiltak, og vi har kartlagt ulike typer av opplærings-, motivasjons- og aktiviseringstiltak som brukes i fylkene. Vi har også gjennomført spørreundersøkelser blant ungdom i tiltak, blant skoleledere og blant ansatte i OT og ansatte i NAV som jobber med Oppfølgingsprosjektets målgruppe. I tillegg har studenter på to videreutdanninger i regi av Ny GIV deltatt i en spørreundersøkelse. Før evalueringen skal slutføres i 2014 vil vi gjennomføre tilsvarende kartlegginger som gjelder skoleåret 2013/14 for å undersøke om det har skjedd noen endringer over tid. I tillegg vil vi inkludere registerdata om ungdom i OTs

målgruppe for å få mer kunnskap om hva som kjennetegner ungdom som deltar i tiltak – og de som ikke gjør det. Det ligger derimot utenfor prosjektet å studere hvordan arbeidet med Oppfølgingsprosjektet har vært organisert i de enkelte fylkene og hvordan den fylkeskommunale prosjektledelsen for Oppfølgingsprosjektet har arbeidet.

10.1 Tiltak og utprøving av opplæringsmodeller

Gjennom evalueringen har vi utarbeidet en oversikt over nye og allerede igangsatte tiltak for Oppfølgingsprosjektets målgruppe. Kartleggingen er avgrenset til å omfatte opplærings-, motivasjons- og aktiviseringstiltak som den fylkeskommunale oppfølgingstjenesten enten selv er involvert i eller har kjennskap til. Totalt har vi kartlagt 137 slike tiltak for skoleåret 2012/13. I seg selv viser dette at innsatsen overfor ungdom som står utenfor utdanning og arbeid er betydelig. Oversikten viser samtidig at det er stort mangfold både når det gjelder typer av tiltak, hva som er målsettingene med tiltakene og hvilke aktører som er involvert. Tilbudet varierer en god del mellom fylkene, og mye av opplæringen finner sted i bedrifter eller på alternative læringsarenaer. Det finnes også en god del skolebaserte tiltak, men dette er mindre utbredt sammenliknet med opplæring i bedrifter og alternative læringsarenaer. Kartleggingen supplerer den oversikten som finnes i Oppfølgingstjenestens administrative system OTTO, der det først og fremst finnes informasjon om tiltakene er fylkeskommunale, arbeidsrettede NAV-tiltak eller en kombinasjon av disse.

Ett av hovedfunnene fra tiltakskartleggingen er at et stort antall av de igangsatte tiltakene har som målsetting å heve ungdommenes formelle kompetanse. Dette er i tråd med det første innsatsområdet i Oppfølgingsprosjektet. Fire av ti tiltak har en innretning der målet er at alle deltakerne skal nå læreplanmål i videregående opplæring, og halvparten har som mål at ungdommene skal få andre typer dokumentert kompetanse, som for eksempel truckførerbevis eller et dokument som viser hva de har lært for eksempel i arbeidspraksis.

I Oppfølgingsprosjektet skal fylkene motiveres til å vri innsatsen i retning av tiltak som bidrar til å gjøre ungdommene bedre i stand til å fullføre videregående opplæring eller overgang til ordinært arbeid. Kartleggingen

viser at tiltak som skal oppfylle læreplanmål relativt oftere foregår på skolene. Det er imidlertid også vanlig at tiltak som foregår i bedrift enten skal oppfylle læreplanmål eller gi annen dokumentert kompetanse. Tiltak som involverer fylkeskommunal opplæring og bedrifter har oftest oppfylning av læreplanmål som målsetting, mens tiltak som involverer NAV og andre kommunale instanser sjeldnere har denne typen dokumentert kompetanse som mål.

Kartleggingen viser at selv om formell kompetanseheving er en målsetting i mange tiltak, gjelder dette langt fra alle. Fire av ti tiltak er lagt opp på en måte der målet verken er å oppfylle læreplanmål (for alle) eller gi deltakerne andre former for dokumentert kompetanse. Det som kjennetegner disse tiltakene er at de oftere foregår på alternative læringsarenaer (utenfor skole og ordinære bedrifter) og at det oftere er NAV eller andre kommunale tjenester som er involvert i tiltaket.

At en av målsettingene i Oppfølgingsprosjektet er at flere tiltak skal munne ut i dokumentert kompetanse, betyr ikke nødvendigvis at alle tiltak skal ha dette som mål. Tidligere forskning har vist størst positive effekter på senere sysselsetting av ordinær utdanning og tiltak som ligner mest mulig på ordinære arbeidsforhold (Pilegaard Jensen & Lindegaard Andersen 2012). Det er imidlertid grunn til å tro at en del av ungdommene ikke er klare for denne typen tiltak. For disse kan andre typer tiltak være et viktig virkemiddel – både for å hindre at de blir gående lenge utenfor og for å bygge dem opp mot deltagelse i tiltak som gir formell kompetanseheving og/eller arbeids erfaring.

Opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål

Kartleggingen viser at rundt 30 prosent av alle tiltak har kombinasjon av læreplanmål og arbeidspraksis som målsetting. Dette er tiltak som myndighetene gjennom Oppfølgingsprosjektet ønsker å stimulere til at blir brukt i større grad. Hvorvidt omfanget har økt i løpet av perioden for Oppfølgingsprosjektet, er for tidlig å si noe om.

Spørreundersøkelsen til ansatte i Oppfølgingstjenesten viser at tiltakene som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål er utformet på forskjellige måter med tanke på hvor mye av opplæringsløpet som skjer på skolen. Noen løp er utformet med to dager i skole og tre dager i bedrift, mens det i andre

løp er slik at hele opplæringen gjennomføres i bedrift. Eksempler på denne typen tiltak kan være praksisbrev- og/eller lære kandidatordningen.

Undersøkelsen viser at Oppfølgingstjenesten er den viktigste pådriveren for å etablere alternative opplæringsløp. Samtidig er det ifølge OT-ansatte heller ikke uvanlig at initiativet kommer fra ledelsen i videregående, fra utdanningsadministrasjonen i fylkeskommunen eller fra NAV. Enkelte steder tar fagopplæringen initiativ til å opprette slike alternative løp, mens lære-bedriftene sjeldnere er involvert.

Det store flertallet av OT-ansatte kjenner til at fylket tilbyr kombinerte opplæringsløp. Samtidig er det 16 prosent som svarer at slike tilbud ikke finnes og ti prosent er usikre på om dette finnes i eget fylke. Siden det å kombinere arbeidspraksis og læreplanmål er en prioritert innsats i Oppfølgingsprosjektet, kan det være grunn til å stille spørsmålsteget ved det at ikke alle OT-ansatte kjenner til slike opplæringsløp. Det er ikke gitt hvordan dette skal tolkes, men det ligger som nevnt ingen føringer i Oppfølgingsprosjektet for hvordan fylkene konkret skal utvikle og tilby tiltak. Det er heller ikke oppgitt konkrete mål for hvilken sluttkompetanse ungdom i tiltak skal oppnå. En kan derfor ikke se bort i fra at noen av fylkene tilbyr andre typer av kombinasjonstiltak som ikke nødvendigvis har som mål å oppfylle læreplanmål, som for eksempel arbeidstrening innen et programområde fra videregående opplæring eller bruk av kompetanseprofiler fra VOX i kombinasjon med arbeidspraksis.

Det er ikke bare Oppfølgingstjenesten som arbeider for å få ungdom inn i tiltak som kombinerer arbeidspraksis og læreplanmål. Undersøkelsen viser at 44 prosent av de videregående skolene har brukt alternative opplæringsløp til å forebygge frafall. Dette viser at mange skoler tar i bruk denne modellen, samtidig som potensialet er stort med tanke på å få enda flere skoler til å ta i bruk dette tiltaket. For mange videregående skoler handler frafallsforebygging primært om andre virkemidler. Slike virkemidler kan for eksempel være tett oppfølging, henting av ungdom i hjemmet, samarbeid med foreldre etc. Undersøkelsen viser at det på ungdomstrinnet er en del skoler som har hjulpet elever som de vurderte ville ha problemer med å gjennomføre ordinære løp, til å søke seg over mot til alternative løp.

Samtidig viser tallene at det også på ungdomstrinnet er et stort potensiale for at flere tar i bruk denne ordningen.

Ungdommenes vurdering av tiltak

Hvis ungdom i undersøkelsen kunne velge fritt, ville halvparten valgt å ha en vanlig jobb de tre neste årene, framfor å gjennomføre videregående opplæring. Nesten like mange vil heller gjennomføre videregående. Ungdommene er med andre ord nokså delt i hva slags ambisjoner de har i nærmeste framtid. De fleste ungdommene oppgir at de ville være med i tiltaket fordi de tenkte at det ville øke sjansen for å få jobb. Samtidig er det relativt mange som oppgir at de valgte å bli med i tiltaket de har deltatt i, fordi de ønsker å gjennomføre videregående opplæring. Selv om det er hver tredje av ungdommene som har deltatt i tiltak som understøtter skolefaglige kvalifikasjoner (opplæring i fag fra videregående/opplæring i grunnleggende ferdigheter), er det mer enn halvparten av ungdommene som opplever at tiltaket er et steg på veien til å fullføre videregående opplæring.

Ungdom i tiltak er gjennomgående fornøyd med tiltakene de har gått på, og det store flertallet opplever at deltagelsen har gitt et positivt utbytte. Åtte av ti tror det skal bli lettere å få en jobb, seks av ti har fått mer orden på livet og halvparten mener at de gjennom deltagelsen har blitt mer motivert for videregående opplæring. Hvor fornøyd ungdommene er, henger til dels sammen med innholdet i tiltakene. Andelen fornøyde er størst blant ungdom som deltar på tiltak som innebærer skolefaglig opplæring og på tiltak der målet er at de på sikt skal fullføre videregående. Undersøkelsen kan slik tyde på at en dreining av tiltakene mot formell kompetanseheving og gjennomføring av videregående, er et gode for ungdommene – ikke bare på sikt, men også når det gjelder hvordan de opplever tiltakene «her og nå».

I og med at dette er en ungdomsgruppe som ofte har negative erfaringer med lærere og skolelignende opplærings situasjoner, vil det likevel være viktig å opprettholde at tiltakene reelt sett innebærer alternativ og praksisnær opplæring. I NIFUs evaluering av praksisbrevordningen (Høst 2011) var det nettopp den praksisnære opplæringen kandidatene opplevde som det beste med ordningen. I likhet med tidligere evalueringer viser vår kartlegging dessuten at ungdom i tiltak var aller mest fornøyd med det som handlet om

relasjonen til de voksne lederne og det sosiale miljøet med jevnaldrende. En dreining mot formell kompetanseheving i tiltakene bør dermed ikke fortrengte annet innhold i tiltakene som er viktig for ungdom i målgruppen.

Spørreundersøkelsen blant ungdom i tiltak viser at ungdom som har vært utenfor opplæring og arbeid over lengre tid, klart oftere enn andre «tiltaksungdommer» helst vil jobbe framfor å fullføre videregående opplæring de tre neste årene. Tiltaksdeltagelsen er sjeldnere motivert av ønsket om å gjennomføre videregående og de deltar sjeldnere i tiltak som har et slikt mål. Hvis motivering av de mest risikoutsatte i målgruppen skal vektlegges i utformingen av tiltak blir det dermed viktig å sørge for at eventuell formell kompetanseheving ligger tett opp mot ordinært arbeid.

10.2 Samarbeid

Et annet hovedinnsatsområde for Oppfølgingsprosjektet har vært å få til et bedre samarbeid mellom fylkeskommunen og NAV, særlig om ungdom som over tid har vært ute av utdanning og arbeidsliv. Resultatene fra undersøkelsen tyder på at en har kommet nokså langt på dette området. For eksempel viser tiltaksoversikten at flere aktører er involvert i de aller fleste tiltakene, både når det gjelder selve utformingen av tiltaket og når det gjelder ressurser. Spørreundersøkelsen til OT- og NAV-ansatte viser at både planlegging av tiltak og veiledning og oppfølging av ungdom vanligvis skjer i samarbeid med andre aktører. Samarbeidet foregår oftest mellom OT og NAV, og de ansatte i de to etatene er i stor grad fornøyd med hvordan dette fungerer. Det ser derimot ut til være et potensiale for mer og bedre samarbeid mellom NAV og skolene, og for mer samarbeid med fagopplæringen både for OT og NAV.

Tiltak som regel et samarbeid mellom flere aktører

Undersøkelsen viser at tiltakene som er rettet mot ungdomsgruppa i all hovedsak involverer flere aktører. I bare hvert tiende tiltak er det kun én aktør som er involvert, og i flertallet av tiltakene er det tre eller flere aktører med. OT og NAV samarbeider i større eller mindre grad om langt de fleste tiltak, og det er også disse aktørene som i størst grad bidrar med ressurser. Når både OT og NAV er involvert, er private eller offentlige bedrifter

involvert i seks av ti tiltak og videregående skoler og kommunale aktører i halvparten av tiltakene. Selv om de stort sett jobber sammen om tiltak har OT og NAV litt ulik profil på sine relasjoner til andre aktører. OT jobber oftere sammen med skolene og PPT og NAV oftere med bedrifter og andre kommunale instanser.

Relativt stor enighet om rollefordeling og prioriteringer

Forskningslitteraturen om tverretatlig og tverrfaglig samarbeid rundt utsatte barn og unge konkluderer gjerne med at et godt samarbeid ofte avhenger av en klar og omforent ansvarsfordeling og en positiv holdning til den andre parten (Winsvold 2011). Kartleggingen viser at skoleledere i videregående og ansatte i OT og NAV har forholdsvis lik oppfatning av hvilke aktører som har et klart og tydelig definert ansvarsområde i arbeidet med å få flere unge til å fullføre videregående opplæring. Flest i begge grupper mener at OT og skolene har et tydelig ansvar. Skolelederne skiller seg noe fra de to andre gruppene ved at en lavere andel mener NAV har et tydelig ansvar på dette feltet.

Også når det gjelder de ulike aktørenes vektlegging av arbeidet for å øke gjennomføringen i videregående opplæring, er det OT og skolene som rangeres høyest. De to gruppene er noe mer uenig om NAV og de fylkeskommunale utdanningsadministrasjonenes prioriteringer. OT-ansatte har lavere tiltro til NAVs prioriteringer enn NAV-ansatte selv, og NAV-ansatte har motsatt lavere tiltro til fylkenes utdanningsadministrasjon enn OT-ansatte har.

Samlet gir kartleggingen dermed et inntrykk av at ansatte i OT og NAV på lokalt nivå har en relativt lik forståelse av de ulike aktørenes roller for å øke gjennomføring i videregående, noe som er et godt utgangspunkt for tverretatlig samarbeid. De er også relativt enige om partenes prioriteringer av dette arbeidet. Undersøkelsen indikerer imidlertid en viss misnøye hos OT med NAVs prioriteringer og motsatt noe misnøye med de fylkeskommunale utdanningsadministrasjonenes prioriteringer fra NAV. Med tanke på å forbedre grunnlaget for samarbeid mellom aktørene ytterligere, kan det være nyttig å undersøke nærmere hva dette bunner i konkret.

Ansatte i OT og NAV er fornøyd med samarbeidet dem imellom

I motsetning til det som har kommet fram i evalueringer av Oppfølgingstjenestens arbeid tidligere, gir vår egen undersøkelse *ikke* inntrykk av at OT-ansatte flest opplever samarbeidet med andre aktører som spesielt utfordrende. OT-ansatte flest er fornøyd med samarbeidet med de aktørene de jobber mest med, og relativt få opplever samarbeid med andre som en begrensning i arbeidet med å få flere unge til å fullføre videregående opplæring.

Kartleggingen viser at samarbeid om aktiviteter, veiledning og oppfølging av aktiviteter for ungdom oftest skjer mellom Oppfølgingstjenesten og NAV. Oppfølgingstjenesten samarbeider oftest med NAV og skolene, mens NAV oftest samarbeider med OT og bedrifter. For øvrig har begge disse hovedaktørene relativt mye samarbeid med fagopplæringen, helse-tjenester og barnevernet. Når det gjelder innhold i samarbeidet, etablerer OT noe oftere samarbeid om veiledning og oppfølging, enn om planlegging av tiltak. Hovedinntrykket er likevel at samarbeid finner sted om alle tre arbeidsoppgaver. Dette gjelder også for NAV.

Tett opp mot ni av ti OT- og NAV-ansatte er svært eller ganske fornøyd med samarbeidet dem i mellom. Mest fornøyd er de med erfaringsutveksling og fordeling av ansvarsområder. OT-ansatte er mer fornøyd med skolene enn NAV-ansatte, og NAV-ansatte er mer fornøyd med bedriftene enn OT-ansatte.

Koordineringsarbeid er tidkrevende, og det er mange OT- og NAV-ansatte som opplever tiden de har til rådighet i jobben som en sentral begrensning for å få til et godt samarbeid. Generelt opplever NAV-ansatte flere begrensninger i samarbeidet med andre aktører enn OT-ansatte. NAV-ansatte vurderer også eksisterende samarbeidsrelasjoner som noe mer utfordrende.

Tidlig inn – et tydeligere ansvar for å involvere OT i skolen

Oppfølgingsprosjektet skal prøve ut en modell som gir skolene et tydeligere ansvar for å involvere Oppfølgingstjenesten på et tidlig tidspunkt i frafallsprosessen. Kartleggingen tyder på at mange av skolene er bevisst dette ansvaret. Det ser likevel ut til at skolene har en del å gå på når det gjelder å etablere denne typen samarbeid for alle elever som står i fare for å slutte i videregående opplæring.

Totalt oppgir sju av ti skoleledere at skolen i de aller fleste tilfellene tar kontakt med Oppfølgingstjenesten når de er bekymret for en elevs utvikling. Samarbeid av denne typen foregår oftest som ad-hoc møter som avtales når det trengs. Videre oppgir åtte av ti at det vanligvis avholdes formelle avklaringsmøter med Oppfølgingstjenesten når en elev skrives ut av videregående. Avklaringsmøtene skjer oftest på initiativ fra skolen og bare av og til på initiativ fra Oppfølgingstjenesten. I følge opplysninger fra OT-ansatte og skolelederne, resulterer drøyt halvparten av disse avklaringsmøtene i en signert individuell oppfølgingsplan. Det er som oftest Oppfølgings-tjenesten, representanter fra skolen og eleven selv som deltar på disse møtene.

10.3 Hva OT- og NAV-ansatte mener Oppfølgingsprosjektet har bidratt til så langt

Undersøkelsen viser at Oppfølgingsprosjektet er godt kjent ute i sektoren. Særlig gjelder dette blant ansatte i OT og skoleledere i videregående opplæring, men også de aller fleste NAV-ansatte (som jobber med ungdom i OTs målgruppe) kjenner til prosjektet.

En del opplever at de har endret måten de jobber på som et resultat av Oppfølgingsprosjektet, men svært få mener at endringene har vært spesielt store. Blant OT-ansatte har to av tre endret arbeidet sitt «i noen grad» som et resultat av prosjektet. Blant de ansatte i NAV har litt færre (drøyt fire av ti) endret arbeidet sitt som en følge av Oppfølgingsprosjektet. Ved halvparten av de videregående skolene opplever skolelederne at de har endret sitt frafallsforebyggende arbeid i «noe grad», mens den andre halvparten mener at prosjektet ikke har hatt noen konsekvenser for hvordan skolen jobber frafallsforebyggende.

Ansatte i OT beskriver at endringene først og fremst har handlet om innsatsområde nummer to – om styrket samarbeid mellom skolene, OT, NAV og andre kommunale aktører. De gir også uttrykk for å ha intensivert kartleggingsarbeidet og at de er tettere på ungdommene enn før. Dette stemmer godt overens med resultatene fra Gjennomføringsbarometeret, som viser at andelen ukjente i Oppfølgingstjenestens målgruppe er tydelig redusert siden Ny GIV startet. Også blant NAV-ansatte ser endringene særlig ut

til å handle om et bedre og tettere samarbeid, og da spesielt med Oppfølgingstjenesten og de videregående skolene.

I tillegg til styrket samarbeid, mener mange av de ansatte i Oppfølgingstjenesten og i NAV at prosjektet har ført til et forsterket fokus på målgruppen og på det å gjennomføre videregående opplæring. To av tre mener for eksempel at prosjektet har ført til at ledelsen i fylkeskommunen og i NAV har gitt større prioritet til arbeidet med unge utenfor utdanning og arbeid. Derimot er det færre som mener at prosjektet så langt har hatt særlig effekt på omfanget av tiltak som gir annen dokumentert kompetanse eller tiltak som prøver ut opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål. Det er også relativt få som mener at Oppfølgingsprosjektet i stor grad har påvirket arbeidet med de mest risikoutsatte blant ungdommene i målgruppen.

Det er ikke gitt hvordan en skal tolke disse resultatene. At endringene har vært størst for OTs ansatte er nok å forvente. Når få opplever at de konkrete endringene har vært store, kan dette være en indikasjon på at Oppfølgingsprosjektet i all hovedsak har videreført arbeid som allerede var påbegynt i fylkene. Som nevnt innledningsvis, har mandatet for prosjektet vært å forsterke eksisterende samarbeidsstrukturer og arbeidsmåter, og ikke nødvendigvis å innføre nye og omfattende tiltak.

10.4 Kompetanseheving

I underkant av 50 studenter har deltatt på videreutdanning i regi av Oppfølgingsprosjektet skoleåret 2012/13. Hovedinntrykket er at studentene er godt fornøyd med utdanningene. De er noe mer fornøyd med samarbeid med medstudenter og de praktiske rammene enn med pensum og det faglige innholdet i undervisningen. En gjennomgang av pensumlistene viser at litteraturen som ligger til grunn for utdanningene i stor grad dekker problemstillinger som er relatert til innsatsområde to i Oppfølgingsprosjektet, og at pensum i mindre grad inkluderer forskningslitteratur om konkrete tiltak og evalueringer av disse. Ett av de temaene studentene mener burde fått mer plass i undervisningen er nettopp konkrete tiltak og verktøy.

Studentenes beskrivelser av hvilket utbytte de har hatt av å delta, understreker at kompetansehevingen har vært mest nyttig i forhold til

innsatsområde to som handler om styrking av samarbeid. En del opplever riktignok også at de har fått ny kunnskap om konkrete verktøy og tiltak, men få mener at de i særlig større grad har fått kunnskap om alternative opplæringsmodeller etter å ha deltatt på videreutdanningene.

10.5 Avsluttende kommentar

Behovet for å styrke Oppfølgingstjenestens rolle og ansvar er en viktig bakgrunn for Oppfølgingsprosjektet, og har i stor grad vært et svar på de utfordringene med denne tjenesten som er avdekket gjennom de tidligere evalueringene (Buland & Havn 2004; Buland & Mathiesen 2008; Grøgaard et al. 1999). Ambisjonen med Oppfølgingsprosjektet er å styrke tjenesten og å omprioritere arbeidet med målgruppen – både ved å bedre samarbeidet med andre tjenester og ved å legge til rette for bruk av tiltak som gir delkompetanse, som inkluderer alternative læringsarenaer og ved at tiltakene tilpasses særlig risikoutsatt ungdom.

Mandatet til Oppfølgingsprosjektet har vært å forsterke eksisterende samarbeidsstrukturer og arbeidsmåter, og ikke nødvendigvis å innføre nye og omfattende tiltak. Oppfølgingsprosjektet finansierer fylkeskommunal prosjektledelse og kompetanshevingstiltak. Utover dette følger det ikke egne tiltaksmidler verken til Oppfølgingstjenesten eller til NAV. Kartleggingen av aktiviteten i fylkene og vurderingen av Oppfølgingsprosjektets bidrag til endringer må sees i lys av dette.

De senere årene har det vært en trend i retning av at stadig færre av ungdommene i Oppfølgingstjenesten har ukjent status. Samtidig er en klart større andel registrert å være i aktivitet. Det vil si at de deltar i tiltak, har kommet i arbeid eller er under opplæring. Sett i sammenheng med funnene i denne rapporten, er det rimelig å konkludere med at Oppfølgingsprosjektet så langt har bidratt til å styrke fokuset mot det omfattende arbeidet som må gjøres dersom fylkene skal lykkes med å nå målet om få flere unge til å fullføre videregående. Det er likevel et gjennomgående funn i spørreundersøkelsene til de som jobber med ungdommene til daglig, at prosjektet så langt har handlet mest om å styrke samarbeidsrelasjoner. Selv om en vesentlig del av tiltakene for ungdom i OTs målgruppe har til hensikt å gi ungdom dokumentert kompetanse i kombinasjon med arbeidspraksis, opplever

relativt få av de som jobber med ungdommene til daglig at Oppfølgingsprosjektet har bidratt til mer bruk av opplæringsløp som kombinerer arbeidspraksis med læreplanmål. Dette poenget er nokså samstemt i vurderingene fra ansatte både i OT og NAV. En vektlegging av samarbeid framfor utprøving av tiltaksmodeller, vises også i pensumlitteraturen på videreutdanningene som er gjennomført i regi av Oppfølgingsprosjektet (skoleåret 2012/13) og det utbytte studentene sitter igjen med.

I neste runde av evalueringen skal aktiviteten i skoleårene 2012/13 og 2013/14 sammenlignes. Vi vil da kunne få indikasjoner på om samarbeidet styrkes ytterligere gjennom prosjektperioden for Ny GIV og om bruken av opplæringsmodeller som kombinerer arbeidspraksis og læreplanmål øker i.

Summary

One of the major goals in Norwegian education policy is to improve the completion rate in upper secondary education. In 2011 the Government initiated a large-scale three-year effort – Ny GIV. The overarching goal is to increase the proportion of young people who successfully complete secondary education to 75 percent by 2015 (from 69 percent in 2010). The effort comprises three major sub-projects: 1) “Statistikkprosjektet”, aiming at the development of a common database and statistical indicators to assess the extent to which the overarching objectives are obtained, 2) “Overgangsprosjektet”, targeting young people at the end of lower secondary school who are at risk of not attending or completing upper secondary education and 3) “Oppfølgingsprosjektet” targeting young people aged 15-21 years who are neither in of education or employment.

NOVA has been commissioned by the Ministry of Education and Research to evaluate the latter project, Oppfølgingsprosjektet, during the school years 2012/13 and 2013/14. The overall objective of the evaluation project is to examine the extent to which the project contributes to achieving the main goal in Ny GIV. The work in the counties will be assessed on the basis of the national and common priorities, which are: 1) Testing of training models that combine work experience with learning objectives in upper secondary school, 2) Strengthening of cooperation between the actors (the counties, NAV, schools etc) responsible for the follow-up of young people neither in employment or education, and 3) Skills training for employees working in the counties or the Norwegian welfare and labour service (NAV).

This is the first report of the evaluation project and includes data from the school year 2012/13. The report gives an overview of new and previously implemented measures directed at the target group for Oppfølgingsprosjektet. The report also provides answers to how employees in the counties and NAV and school leaders experience both the effort of and the cooperation between relevant actors in the field. In addition, the report provides a picture of how young people are experiencing the measures they participate in and how a continuing education implemented within the framework of

Oppfølgingsprosjektet work. The results from this report will later be updated for the school year 2013/14 and by the end of 2014, we will provide an overall assessment of how Oppfølgingsprosjektet has worked.

The preliminary findings from this first part of the evaluation are as follows:

- There is an extensive range of measures directed at youth who are neither in education or employment. In line with the overall goal of Oppfølgingsprosjektet, a large number of the initiated measures aim at raising young people's formal qualifications. About 30 percent of all measures combine educational learning objectives and work practices. It is still too early to conclude whether the extent of such combined measures has increased during the period of Oppfølgingsprosjektet.
- By far, most of the measures are organized in collaboration between several actors. Actors involved in such cooperation usually are Oppfølgings-tjenesten, administered by the counties, and NAV. The staffs of the two agencies are largely satisfied with how the partnership works - both in terms of planning actions and the guidance and supervision of youth.
- So far, Oppfølgingsprosjektet has probably had its greatest impact at the cooperational level, affecting how and to which extent the major agencies involved in the different efforts to prevent young people dropping out of upper secondary school collaborate. This point is fairly unanimous in the assessment of employees in both the follow-up services, OT and NAV, and also appears in the evaluation of the training for employees working in the counties or NAV.

Referanser

- Bredgaard, Thomas, Hans Henrik Jørgensen, Rasmus Madsen, Maria Rye Dahl & Charlotte Hansen (2011), *Hvad virker i aktiveringsindsatsen?*: Beskæftigelsesregionen Nordjylland.
- Buland, Trond & Vidar Havn (2004), *Organisering av Oppfølgingstjenesten : sluttrapport fra kartleggingen*. Trondheim: SINTEF, Teknologiledelse, IFIM.
- Buland, Trond & Ida Holth Mathiesen (2008), *Gode råd?: en kunnskapsoversikt over feltet yrkes- og utdanningsrådgivning, sosialpedagogisk rådgivning og oppfølgingstjeneste i norsk skole*. Trondheim: SINTEF, Teknologi og samfunn, Gruppe for skole- og utdanningsforskning.
- Bäckmann, Olof, Vibeke Jakobsen, Thomas Lorentzen, Eva Österbacka & Espen Dahl (2011), *Dropping out in Scandinavia – Social Exclusion and Labour Market Attachment among Upper Secondary School Dropouts in Denmark, Finland, Norway and Sweden*. Stockholm: Institutet för Framtidsstudier.
- Daly, M. & H. Silver (2008), «Social exclusion and social capital: A comparison and critique». *Theory and Society*, 37:537–566.
- De Ridder, Karin A. A., Kristine Pape, Koenraad Cuypers, Roar Johnsen, Turid Lingaas Holmen, Steinar Westin & Johan Håkon Bjørngaard (2013), «High school dropout and long-term sickness and disability in young adulthood: a prospective propensity score stratified cohort study (the Young-HUNT study)». *BMC Public Health*, 13:2–9.
- Falch, Torberg, Lars Erik Borge, Päivi Lujala, Ole Henning Nyhus & Bjarne Strøm (2010), *Årsaker til og konsekvenser av manglende fullføring av videregående opplæring*. Trondheim: Senter for økonomisk forskning.
- Falch, Torberg & Ole Henning Nyhus (2011), «Betydningen av fullført videregående opplæring for sysselsetting og inaktivitet blant unge voksne». *Søkelys på arbeidslivet*, 4:285 – 301.
- Falch, Torberg, Ole Henning Nyhus & Betydningen av fullført videregående opplæring for sysselsetting blant unge voksne (2011), *Betydningen av fullført videregående opplæring for sysselsetting blant unge voksne*. Trondheim: Senter for økonomisk forskning.
- Fekjær, Silje Bringsrud & Idunn Brekke (2009), «Frafall fra videregående skole og arbeidsmarkedstilknytning». I: Gunn Elisabeth Birkelund & Arne Mastekaasa,

- red., *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- FinnutConsult (2003), *Frafall blant borteboende elever ved videregående skoler i Finnmark*. Vadsø.
- Follesø, Reidun (2011), *Gi viljen en mulighet! Sluttrapport Ungdom i Svevet 2007 – 2010*. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Frøyland, Kjetil (2012a), *Inkludering av ungdom i skole eller arbeid*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet AFI.
- Frøyland, Kjetil (2012b), *Ungdom i Ny sjanse. Kvalifisering av ungdom med innvandrerbakgrunn til skole og arbeid - metoder og erfaringer fra åtte prosjekter*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Grøgaard, Jens B., Tove Midtsundstad & Marit Egge (1999), *Følge opp – eller forfølge – evaluering av Oppfølgingstjenesten i Reform 94*. Oslo: Fafo.
- Görlich, Anne, Mette Pless, Noemi Katznelson & Pia Olsen (2011), *Hvem er de unge ledige?– unge uten utdanning og arbeid i Faxe Kommune*. Center for ungdomsforskning.
- Halvorsen, Bjørn, Jenny Tägström & Ole Johnny Hansen (2012), *Unge på kanten: om inkludering av utsatte ungdommer*. København: Nordisk Ministerråd.
- Hernes, Gudmund (2010), *Gull av gråstein : tiltak for å redusere frafall i videregående opplæring*. Oslo: Fafo.
- Høst, Håkon (2011), *Praksisbrev – et vellykket tiltak mot frafall. Hva er lærdommene? : Sluttrapport fra den forskningsbaserte evalueringen av forsøk med praksisbrev 2008–2011*. Oslo: NIFU.
- Karlsen, Eivind, Agnete Wiborg, Wenche Rønning & Avbrudd i og bortvalg av videregående opplæring – en kartlegging av årsakssammenhenger (2005), *Frafall i videregående skole og hevinger av lærekontrakter i fagopplæringen i Troms skoleåret 2004–2005*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Kristiansen, Inger-Hege & Anna Skårberg (2010), *Sluttevaluering av utviklingsarbeidet utsatte unge 17–23 år i overgangsfaser*. NOVA Rapport 14/10. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Kunnskapsdepartementet (2012), *Midtveistrapport Ny GIV*. Oslo: Det kongelige kunnskapsdepartementet.
- Lunde, Elin Skretting (2013), «Ungdom og unge voksnes helse». I: Toril Sandnes, red., *Ungdoms levekår*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.

- Lyng, Selma Therese, Sveinung Legard, Ann Cecilie Bergene, Niels Anker, Jes Erik Jessen & Kristin Reichborn-Kjennerud (2011), *Tilbake til fremtiden? : en studie av alternative kvalifiseringstiltak for ungdom utenfor skole og arbeidsliv : kjennetegn, resultater, suksessfaktorer og utfordringer*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Markussen, Eifred (2010), *Frafall i utdanning for 16–20 åringer i Norden*. København: Nordisk ministerråd.
- Marselisborg (2011), *Hvad virker i indsatsen for ledige unge under 30 år?* Marselisborg praksisvidensenter Århus: Arbejdsmarkedsstyrelsen.
- Ness, Christen, Ivar Lie, Monica Bjerklund, Vigdis Nygaard & Ann Elise Rønbeck (2009), *Bortvalg og gjennomstrømning i videregående skole i Finnmark : analyser av årsaker og gjennomgang av tiltak*. Alta: Norut Alta – Áltá.
- NOU (2009: 18), *Rett til læring. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 29. juni 2007*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Pilegaard Jensen, Torben & Henrik Lindegaard Andersen (2012), *Virker aktivering for udsatte unge? En vidensoppsamling om effekten av beskäftigelsesindsatser rettet mod utsatte unge*. København: Det Nationale Analyse- og Forskningsinstitut for Kommuner og Regioner.
- Rambøll (2009), *Kartlegging av ungdomstiltak*. Oslo: NAV Drift og utvikling.
- Rasmussen, Ingeborg, Vivian A. Dyb, Nicolai Heldal & Steinar Strøm (2010), *Samfunnsøkonomiske konsekvenser av marginalisering blant ungdom*. Oslo: Vista analyse.
- Raaum, Oddbjørn, Jon Rogstad, Knut Røed & Lars Westlie (2009), «Young and out: An application of a prospects-based concept of social exclusion». *The Journal of Socio-Economics*, 38:173–187.
- Sletten, M. & A. I. & Engebrigtsen, Oslo: (2011), *Kartlegging av opplæringstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere og barn av asylsøkere*. NOVA Rapport 20/11. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Sletten, Mira Aaboen & Christer Hyggen (2013), *Ungdom, frafall og marginalisering*. Oslo: Forskningsrådet.
- Støren, Liv Anne, Håvard Helland & Jens B. Grøgaard (2007), *Og hvem stod igjen? sluttrapport fra prosjektet Gjennomstrømning i videregående opplæring blant elever som startet i videregående opplæring i årene 1999–2001*. Oslo: NIFU STEP.
- Thomas, C., M. Benzeval & A. Stansfeld (2005), «Employment transitions and mental health: an analysis from the British household panel survey». *Journal of Epidemiology and Community Health*, 59:243–249.

- Utdanningsdirektoratet (2012), Gjennomføringsbarometeret 2012:1. Kunnskapsdepartementet.
- Utdanningsdirektoratet (2013a), Gjennomføringsbarometeret 2013:1. Kunnskapsdepartementet.
- Utdanningsdirektoratet (2013b), Ungdom utenfor opplæring og arbeid – status fra oppfølgingstjenesten (OT) PER 15. JUNI 2013.
- Vibe, Nils & Elisabeth Hovdhaugen (2013), *Spørsmål til Skole-Norge våren 2013. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. NIFU.
- Vogt, K.C (2008), «Er frafall i videregående opplæring et kjønnsproblem?». *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 49:517–541.
- Wiborg, Agnete & Wenche Rønning (2005), *Frafall, bortvalg, avbrudd eller skole-slutt? Frafall innen videregående skole i Nordland skoleåret 2004–2005*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Winsvold, Aina (2011). *Evalueringen av prosjektet: Sammen for barn og unge - bedre samordning av tjenester til utsatte barn og unge*. NOVA Rapport 18/11. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Wrede-Jäntti, Mathilda (2010), *Pengerna eller livet? En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv*. Helsingfors: Institutet för Hälsa och välfärd, Helsingfors universitet.